

กระบวนการสื่อสารเพื่อการดำรงรักษางานประเพณีรับบัว ของอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

นางสาวศิริดา พงษ์ภมร

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต

สาขาวิชาศึกษาศาสตร์พัฒนาการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2547

ISBN 974-17-7196-7

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

COMMUNICATION PROCESS FOR MAINTAINING RUB BUA FESTIVAL
IN BANG PHLI DISTRICT, SAMUT PRAKAN PROVINCE

Miss Sirada Pongpamorn

สถาบันวิทยบริการ

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Development Communication

Department of Public Relations

Faculty of Communication Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2004

ISBN 974-17-7196-7

หัวข้อวิทยานิพนธ์

กระบวนการสื่อสารเพื่อการดำรงรักษางานประเพณีรับบัวของอำเภอ
บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

โดย

นางสาวศิวดา พงษ์ภมร

สาขาวิชา

นิเทศศาสตร์พัฒนาการ

อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.ธนวดี บุญลือ

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

..... คณบดีคณะนิเทศศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.พีระ จิวิไลภณ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์อุบลวรรณ ปิติพัฒนะโสมชาติ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร.ธนวดี บุญลือ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์จรรยา ไน แกลโกศล)

ศิริดา พงษ์ภมร : กระบวนการสื่อสารเพื่อการธำรงรักษางานประเพณีรับบัวของอำเภอ
บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ (COMMUNICATION PROCESS FOR MAINTAINING
RAB BUA FESTIVAL IN BANGPHLI DISTRICT, SAMUT PRAKAN PROVINCE)
อาจารย์ที่ปรึกษา : รศ. ดร.ธนวัติ บุญลือ จำนวนหน้า 119 หน้า ISBN 974-17-7196-7

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารที่ใช้ในการจัดงานประเพณีรับบัวของอำเภอ
บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อศึกษาบทบาทสำคัญของผู้นำที่มีต่อการจัดงานประเพณีรับบัวของอำเภอ
บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ และเพื่อกำหนดกระบวนการสื่อสารสำหรับการธำรงรักษาและเผยแพร่ประเพณี
ที่มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพที่สุด

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
(Indepth Interview) โดยบุคคลที่ทำกรสัมภาษณ์ ได้แก่ กลุ่มผู้นำอำเภอ สมาชิกในกลุ่มอำเภอ บุคคลภายนอก
พื้นที่อำเภอบางพลีที่เคยมาเที่ยวงานรับบัว รวมถึงผู้บริหารและเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษารูปได้ว่า กระบวนการสื่อสารในช่วงของการเตรียมงานประเพณีรับบัวจะเกิดในกลุ่ม
ขนาดเล็กที่จัดตั้งขึ้นมาเป็นพิเศษมากกว่าในกลุ่มที่มีขนาดใหญ่ และส่วนใหญ่เป็นการสื่อสารแบบเป็นทางการ
เพราะเป็นการคุยกันในที่ประชุม แต่การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการยังมีให้เห็นอยู่ทั่ว ทิศทางการสื่อสาร
เป็นแบบสองทาง มีทิศทางการไหลของสารจากบนลงล่าง และในระดับเดียวกัน ช่วงการถ่ายทอดกิจกรรม
การตกแต่งเรือพบว่า ส่วนใหญ่ใช้การปฏิบัติจริงเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด ซึ่งการสื่อสารจะมีทิศทางการ
สื่อสารสองทาง ในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ โดยให้ทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษา ผู้นำมีบทบาทสำคัญในการ
ถ่ายทอดประเพณีและกิจกรรมต่าง ๆ โดยใช้การสื่อสารแบบสองทาง รูปแบบการสื่อสารมีทั้งแบบที่เป็นทางการ
และไม่เป็นทางการ ผู้นำส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ เป็นผู้ส่งสารที่ดี เนื่องจากมีความรู้ในเรื่องประเพณีรับบัวอย่าง
มาก อีกทั้งยังมีทัศนคติที่ดีต่องานประเพณี ทำให้การส่งสารมีประสิทธิภาพ ส่วนกระบวนการสื่อสารที่มี
ประสิทธิภาพในการธำรงรักษาและเผยแพร่ประเพณีขึ้นอยู่กับทักษะในการสื่อสารและถ่ายทอดความรู้ของแต่ละ
คนเป็นสำคัญ การสื่อสารแบบสองทางทำให้การสื่อสารมีความถูกต้องมากกว่าการสื่อสารทางเดียว สร้างความ
มั่นใจแก่ผู้รับสารมากกว่า รวมทั้งเปิดโอกาสให้สมาชิกได้ทำความเข้าใจอย่างชัดเจน การสื่อสารแบบไม่เป็นทาง
การ เช่น การกระจายข่าวสู่ชุมชนแบบปากต่อปาก และการถ่ายทอดกิจกรรมในงาน เป็นกระบวนการสื่อสาร
ที่มีประสิทธิภาพอย่างหนึ่งในการธำรงรักษางานประเพณีต่อไป

ภาควิชา.....การประชาสัมพันธ์.....ลายมือชื่อนิสิต.....
สาขาวิชา.....นิเทศศาสตร์พัฒนาการ.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ปีการศึกษา.....2547.....

#4685245128 : MAJOR DEVELOPMENT COMMUNICATION

KEY WORD : COMMUNICATION / FESTIVAL/ TRADITION

SIRADA PONGPAMORN : COMMUNICATION PROCESS FOR MAINTAINING RAB BUA
FESTIVAL IN BANGPHLI DISTRICT, SAMUT PRAKAN PROVINCE. THESIS ADVISOR :
Assoc.Prof.THANAWADEE BOONLUE, Ph.D. 119 pp. ISBN 974-17-7196-7

This study explores the communication process for maintaining Rab Bua festival. In-depth interview was conducted with 32 key informants namely: the festival organizers, community members and guests from other communities who join the festival including staffs from related organizations.

The study reveals that communication occurring during preparing phase mostly is in the form of small group formal meetings. However, informal communication is apparent in this phase. The direction of communication is two ways; top-down and horizontal. In the tradition transferal phase, communicating is through practices. It is two – way informal communication using verbal and nonverbal languages. Community leaders play an important communicating role for maintaining the tradition. Most of them are local people and have good communicating skill since they know much about the tradition and have good attitude toward the festival resulting in effective message transfer. Effective communication pattern to maintain the tradition depends on communication skill and knowledge transfer. Two-way communications is accepted as being more accurate and gains more receivers' confidence. Moreover, it creates a clear understanding to members. Informal communications such as mouth to mouth news transmitting and activities participation are ones of the effective communication process to maintain the tradition.

Department of.....Public Relations.....Student's signature.....

Field of study..Development Communication.....Advisor's signature.....

Academic year.....2004.....

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยกราบขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ธนวดี บุญดี้อ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เป็นอย่างสูง ที่ได้ให้คำแนะนำอย่างดียิ่ง จนวิทยานิพนธ์เล่มนี้เสร็จสมบูรณ์

กราบขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์อุบลวรรณ ปิติพัฒน์โฆษิต ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์จาระไน แกลโกศล กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำชี้แนะแก้ไขจนเป็นวิทยานิพนธ์ที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณอาจารย์ทุกท่านทั้งที่คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาฯ และ ABAC ที่ได้อบรมสั่งสอนให้ศิษย์ได้มีวันนี้

ท่านปลัดอำเภอไพฑูริย์ มหาชื่นใจ ที่กรุณาเป็นธุระให้ในการติดต่อสัมภาษณ์ คณะผู้จัดงานในอำเภอ และทุกๆท่านที่สละเวลาให้สัมภาษณ์ ทำให้ผู้วิจัยได้รู้ซึ่งถึงคุณค่าของงานประเพณีเป็นอย่างดี

ขอบคุณเพื่อนๆ ที่รักทุกคน ทั้งที่ ABAC และที่จุฬาฯ ที่เป็นกำลังใจและให้คำปลอบโยนที่ดีที่สุดจากเพื่อนๆเสมอ ขอขอบคุณที่เราไม่เคยทิ้งกันในเวลาที่ยากลำบากไปแล้วไม่เห็นใคร เอ้ ไช้ กิ๊ก สาว น้ำ เก่ พี่เปี้ย ที่เป็นเพื่อนรับฟัง ทุกๆเรื่องราว ที่ผ่านเข้ามาในชีวิต

ขอบคุณพี่เอ้ ผู้ที่เป็นทุกสิ่งทุกอย่าง...

คุณพ่อ คุณแม่ น้อยโหน่ง น้องนุช และชนมบึง บ้านที่แสนอบอุ่นที่สุดของผู้วิจัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่	
1. บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	8
1.3 ปัญหาในการวิจัย.....	9
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	9
1.5 นิยามศัพท์.....	9
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	11
2. แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	12
2.1 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ.....	12
2.2 แนวคิดและทฤษฎีการสื่อสาร.....	14
2.3 แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม.....	27
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม ชุมชน ผู้นำ.....	35
2.5 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการถ่ายทอดวัฒนธรรมและประเพณี.....	44
3. ระเบียบวิธีวิจัย.....	48
3.1 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย.....	48
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	50
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	50
3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	51
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	54

บทที่	หน้า
3.6 การนำเสนอข้อมูล.....	54
4. ผลการวิจัย.....	55
4.1 กระบวนการสื่อสารที่ใช้ในการสืบตอดงานประเพณีรับบัว.....	55
4.2 บทบาทของผู้ดำเนินการสื่อสารเพื่อสืบตอดงานประเพณีรับบัว.....	71
4.3 กระบวนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพสำหรับธำรงรักษาประเพณีรับบัว.....	76
5. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	80
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	80
5.2 อภิปรายผล.....	89
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	95
รายการอ้างอิง.....	98
ภาคผนวก.....	101
ภาคผนวก ก	102
ภาคผนวก ข	105
ภาคผนวก ค	109
ภาคผนวก ง	112
ภาคผนวก จ	114
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	119

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา รัฐบาลได้ให้ความสนใจและสนับสนุนการท่องเที่ยว เนื่องจากเป็นที่มาของรายได้ทางเศรษฐกิจของประเทศที่สำคัญ ทำให้หลายหน่วยงานทั้งรัฐบาลและเอกชนต่างก็หันมาเอาใจใส่เรื่องประเพณีและวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพื่อนำสิ่งเหล่านี้ไปแสดงเพื่อให้เกิดความสนใจของประชาชนและชาวต่างชาติในการท่องเที่ยว ผลที่เกิดขึ้นตามมา คือมีการอนุรักษ์และฟื้นฟูประเพณี การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม และการสืบสานวิถีชีวิตไทยซึ่งเป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นที่แสดงถึงความเป็นชาติ ดังพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่ทรงมีพระราชดำริไว้ว่า “ชาติไทยของเรามีความเจริญด้วยศีลธรรม จรรยา และศิลปวัฒนธรรมอันครบถ้วนทุกสาขา ที่สืบทอดกันมาแต่บรรพกาล สิ่งเหล่านี้เป็นสมบัติล้ำค่าและเป็นนิมิตหมายสำคัญอย่างเอกที่แสดงให้เห็นความเป็นชาติไทยและคนไทย ซึ่งแตกต่างจากคนชาติอื่นคนอื่น จึงเป็นสิ่งที่คุณไทยพึงศึกษาให้เห็นแจ้งถึงคุณค่าและพยายามถนอมรักษาไว้ด้วยความรู้ ความสามารถ และความฉลาดรอบคอบเพื่อมิให้ต้องสูญหาย หรือแปรสภาพไปในทางเสื่อม ในกรณีนี้ ทุกคนจึงจะต้องทราบดีโดยตระหนักว่า การศึกษาและรักษาวัฒนธรรมไทย แท้จริงก็คือการจรรโลงรักษาอิสรภาพและความเป็นไทยของชาติไทยและคนไทย แต่ละคนไว้นั่นเอง (สวช.,2534)

ศิลปวัฒนธรรมประจำชาติและ/หรือประจำท้องถิ่น ที่จัดว่ามีคุณค่าสูงแก่การอนุรักษ์ โดยเฉพาะขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งได้บรรจุและสั่งสมความรู้ ความหมายและคุณค่าทางวัฒนธรรมที่มีมาแต่อดีต ให้คนต่อมาได้เรียนรู้และมีความภาคภูมิใจในความเป็นชาติไทยโดยส่วนรวม สิ่งเหล่านี้กำลังสูญหายไป เนื่องจากขาดการเอาใจใส่ในการอนุรักษ์และส่งเสริมในทางที่ถูกต้อง การขาดความเข้าใจในเรื่องความหมายและความสำคัญของมรดกวัฒนธรรมเหล่านี้ ทำให้การอนุรักษ์และส่งเสริมเป็นไปได้เพียงการรักษาและซ่อมแซมแต่สิ่งที่เป็นรูปธรรม โดยหน่วยงานราชการเท่านั้น ซึ่งไม่อาจทำได้อย่างรวดเร็ว ทันเหตุการณ์และครอบคลุมอย่างทั่วถึง เนื่องจากขาดบุคลากรและงบประมาณประกอบกับวัฒนธรรมประเพณีของไทยได้สั่งสมสืบทอดมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ทำให้มีสิ่งที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมมากมาย และกระจัดกระจายอยู่ทั่วทุกหัวระแหง นอกจากนี้แนวความคิดและมาตรา

การที่จะทำให้ประชาชนสำนึก และมีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการพิทักษ์รักษาศิลปวัฒนธรรมดังกล่าว ยังไม่ได้รับการส่งเสริมพัฒนาให้ถึงขั้นที่จะเป็นหลักกำลังในการรักษาทรัพย์เหล่านี้ไว้ได้ดีเท่าที่ควร ซึ่งจะเห็นได้ว่า ปัญหาทางสังคมและการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมดังกล่าว เกิดจากการพัฒนา เศรษฐกิจและการใช้วิทยาศาสตร์ ในการเปลี่ยนโครงสร้างทางสังคมจากการเกษตรกรรมมาเป็น อุตสาหกรรม ก่อให้เกิดการสับสนในเรื่องของมโนทัศน์และค่านิยม วิธีการดำเนินชีวิต และเกิดปัญหา ต่างๆมากมาย ในสังคมปัจจุบัน

เช่นเดียวกับชาวอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ที่ต่างยังไม่แน่ใจว่าตนโชคดีหรือโชคร้าย กันแน่ที่พื้นที่ที่ตนเองอาศัยอยู่ได้กลายเป็นจุดที่นักลงทุน ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้ความสนใจที่จะมาลงทุนทำกิจการต่างๆ เนื่องจากพวกเขาเห็นว่า อำเภอบางพลี อยู่ใกล้กับกรุงเทพฯ การคมนาคมสะดวกและเป็นแหล่งที่สามารถรองรับความเจริญจากกรุงเทพฯ ได้โดยตรง จึงได้พากัน มาลงทุนตั้งโรงงานอุตสาหกรรมทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่มาก ปัจจุบันอำเภอบางพลีมีโรงงาน อุตสาหกรรมเกือบ ๔๐๐ แห่ง นอกจากนี้หมู่บ้านจัดสรรก็ผุดขึ้นราวกับดอกเห็ด สนามกอล์ฟขนาดใหญ่หลายแห่ง มีไว้เพื่อเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของผู้มีอันจะกินเพียงระยะเวลาไม่ถึง ๑๐ ปี สภาพของ อำเภอบางพลี เปลี่ยนไปราวกับหน้ามือเป็นหลังมือ จากสังคมชนบทที่ประชาชนมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีความสุขตามอัตภาพ กลายเป็นสังคมเมืองอุตสาหกรรม ชาวบ้านหลายครอบครัวได้กลายเป็น "เศรษฐีใหม่" ภายในพริบตา โดยการขายที่ดินให้กับนักลงทุนในราคาสูงลิ่ว ปัจจุบันสภาพสังคมใน อำเภอบางพลี ไม่แตกต่างไปจากสังคมกรุงเทพฯเท่าใดนัก ทั้งด้านค่าครองชีพ การจราจร การแข่งขัน ประกอบธุรกิจ ฯลฯ ในสภาวะเช่นนี้แม้แต่ชาวบางพลีที่เป็นคนเก่าแก่เองก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าสิ่งเหล่านี้ทำ ให้วิถีชีวิตของตนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างที่กำลังกล่าวได้ว่า "หน้ามือเป็นหลังมือ" เลยทีเดียว

เชกเช่นมรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษของชาวบางพลีได้มอบไว้ให้ลูกหลานของตน นั่นคือ "ประเพณีรับบัว" ของอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการที่ได้เปลี่ยนรูปโฉมไปจากเดิม ซึ่งชาวบางพลี กล่าวกันไว้ว่า "ประเพณีรับบัวก็เปรียบเสมือนสิ่งมีชีวิตอื่นๆในอำเภอบางพลีที่ต้องมีการปรับตัวให้ เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบัน เพื่อมิให้ตนต้องสูญหายไปจากโลกนี้" ชาวอำเภอบางพลีจึงถือเป็น หน้าที่สำคัญ ที่จะต้องช่วยกันอนุรักษ์และฟื้นฟูให้ประเพณีรับบัวกลับมาคงอยู่คู่กับอำเภอบางพลีต่อ ไป ดังนั้น เมื่อถึงเทศกาลของประเพณีรับบัวในปีต่อๆมา จึงได้มีการจัดงานอย่างยิ่งใหญ่มโหฬารใน ทุกๆปี และเน้นให้ผู้มาร่วมงานได้สัมผัสบรรยากาศเช่นในอดีต

โดยอำเภอบางพลี ร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้กำหนดจัดงานประเพณีรับบัวในวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี เพื่อเป็นการสืบสานประเพณีท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป ตลอดจนเป็นมาตรการในการส่งเสริมการท่องเที่ยวไทยอีกด้วย เนื่องจากงานประเพณีรับบัวเป็นประเพณีที่สำคัญ, มีความงดงามและมีเอกลักษณ์ ที่แสดงให้เห็นถึง "การเป็นผู้มีน้ำใจไมตรี" ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของคนไทยประการหนึ่ง ยากที่จะหาประชากรในประเทศใดในโลกเทียบได้ และ "ประเพณีงานรับบัว" นี้เอง คือสิ่งหนึ่งที่ช่วยยืนยันถึงความเป็นผู้มีน้ำใจไมตรีของชาวอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ และชาวไทยได้เป็นอย่างดี

ประเพณีรับบัวเป็นประเพณีเก่าแก่ที่เกิดขึ้นในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มาช้านานแต่เพิ่งปรากฏหลักฐานในราว พ.ศ. ๒๔๖๗ ว่าเดิมจัดในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ ของทุกปี และจากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ชาวอำเภอบางพลี ได้เล่าให้ฟังเกี่ยวกับประเพณีรับบัวว่า

"ในสมัยก่อนโน้น อำเภอบางพลี มีดอกบัวมากมายตามลำคลอง หนองบึงต่างๆเป็นที่ต้องการของพุทธศาสนิกชน ในอันที่จะนำไปบูชาพระ เหตุที่เกิดประเพณีรับบัว เกิดจากชาวอำเภอพระประแดง และชาวอำเภอเมืองสมุทรปราการ ที่เป็นชาวมอญ ต้องการนำดอกบัวไปบูชาพระคาถาพันและบูชาพระในเทศกาลออกพรรษา ดังนั้นเมื่อถึงวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๑ ประชาชนทั้งสองอำเภอนี้ ได้ชักชวนกันพายเรือมาตามลำคลองสำโรงเพื่อมาเก็บดอกบัว เมื่อเก็บได้เพียงพอแล้วก็จะเดินทางกลับบ้านของตนในวันรุ่งขึ้น (ขึ้น ๑๔ ค่ำ) ต่อมาชาวอำเภอบางพลี มีน้ำใจที่จะอำนวยความสะดวกให้ในฐานะที่ตนเป็นเจ้าของบ้าน เมื่อถึงวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๑ ของทุกปี ก็จะร่วมแรงร่วมใจกันเก็บดอกบัวและเตรียมอาหารคาวหวานไว้เพื่อรอรับชาวอำเภอพระประแดงและชาวอำเภอเมืองฯ เข้าตรู่ของวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ ขบวนเรือพายของชาวอำเภอพระประแดงและชาวอำเภอเมืองฯ ก็จะมาถึงหมู่บ้านบางพลีใหญ่ เมื่อรับประทานอาหารที่ชาวอำเภอบางพลีเตรียมไว้ต้อนรับจนอิ่มหน้าสำราญดีแล้ว ก็จะพายเรือไปตามลำคลองสำโรง เพื่อขอรับดอกบัวจากชาวอำเภอบางพลีทั้งสองฝั่งคลอง การส่งมอบดอกบัวจะทำกันอย่างสุภาพ คือส่งและรับบัวกันมือต่อมือ โดยผู้ให้และผู้รับพนมมือตั้งจิตอธิษฐานอนุโมทนาผลบุญร่วมกัน การกระทำเช่นนี้เองจึงได้ชื่อว่าการ "รับบัว" เมื่อปฏิบัติติดต่อกันหลายๆปี จึงได้กลายเป็น "ประเพณีรับบัว" ไปในที่สุด"

ทางด้านพิธีกรรมของงานประเพณีรับบัวนั้นจะเริ่มในวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๑ ตั้งแต่ตอนเย็น ชาวอำเภอเมืองสมุทรปราการ ชาวพระประแดง และชาวต่างถิ่นจะชักชวนพวกพ้องเพื่อนฝูงลงเรือ

พร้อมด้วยเครื่องดนตรีนานาชาติเช่น ซอ ปี่ กระจับ โทน รำมะนาโหม่ง กรับ ฉิ่ง ฉาบ เป็นต้น พายกัน ไปร้องรำทำเพลงกันไปตลอดทาง ตลอดคืน ซึ่งบางพวกจะผ่านมาทางลำน้ำเจ้าพระยา บางพวกจะ ผ่านมาทางลำคลองอื่นๆเข้าคลองสำโรงและมุ่งหน้ามายังหมู่บ้านบางพลีใหญ่

สำหรับชาวบางพลีนั้นจะถือปฏิบัติกันเป็นประเพณีว่าเมื่อถึงวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๑ ก็จะต้อง เตรียมหาดอกบัวหลวง สำหรับมอบให้แก่ชาวบ้านที่ต้องการและมิตรต่างถิ่นมาเยือนในโอกาสเช่นนี้ ก็ คงแสดงมิตรจิตออกต้อนรับ จัดหาสุร่าอาหารมาเลี้ยงดูกันตั้งแต่ตอนค่ำของวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๑ ส่วนพวกที่มารับบัวคนใดรู้จักมักคุ้นกับชาวบางพลีผู้เป็นเจ้าของบ้าน ก็จะไปเยี่ยมเยียนบ้านนั้น บ้านนี้ และต่างก็สนุกสนานร้องรำทำเพลงและร่วมรับประทานอาหารสุร่ากันตลอดคืน พอเช้าตรู่ของ วันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ ชาวบ้านต่างก็นำเรือของตนออกไปตามลำคลองสำโรงเพื่อไปขอรับบัวจาก ชาวบ้านบางพลีทั้งสองฝั่งคลอง การให้และการรับดอกบัวก็จะทำกันอย่างสุภาพ คือส่งและรับกันมือ ต่อมือ หรือก่อนให้จะยกมือพนมอธิษฐานเสียก่อนระหว่างชาวบ้านบางพลีกับชาวต่างถิ่นที่สนิทสนม คู่กันเคยกันเป็นพิเศษ บางที่ชาวบางพลีก็จะโยนดอกบัวลงไปให้กันโดยไม่มีพิธีรีตอง เหตุที่มีการโยนบัว ให้กัน แบบมือต่อมือจึงเลื่อนไปจนมีการนำไปพูดกันตอนหลังว่า รับบัว โยนบัว

การรับดอกบัวของชาวต่างบ้านจากชาวบางพลีจะสิ้นสุดเมื่อเวลาประมาณ ๐๘.๐๐ น. หรือ ๐๙.๐๐ น. และชาวบ้านก็จะพากันกลับ ตอนขากลับจะมีการแข่งเรือกันไปด้วยแต่เป็นการแข่งขันโดย มีเส้นชัย ไม่มีกรรมการตัดสินและไม่มีการแบ่งประเภทหรือชนิดของเรือ ใครพอใจจะแข่งกับใครเมื่อ ไหว่ที่ใดก็แข่งกันไปหรือจะเปลี่ยนคู่เปลี่ยนคู่แข่งกันไปเรื่อยๆ ตามแต่จะตกลงกัน โดยดอกบัวที่ชาวต่าง ถิ่นรับจากชาวบางพลีไปนั้นจะนำไปบูชาในเทศกาลออกพรรษาตามวัดในหมู่บ้านของตน

ประเพณีที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ครั้นนานมาชาวต่างถิ่นที่นำเรือมารับดอกบัวจากชาวบางพลีมี ปริมาณลดลงเรื่อยๆ เสียงกระจับ ปี่ สีซอ กลองรำมะนา เสียงเพลงเสียงเฮฮาที่เคยแซ่ตามลำคลอง สำโรงในคืนวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๑ ก็ค่อยๆเงียบหายไป

ต่อมาสมัยนายขึ้น วรศิริ (เพชรบูรณ์ วรศิริ) เป็นนายอำเภอบางพลี ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๓- ๒๔๘๑ ประเพณีรับบัวมีที่ทำว่าจะเสื่อมสูญไปนั้น ได้กลับมาฟื้นตัวอีกครั้ง เมื่อได้หารือกับพ่อค้า คนบดีตลอดจนข้าราชการเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทางอำเภอบางพลีจึงได้ตกลงกันดำเนินการจัดงาน

ประเพณีรับบัวขึ้นคือ เริ่มงานวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๑ และรุ่งขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นวันรับบัวอันเป็นครั้งแรกที่ทางราชการเข้ามาเกี่ยวข้องกับประเพณีรับบัวของชาวบางพลี

ในการจัดงานประเพณีรับบัวของทางราชการอำเภอบางพลี มีการแต่งเรือประกวด เริ่มมีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ (แต่ก่อนชาวต่างถิ่นจะตกแต่งเรือมาเพียงเพื่อความสวยงามแต่ไม่มีการประกวด) ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ช่วยกันหาดอกบัวแจกข้าวต้มมัดแกแวกต่างบ้านและผู้จัดเรือประกวดในวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๑ ประชาชนต่างถิ่นและชาวอำเภอบางพลีจะลงเรือล่องไปตามลำคลองสำโรง ร้องรำทำเพลงกันอย่างสนุกสนานร่วมกัน ชาวบางพลีจะจัดสุรอาหารไว้ต้อนรับแขกต่างบ้าน ชาวต่างถิ่นคนใดรู้จักมักคุ้นกับชาวอำเภอบางพลีคนใดบ้านใดก็จะพากันไปเยี่ยมเยียน สนุกสนานกับชาวบางพลีบ้านนั้นจนรุ่งเช้า วันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ ต่างก็จะพากันไปดูการประกวดที่คลองสำโรงหน้าที่ว่าการอำเภอบางพลี

ในการจัดงานประเพณีรับบัวมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ มีการแห่หลวงพ่อดุ ซึ่งแต่เดิมยังมีได้มีการแห่ตั้งเช่นสมัยนี้ ในราวปี พ.ศ. ๒๔๖๗ นางจันกับพวกได้พร้อมใจกันสร้างพระปฐมเจดีย์ขึ้นในวัดบางพลีใหญ่ใน เมื่อสร้างเสร็จแล้ว ก็จัดให้มีการฉลองโดยองค์พระปฐมเจดีย์นี้ตามลำคลอง แล้วกลับมาห่มองค์พระปฐมเจดีย์กลางคืนก็จัดให้มีมหรสพสมโภช แห่ไปได้ ๒-๓ ปี ก็หยุดไปด้วยเหตุใดไม่ปรากฏ ซึ่งเชื่อว่าการแห่ผ้าห่มองค์พระปฐมเจดีย์นี้ได้รับแบบอย่างมาจากการแห่ผ้าห่มองค์พระสมุทระเจดีย์ของอำเภอเมืองสมุทรปราการ

ต่อมาก็มีการแห่รูปหลวงพ่อดุแทน โดยความเห็นชอบของท่านสมภารกุ่ม และนายฉวยงามข้า แห่รูปภาพของหลวงพ่อดุมาหลายปี จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ก็มีการทำหุ่นจำลองหลวงพ่อดุ สานด้วยโครงไม้ปิดกระดาษทาสีทอง แล้วนำแห่แทนรูปภาพของหลวงพ่อดุ ซึ่งสร้างโดยนายไสวโตเจริญ ตกกลางคืนก็มีงานมหรสพฉลองกันอย่างครึกครื้นจนถึงสมัยพระครูพิศาลสมณวัตต์เป็นเจ้าของวัดบางพลีใหญ่ในก็ได้จัดให้ทำการหล่อรูปหลวงพ่อดุจำลองขึ้น สำหรับแห่ตามลำคลองด้วยอุลุมิเนียมใน พ.ศ. ๒๔๙๗ และปัจจุบันแห่โดยรูปหล่อจำลองหลวงพ่อดุ (รูปปั้น) โดยจัดเป็นขบวนแห่ไปตามลำคลองสำโรงในวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๑ เป็นการประกาศข่าวงานรับบัวให้ประชาชนทราบและวิธีนี้กลายเป็นประเพณีแห่หลวงพ่อดุก่อนวันงานรับบัว คือ วัน ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๑ ตลอดจนถึงปัจจุบัน การแห่หลวงพ่อดุจึงเป็นส่วนหนึ่งของงานประเพณีรับบัว ประชาชนที่อยู่สองฝั่งคลองสำโรงที่ขบวนแห่หลวงพ่อดุผ่านจัดประดับธงทิว ตกแต่งบ้านเรือนและตั้งโต๊ะหมู่บูชา พอเช้าวันรุ่งขึ้น ๑๔ ค่ำ

เดือน ๑๑ มีการประกวดเรือประเภทต่างๆของตำบลใกล้เคียงและโรงเรียนส่งเข้าประกวด ซึ่งเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๐ มีการจัดประกวด ปัจจุบันการประกวดเรือมี ๓ ประเภทด้วยกัน คือ ประเภทสวยงาม ประเภทความคิด และประเภทขบขันหน้าที่ว่าการอำเภอบางพลี ซึ่งจะเริ่มตั้งแต่เวลา ๐๖.๐๐ น.และงานจะสิ้นสุดลงเวลา ๑๑.๐๐ น. ของวันเดียวกัน ในบางปีจัดให้มีการประกวดเทพีการแข่งเรือ หรืออย่างอื่นแล้วแต่คณะกรรมการจัดงานรับบัวแต่ละปีจะพิจารณาเห็นสมควร ส่วนการร้องรำทำเพลงไปตามลำน้ำคูหาๆไปจนปัจจุบันไม่มีแล้ว คงเที่ยวสนุกสนานกันตามบริเวณที่จัดให้มีมหรสพเท่านั้น

นโยบายการจัดงานประเพณี จะไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ หากขาดการทำงานที่สอดคล้องกันทั้งของภาครัฐ ความร่วมมือของภาคเอกชน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตามแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนและต่อเนื่อง ซึ่งนำไปสู่การก่อให้เกิดจิตสำนึก (Civic Consciousness) ร่วมกัน มารวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือองค์กร (Civil Group/ Organization) เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาหรือกระทำการบางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน ภายใต้ระบบการจัดการโดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย (Civil Network) และกลไกหลักสำคัญที่ใช้ในการจัดการและเชื่อมโยงเครือข่ายต่างๆ เพื่อสร้างความเป็นชุมชนเข้มแข็ง ก็คือ "การสื่อสาร" (Communication)

"การสื่อสาร" จะเป็นปัจจัยหนึ่งที่สามารถลดปัญหาและผลกระทบ ที่เกิดขึ้นภายในท้องถิ่นอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่ชุมชนท้องถิ่นขาดความรู้เท่าทันปัญหาที่จะเกิดขึ้นในชุมชน ขาดความภูมิใจในวิถีชีวิตของตน จึงทำให้คนต่างถิ่นยึดครองพื้นที่เพื่อประกอบธุรกิจ ส่งผลให้คนท้องถิ่นส่วนใหญ่กลายเป็นลูกจ้างแรงงาน หรืออพยพออกไปอยู่ที่ถิ่นอื่น เกิดการล่มสลายทางสังคม วัฒนธรรม ขาดเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ทำให้มรดกทางวัฒนธรรมเสื่อมโทรมและหมดคุณค่าไปในที่สุด ดังนั้น การธำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณีให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน ผู้นำในการจัดงานประเพณีจะต้องทราบถึงแนวความคิด และความต้องการของชุมชนท้องถิ่น ก่อนวางนโยบายหรือดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาางานประเพณีในท้องถิ่นนั้น (นริศรา นงนุช, 2544) เพราะการที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการสืบทอดประเพณีนั้นย่อมกระตุ้นให้ชุมชนมองเห็นคุณค่าของตนเองรวมทั้งสร้างความรับผิดชอบให้กับชุมชนด้วย และที่สำคัญคือจุดมุ่งหมายหลักของประเพณีก็ยังคงได้รับการสืบทอดต่อไป (พวงชมพู ไชยอาลา, 2543)

การสื่อสารจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาสร้างสรรคความเจริญก้าวหน้า ซึ่งการที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมไปในทิศทางที่เหมาะสมนั้น ย่อมต้องอาศัยการสื่อสาร ดังนั้น การสื่อสารและการเปลี่ยนแปลงจึงมีความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลซึ่งกันและกัน กล่าวคือ การสื่อสาร เป็นเงื่อนไขสำคัญ เป็นสาเหตุหลักที่ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัย โดยยังมีการสื่อสารมากเท่าไร ก็ยิ่งจะส่งผลให้สังคมเปลี่ยนแปลงมากขึ้นเท่านั้น

กระบวนการทางเลือกของการสื่อสารเพื่อเปลี่ยนแปลงทางสังคม (The Alternative Paradigm of Communication for Social Change) ถือเป็นแนวคิดของการสื่อสารภายใต้กรอบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมแบบใหม่ที่มุ่งเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลง และแสวงหาหนทางที่จะทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับชุมชน สังคม ประเทศหรือระดับโลก ซึ่งประเด็นสำคัญของกระบวนการทางเลือกใหม่ในการสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลงคือ กระบวนการสนทนาโต้ตอบกัน (Dialogue process) ของสมาชิกในสังคม

กระบวนการสนทนาโต้ตอบกัน (Dialogue process) ของสมาชิกในสังคม มุ่งคำนึงถึงความเท่าเทียมกันของบุคคล (Equal basis) เกี่ยวกับกระบวนการร่วมกันคิด ร่วมกันรับฟัง และเคารพในความคิดผู้อื่น ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของตนบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน เพื่อค้นหาแนวทางในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และดำเนินการร่วมกันในการแสดงความคิดเห็น (Right to communicate) โอกาสในการรับรู้และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง (Accessibility to information) อันจะนำไปสู่จิตสำนึกเชิงสาธารณะร่วมกัน (Public Conscientization) นำไปสู่การสื่อสารเชิงประชาธิปไตยที่จะนำไปสู่การเพิ่มพลัง (Empowerment) ให้กับสมาชิกในสังคม และเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมหรือโครงการที่ได้ร่วมกันกำหนด ตลอดจนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการเอาใจใส่ดูแลและตรวจสอบโครงการต่างๆที่เกี่ยวข้อง

การสื่อสารจะทำหน้าที่ยึดและโยงสมาชิกของกลุ่มหรือชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจและทัศนะร่วมกัน ร่วมประสานการกระทำกับคนอื่น ๆ เพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของทั้งชุมชน ยึดเอาผลประโยชน์ของชุมชนเป็นหลัก การสื่อสารนั้นเป็นหัวใจของการสร้างพันธะทางสังคม (Social Bonds) ที่จะนำไปสู่การกระทำร่วมกันภายในกลุ่มหรือชุมชน (Collective Action) ที่สลายให้กลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและพัฒนาด้วยพลังกำลังของตนได้อีกครั้ง

จากความสำคัญดังกล่าว การจัดงานประเพณีรับบัว ของอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จึงสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีในการสร้างความสมดุขยของการอนุรักษ์และการพัฒนา การวางแผนการ จัดการที่มีประสิทธิผลอย่างยิ่งในการสืบสาน อารงรักษาประเพณีอันดีงามให้คงอยู่สืบไป

การศึกษา “กระบวนการสื่อสารเพื่อการอํารงรักษางานประเพณีรับบัว ของอำเภอ บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” มุ่งศึกษากระบวนการสื่อสาร และบทบาทของผู้นำอำเภอที่มีอิทธิพล ต่อการจัดงานประเพณีของอำเภอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของผู้นำอำเภอ สื่อบุคคล ที่มีอิทธิพลต่อ การจัดงานประเพณีรับบัวของอำเภอบางพลี เพื่อเป็นแนวทางและเป็นข้อมูลพื้นฐานในการแก้ไขหรือ ส่งเสริมปัจจัยต่างๆ ในกระบวนการสื่อสาร ที่ส่งผลให้เกิดการพัฒนาการจัดงานประเพณีรับบัวรวมทั้ง งานประเพณีอื่นๆ เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในวัฒนธรรมของตนซึ่งนำไปสู่ความสำเร็จและการ พัฒนาในที่สุด

ดังนั้น จึงเป็นประเด็นที่น่าจะศึกษาว่า งานประเพณีรับบัว ของอำเภอบางพลี ซึ่งเป็นงาน ประเพณีที่สืบทอดมายาวนานนั้น สมาชิกในชุมชน และสมาชิกในเขตอำเภอบริเวณใกล้เคียง มีความรู้ ความเข้าใจและมีกระบวนการสื่อสารอย่างไรที่ใช้ในการจัดงานประเพณีรับบัว ตลอดจนผู้นำอำเภอมี บทบาทต่อการพัฒนาความเข้มแข็งของอำเภอในการจัดงานประเพณีอย่างไรบ้าง เพื่อให้การจัดงาน ประเพณีรับบัว เป็นไปด้วยความเรียบร้อย สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของทางราชการ และเพื่อเป็นกรณี ศึกษาให้กับการจัดงานประเพณีอื่นๆ ที่สำคัญและมีคุณค่าต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารที่ใช้ในการจัดงานประเพณีรับบัว ของอำเภอบางพลี จังหวัด สมุทรปราการ

2. เพื่อศึกษาบทบาทสำคัญของผู้นำที่มีต่อการจัดงานประเพณีรับบัว ของอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

3. เพื่อกำหนดกระบวนการสื่อสารสำหรับการอํารงรักษาและเผยแพร่ประเพณีที่มีประสิทธิผล และประสิทธิภาพที่สุด

1.3 ปัญหาการวิจัย

1.สมาชิกในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มีกระบวนการสื่อสารที่ใช้ในการจัดงาน ประเพณีรับบัว ของอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ อย่างไร

2.ผู้นำมีบทบาทสำคัญอย่างไรในการจัดงานประเพณีรับบัว ของอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

3.กระบวนการสื่อสารสำหรับการอนุรักษ์และเผยแพร่ประเพณีที่มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพที่สุดควรมีลักษณะอย่างไร

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษากระบวนการในการจัดงานประเพณีรับบัว ของอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ โดยวิเคราะห์บริบททางการสื่อสาร ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ, แนวคิด และทฤษฎีการสื่อสาร, แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม, แนวคิดเรื่องกลุ่ม ชุมชน ผู้นำ และแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดวัฒนธรรม

1.5 นิยามศัพท์

การสื่อสาร หมายถึง วิธีการสื่อสารที่สมาชิกในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ใช้ในการติดต่อระหว่างกัน อาจออกมาในรูปแบบของการเล่าเรื่อง ประสบการณ์ ให้ความรู้ โดยอาจมีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ระหว่างบุคคล ระหว่างหน่วยงาน ระหว่างหน่วยงาน หรือระหว่างบุคคลและหน่วยงาน โดยอาจจะสื่อสารในรูปแบบของการพูด, การเขียน, การอ่าน, การประชุม ซึ่งมุ่งเน้นในประเด็นเกี่ยวกับการจัดงานประเพณีในระยะก่อตั้ง, ระยะดำเนินการ, ระยะการประสานงาน และระยะปฏิบัติการ เป็นต้น

การจัดงานประเพณี หมายถึง การดำเนินของสมาชิกในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ บุคคล และหน่วยงานภายนอก ในการร่วมกันจัดงานประเพณีให้สามารถดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ ภายใต้สถานการณ์ต่างๆ เช่น การดำเนินงานทั่วไป, การแก้ไขปัญหา, การปรับปรุงและพัฒนา เป็นต้น โดยแสดงออกในรูปของการประชุม, การแสดงความคิดเห็น, การตัดสินใจ, การเข้าร่วม ประเมินผล โดยคำนึงถึงสภาพสังคม วัฒนธรรม เพื่อให้เกิดจิตสำนึกต่อความเป็นเอกลักษณ์ และการอนุรักษ์ต่อไป

สมาชิกในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ หมายถึง กลุ่มบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดการงานประเพณี หมายถึง สิ่งที่ทำให้สมาชิกในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ สามารถรวมตัวกันและจัดงานประเพณีของอำเภอ จนสามารถดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดงานประเพณีได้อย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาอันยาวนานจนถึงปัจจุบัน อาทิ สื่อบุคคล (Interpersonal Media) โดยศึกษาจากผู้นำอำเภอ กลุ่มแกนนำ ได้แก่ นายอำเภอ, ผู้ใหญ่บ้าน, กำนัน, หัวหน้าสถานีตำรวจ, ผู้นำอาชีพต่างๆ, สมาชิกในชุมชน บุคคลและหน่วยงานภายนอก

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่สมาชิกของอำเภอบางพลี ได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินงาน ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผลในการจัดงานประเพณีของอำเภอ การแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมดังกล่าว อาจผ่านช่องทางอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

การรวมกลุ่ม หมายถึง การที่สมาชิกของอำเภอบางพลี ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีส่วนในการคิด การแสดงความคิดเห็น การวางแผน การดำเนินงาน การแก้ไขปัญหา และการประเมินผลในเรื่องการจัดงานประเพณีของอำเภอ โดยมีเป้าหมายเพื่อการจัดงานประเพณีได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การสื่อสารในการรวมกลุ่ม หมายถึง วิธีการสื่อสารในการรวมกลุ่มเพื่อจัดงานประเพณี ที่ใช้ในการติดต่อระหว่างกันจนสามารถทำให้เกิดการก่อตัวรวมกัน เพื่อการจัดงานประเพณีรับบัว โดยอาจสื่อสารในรูปของการพูด การเขียน หรือการประชุม เป็นต้น รวมถึงเครือข่ายการสื่อสาร ทิศทางการสื่อสาร การไหลของข่าวสาร การแพร่กระจาย และการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดงานประเพณี

ผู้นำ หมายถึง บุคคลซึ่งมีตำแหน่ง, บุคลิกภาพ, อุปนิสัย, ความสามารถดีเด่น มีความสามารถให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ชี้แนวทางและแก้ปัญหา ในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง และเป็นผู้ที่จูงใจ ให้ประชาชนมีความคิดคล้อยตาม และลงมือทำงานอย่างใดอย่างหนึ่ง จนนำไปสู่จุดหมาย อาทิ ผู้นำความคิดของอำเภอ ได้แก่ นายอำเภอ, ผู้ใหญ่บ้าน, กำนัน, หัวหน้าสถานีตำรวจ, องค์การบริหารส่วนตำบล, หัวหน้าเทศบาล, นักการเมืองท้องถิ่น, บุคคลผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม, บุคคลผู้รับวัฒนธรรม, ผู้นำอาชีพต่างๆ, ผู้นำไม่เป็นทางการ ได้แก่ พระ ครู เป็นต้น

บทบาทของผู้นำระดับอำเภอ หมายถึง บทบาทของบุคคลที่สามารถให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ชี้แนวทางและแก้ปัญหา เป็นต้น ให้แก่สมาชิกของอำเภอบางพลี และได้รับการยอมรับ เคารพนับถือในความสามารถและตำแหน่ง ที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อการจัดงานประเพณีรับบัวของอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อเป็นประโยชน์ในการส่งเสริม และพัฒนาการจัดงานประเพณีรับบัว ของอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ และงานประเพณีอื่นๆ ในการเลือกใช้รูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสม ในการบริหารการจัดงานประเพณี

2. เพื่อเป็นแนวทางการศึกษาที่ช่วยบ่งชี้แนวทางในการแก้ไขปัญหาในการพัฒนาการจัดงานประเพณีรับบัว และงานประเพณีอื่นๆ ของอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ สำหรับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดงานประเพณี เพื่อการพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3. ผลที่ได้จากการวิจัย ก่อให้เกิดแนวคิดอันเป็นประโยชน์ต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยตรง และสามารถเป็นแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริม สร้างความรู้ความเข้าใจ ในการจัดตั้งและพัฒนาความเข้มแข็งของอำเภอ หรือองค์กรอื่นๆ อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอำเภอที่มีการจัดงานประเพณี

4. ผลการวิจัยจะทำให้ทราบแนวคิด และศักยภาพด้านการสื่อสารเพื่อการพัฒนาจัดงานประเพณีที่ทำให้ ผู้มีส่วนร่วมในการจัดงานได้รับความร่วมมือในการพัฒนาการจัดงานประเพณีต่อไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่อง “กระบวนการสื่อสารเพื่อการธำรงรักษางานประเพณีรับบัว ของอำเภอ บางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” มีกรอบแนวความคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาวิเคราะห์ ส่วนข้อมูลต่างๆ ดังนี้

1. แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ
2. แนวคิดและทฤษฎีการสื่อสาร
3. แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม
4. แนวคิดเรื่องกลุ่ม ชุมชน ผู้นำ
5. แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการถ่ายทอดวัฒนธรรมและประเพณี

2.1 แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ

ในการจัดงานประเพณีรับบัว ของอำเภอบางพลี นับเป็นการจัดตั้งรูปแบบคล้าย “องค์การ” เนื่องจากประกอบด้วย การรวมตัวของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป เพื่อดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยอาศัยการบริหารจัดการองค์การที่ดีและมีประสิทธิภาพ

คำว่าองค์การ มีผู้ให้ความหมายไว้ในหลายลักษณะ อาทิ

จอห์น เอ็ม พินเนอร์ และ แฟรงค์ พี เซอร์วูด ให้ความหมายว่า เป็นกระบวนการที่มีแบบแผนซึ่งประกอบด้วยบุคคลจำนวนมาก บุคคลเหล่านี้ต่างปฏิบัติงานให้ได้ผลสำเร็จตามที่ คาดหมายไว้ร่วมกัน

ไม่ว่าจะเป็นองค์การประเภทใด ต่างก็มีการทำงานในลักษณะที่เป็นกลุ่มหรือการทำงานร่วมกัน จึงต้องมีการแบ่งงาน หรือแบ่งอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ และมีการดำเนินการที่เรียกว่า “การ

จัดการ” หรือ “การบริหาร” เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เกิดการ ทำงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

การจัดการ เป็นศิลปะของการใช้บุคคลอื่นทำงานให้แก่องค์กร โดยตอบสนองความต้องการ และจัดโอกาสให้เขาเหล่านั้นมีความเจริญก้าวหน้า การจัดการเป็นกระบวนการที่มีความสัมพันธ์กับการกำหนดจุด มุ่งหมาย และแปรเปลี่ยนสู่การปฏิบัติจริง โดยผ่านการประสานงาน และความร่วมมือของทรัพยากรมนุษย์

การที่ชุมชนจะประสบความสำเร็จได้นั้น นอกจากการร่วมมือของสมาชิก, การจัดการที่มีประสิทธิภาพ สิ่งสำคัญที่ควบคู่ไปกับการบริหารการจัดการองค์การนั้น คือ การสื่อสาร

การติดต่อสื่อสาร เป็นสิ่งสำคัญที่ก่อให้เกิดความสำเร็จของนักบริหารการจัดการ เป็นเครื่องมือที่ใช้สร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นระหว่างสมาชิกในองค์การ อันนำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการองค์การต่อไป

ความสำคัญของการสื่อสารในการบริหารจัดการองค์การ ประกอบด้วย

1. เป็นเครื่องมือสำคัญของฝ่ายบริหารในการบริหาร
2. เป็นเครื่องช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีแก่ทั้งสองฝ่าย
3. ช่วยให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันดีขึ้น
4. ช่วยให้การปฏิบัติภารกิจของทุกหน่วยงานทุกส่วนเป็นไปได้ และประสานกันจนบรรลุวัตถุประสงค์
5. ช่วยให้เกิดการพัฒนาและการทำงานที่มีประสิทธิภาพ

แนวคิดการบริหารแบบทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources Approach) กล่าวถึงรูปแบบการสื่อสารในการจัดการว่าควรมีลักษณะดังนี้

1. เนื้อหาการสื่อสาร (Communication Content)

จะขยายการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับงานเท่านั้นมาเป็นการสื่อสารในทางสังคมด้วย

2.ทิศทางการติดต่อสื่อสาร (Communication Direction)

เน้นให้มีมากทุกทิศทาง คือ แนวนอน แนวตั้ง ขาขึ้น ขาลง และการติดต่อแนวเฉียง

3.ช่องทางการติดต่อสื่อสาร (Communication Channel)

จะดำเนินไปแบบเปิดกว้าง ให้เกิดความสะดวกได้ทุกทิศทางและสื่อทุกรูปแบบ

4.สไตล์ของการติดต่อสื่อสาร (Communication Style)

มีทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ แต่ส่วนมากมักนิยมให้เป็นไปในแบบทางการมากกว่า

2.2 แนวคิดและทฤษฎีการสื่อสาร

การศึกษาเรื่อง “กระบวนการสื่อสารเพื่อการธำรงรักษางานประเพณีรับบัว ของอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” การสื่อสารเป็นส่วนสำคัญที่โยงให้สมาชิกของอำเภอให้มีความรู้ ความเข้าใจ และทัศนะร่วมกัน และกระบวนการการสื่อสารจะเป็นหัวใจของการสร้างพันธะทางสังคมที่จะนำไปสู่การกระทำร่วมกันภายในกลุ่มหรือชุมชน

คำว่า “การสื่อสาร” (Communication) มาจากรากศัพท์ภาษาละตินว่า “Cummunis” แปลว่า เหมือนกัน ร่วมกัน กลุ่มนักคิดทางการสื่อสารได้ให้ความหมายของ “การสื่อสาร” ดังตัวอย่าง ดังนี้

อริสโตเติล (Aristotle) - “การสื่อสาร” คือ การหาวิธีโน้มน้าวชักจูงใจทุกวิถีทาง

แซรมม์ (Wilbur Schramm,1974:13) - “การสื่อสาร” คือ การมีความเข้าใจตรงกันต่อเครื่องหมายที่แสดงข่าวสาร

จุมพล รอดคำดี ให้ความหมายว่า การสื่อสาร หมายถึง พฤติกรรมการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์ โดยอาศัยกระบวนการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้สึกนึกคิด เจตคติ ตลอดจนประสบการณ์ระหว่างกันและกัน เพื่อให้เกิดผลตอบสนองบางประการ ที่ตรงกับเป้าหมายที่วางไว้

คือ การเข้าใจร่วมกัน ความร่วมมือ ความตกลงเห็นพ้องต้องกัน ความผสมผสาน ความประนีประนอม เป็นต้น อันจะนำมาซึ่งความคงอยู่และการพัฒนาสังคมของมนุษย์

ประมะ สตะเวทิน (2538 : 17) - “การสื่อสาร” คือ กระบวนการของการถ่ายทอดสาร (Message) จากบุคคลหนึ่งซึ่งเรียกว่า ผู้ส่งสาร (Source) ไปยังบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่าผู้รับสาร (Receiver) โดยผ่านสื่อ (Channel)

เกศินี จุฑาวิจิตร (2542 : 4) - “การสื่อสาร” คือ กระบวนการที่มีความเคลื่อนไหวและเป็นการกระทำอย่างต่อเนื่องในการส่งและรับสาร ระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสารโดยผ่านสื่อต่างๆอย่างมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน

องค์ประกอบของกระบวนการสื่อสาร

พัชนี เขยจรรยา, เมตตา วิวัฒนานุกูล และถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์ (2538:7) กล่าวว่า การสื่อสารของมนุษย์เป็นกระบวนการ 2 ทาง (Two – way process) ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆอย่างน้อย 5 ประการ คือ

1. ผู้ส่งสารหรือผู้เข้ารหัส (Sender / encoder) คือ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เป็นผู้ริเริ่ม / เริ่มต้นส่งสารไปให้อีกบุคคลหนึ่งจะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม หรือเป็นผู้ทำหน้าที่ส่งสารผ่านช่องทางหนึ่งไปยังผู้รับสาร ฉะนั้น ผู้ส่งสารจึงมีบทบาทในการชี้แนะว่าพฤติกรรมการสื่อสารภายในสถานการณ์หนึ่งๆนั้นจะเป็นไปในรูปแบบใด และมีผลอย่างไร หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ผู้ส่งสารคือผู้กระตุ้น (stimulus) ที่ทำให้เกิดการตอบสนอง (response) จากผู้รับสาร

2. ผู้รับสารหรือผู้ถอดรหัส (Receiver / decoder) คือ ผู้ที่รับสารจากบุคคลหนึ่งหรือกลุ่มบุคคลหนึ่ง เมื่อได้รับสารก็จะเกิดการตีความและการตอบสนอง จะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตามและส่งปฏิกิริยาตอบสนอง (feedback) กลับไปให้ผู้ส่งสาร

3. สาร (Message) หมายถึง สิ่งที่ผู้ส่งสารส่งไปให้ผู้รับสารในรูปของรหัส “รหัส” หมายถึง สัญญาณ (signal) หรือ สัญลักษณ์ (symbol) หรือกลุ่มของสัญลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นในลักษณะที่มีความหมาย

ต่อคน และผู้รับสารสามารถเข้าใจความหมายของรหัสได้ต่อเมื่อมีการถอดความหมายของสัญญาณหรือสัญลักษณ์ออกมา โดยอาจเป็นคำพูด ตัวหนังสือ รูปภาพ เครื่องหมาย หรือ กิริยาท่าทางต่างๆ ฯลฯ ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงหรือถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก ความต้องการ และวัตถุประสงค์ของผู้รับสาร โดยส่วนใหญ่แล้วสารก็คือภาษา (language)

4. ช่องทางการสื่อสาร (Channel) คือ ตัวกลางที่ช่วยในการนำส่งสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ช่องทางเปรียบเสมือนทางหรือพาหะระหว่างผู้ร่วมสื่อสาร

5. สภาพแวดล้อมการสื่อสาร (Context / environment) หมายถึงสิ่งต่างๆรอบตัวผู้สื่อสาร นอกเหนือจากองค์ประกอบอื่นๆในกระบวนการสื่อสาร เช่น สถานที่ บรรยากาศ โอกาส เวลา เหตุการณ์ต่างๆ เป็นต้น

องค์ประกอบอีกประการหนึ่งที่สมควรจะกล่าวถึงในที่นี้ คือ ปฏิกริยาย้อนกลับ (Feedback) องค์ประกอบนี้ในบางครั้งอาจมีหรือไม่มีก็ได้ ขึ้นอยู่กับระบบการสื่อสาร ปฏิกริยาย้อนกลับจะประกอบด้วยสารที่ผู้ได้รับแสดงออกเพื่อให้ผู้ส่งสารได้ทราบถึงผลของสารที่ผู้ส่งได้ส่งไปให้ผู้รับ สำหรับการสื่อสารระหว่างบุคคลนั้น ปฏิกริยาย้อนกลับจะมีได้ทันที แต่ถ้าเป็นการสื่อสารโดยผ่านสื่อมวลชน ปฏิกริยาจะมีได้ช้ากว่า ปฏิกริยาย้อนกลับเป็นผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงในตัวของผู้รับสาร นอกจากนั้นยังเป็นสิ่งที่แสดงว่าการสื่อสารนั้นเกิดผลหรือไม่ และประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด

เบอร์โล (Berlo 1960 : 40) อธิบายว่า การสื่อสารจะมีประสิทธิผลหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพขององค์ประกอบต่างๆ และได้แสดงปัจจัยที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพขององค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบไว้ในแบบจำลองกระบวนการสื่อสาร ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในนามของ S M C R model นั้นเอง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

<u>ผู้ส่งสาร</u>	<u>สาร</u>	<u>ช่องทางการสื่อสาร</u>	<u>ผู้รับสาร</u>
ประกอบด้วย	ประกอบด้วย	ประกอบด้วย	ประกอบด้วย
ทักษะในการสื่อสาร (Comm. Skill)	รหัส (Code)	การเห็น (Seeing)	ทักษะในการสื่อสาร (Comm. Skill)
ทัศนคติ (Attitude)	สัญลักษณ์ (Symbol)	การได้ยิน (Hearing)	ทัศนคติ (Attitude)
ความรู้ (Knowledge)	สัญญาณ (Signal)	การสัมผัส (Touching)	ความรู้ (Knowledge)
ระบบสังคมและวัฒนธรรม (Social&Cultural System)	เนื้อหาของสาร (Content)	การลิ้มรส (Testing)	ระบบสังคมและวัฒนธรรม (Social&Cultural System)
	การนำเสนอสาร (Treatment)	การดม (Smelling)	

ที่มา : David K. Berlo, 1960 : 40

แบบจำลองการสื่อสารทำให้เราทราบถึงกระบวนการในการสื่อสารไปยังกลุ่มเป้าหมายได้เป็นอย่างดีว่า จะต้องผ่านขั้นตอนอย่างไรบ้าง โดยองค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบมีความสำคัญและสัมพันธ์เกี่ยวเนื่อง ส่งผลกระทบซึ่งกันและกันตลอดทั้งกระบวนการ ดังนั้น ในการทำการสื่อสารแต่ละครั้งจะต้องพิจารณาองค์ประกอบทั้งหมดในประเด็นต่างๆ ต่อไปนี้

- ผู้ส่งสาร (Source)

เมื่อคนเราทำการสื่อสาร ปัจจัยในตัวเราหลายอย่างมีผลต่อสารที่เราส่งออกไปหรือการแปลความสารที่เราได้รับกลับมา ดังนี้

1. ทักษะในการสื่อสาร (Communication Skills) ได้แก่ ความชำนาญในการสื่อสาร เมื่อเราสื่อสารด้วยวิธีใด เราต้องมีทักษะในการสื่อสารด้วยวิธีนั้นด้วย เช่น การพูด เราต้องมีทักษะในการเปล่งเสียงได้ชัดถ้อยชัดคำ จัดประโยคได้ถูก ใช้คำที่แสดงความหมายได้ตรง จึงจะทำให้พูดออกไปได้ตรงกับที่ตนเองต้องการ และผู้ฟังมีโอกาสได้ยินตามที่เราต้องการ ทักษะในการส่งสาร เช่น การเขียน การวาด การแสดงสีหน้า การท่าทาง หรือใช้สัญลักษณ์ต่างๆ เช่น ภาษามือของคนใบ้ เป็นต้น

2. ทักษะคติ (Attitude) คือ ท่าทีความรู้สึกอย่างใดอย่างหนึ่งที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งทัศนคติของผู้ส่งสารแบ่งเป็น 3 ประการ คือ

1. ทัศนคติของตนเอง การที่ผู้ส่งสารจะประสบความสำเร็จในการสื่อสารได้นั้นจำเป็นต้องมีความมั่นใจในตนเอง

2. ทัศนคติต่อเรื่องราวที่จะสื่อสาร ผู้ส่งสารจะต้องมีความเชื่อหรือเลื่อมใสในเรื่องที่ตนจะทำการสื่อสาร เพื่อให้การสื่อสารประสบความสำเร็จ

3. ทัศนคติต่อผู้รับสาร ถือว่ามีความสำคัญมากต่อพฤติกรรมการสื่อสารของผู้ส่งสาร เพราะถ้าผู้ส่งสารมีความรู้สึกที่ดีต่อผู้รับสารก็จะทำให้อยากสื่อสารด้วย และพยายามเลือกคำพูดที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้รับสารเกิดความพอใจ

3. ความรู้ (Knowledge) ความรู้ของผู้ส่งสารมีผลต่อสารเพราะทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพหรือไม่ก็ได้ ความรู้ที่จำเป็นสำหรับการสื่อสาร ประกอบด้วย

1. ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่สื่อสาร คนเราย่อมสื่อสารเรื่องที่เรามีความรู้อย่างดี ได้ดีกว่าเรื่องที่เราไม่รู้หรือรู้เพียงเล็กน้อย การมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่สื่อสารมากเพียงพอก็จะส่งเนื้อหาที่ถูกต้องและครบถ้วน

2. ความรู้เกี่ยวกับคู่สื่อสารของตน จะช่วยให้เราสื่อสารได้อย่างเหมาะสมมากยิ่งขึ้น เช่น นักพูดในที่ชุมชนต้องวิเคราะห์ว่าผู้ฟังของตนเองเป็นใคร จำนวนเท่าใด เพศ วัย การศึกษา อาชีพ ความสนใจ เป็นอย่างไร เพื่อการจัดเรื่องราวและวิธีการพูดของตนให้เหมาะสมกับผู้ฟัง

4. สถานภาพทางสังคม (Social Status) มีผลต่อการสื่อสาร ในการสื่อสารบุคคลจะพิจารณาสถานภาพสังคมของตนเองกับผู้ที่ต้องสื่อสารด้วย ซึ่งจะมีผลต่อท่าทีการแสดงออก และการใช้ถ้อยคำภาษาต่างกัน

5. พื้นฐานทางวัฒนธรรม หมายถึง แบบวิถีชีวิตของคนในสังคมทั้งด้านความเป็นอยู่ อาหารการกิน การแต่งกาย การหาความบันเทิง ศิลปดนตรี ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยม อาชีพ และการสื่อสาร วัฒนธรรมจะหล่อหลอมแบบของการรับรู้และการตีความไว้ บุคคลต่างวัฒนธรรมจะมีภาษาหรือการปฏิบัติเพื่อสื่อความหมายในสิ่งเดียวกันออกไป

- สาร (Message)

สารเป็นตัวกำหนดที่สำคัญที่จะทำให้การสื่อสารราบรื่นและบรรลุวัตถุประสงค์ เป็นแก่นสำคัญในกระบวนการโน้มน้าวใจบุคคลให้เข้ามาร่วม ซึ่งเป็นเป้าหมายหรือจุดประสงค์ในการสื่อสาร เพื่อให้ผู้รับสารได้รับอิทธิพลจากเนื้อหาของสารที่ส่ง ซึ่งประสิทธิผลของสารมักจะขึ้นอยู่กับลักษณะการใช้อารมณ์ที่ใช้ (Type of Appeal) รูปแบบการนำเสนอ (Presentation Style) ชนิดของสารที่ต้องการสร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ รวมถึงปัจจัยด้านผู้ส่งสาร ซึ่งมีอิทธิพลในการกำหนดเนื้อหาสารเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

หลักเกณฑ์ที่จะวิเคราะห์สาร (Message) ที่ถูกนำเสนอออกไปจะให้ความสำคัญในเรื่อง ดังนี้

1. ความถี่ (Frequency) มีผลอย่างมากต่อการเรียนรู้และการโน้มน้าวต่างๆ โดยต้องมีปริมาณที่เหมาะสม หากมีการนำเสนอถี่มากจนเกินไป เนื้อหาที่ถูกเสนอซ้ำๆ โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงก็อาจไม่ได้ผล และทำให้ผู้รับสารเกิดความเบื่อหน่าย และนำไปสู่ผลกระทบแบบย้อนกลับ (Boomerang Effect) ซึ่ง จุมพล รอดคำดี อธิบายไว้ว่า หมายถึงผลที่เกิดจากการดำเนินงานหรือข้อเสนอบางอย่าง ถูกนำมาใช้แล้ว ผลที่ได้รับจะไม่ใช่อผลอย่างแท้จริงตามที่ผู้ดำเนินงานเสนอเอาไว้ แต่กลับมามีผลกระทบหรือสร้างความเสียหายแก่ความคิดดั้งเดิมของผู้ส่งสารเอง ดังนั้น การนำเสนอควรจะมีหลากหลายควบคู่ไปกับความถี่ และควรนำเสนอในช่วงเวลาที่มีผู้รับสารให้ความสนใจ การนำเสนอในเวลาที่ใช้ค่าใช้จ่าอาจไม่เกิดประโยชน์ ดังนั้นการเลือกเวลาในการนำเสนอก็เป็นสิ่งสำคัญ

2. รูปแบบ (Style) การนำเสนอในรูปแบบต่างๆ เช่น การใช้อารมณ์ขัน การใช้เพลงประกอบ หรือมีรูปแบบที่เข้าใจง่าย จะทำให้ผู้ชมเกิดความสนใจ ซึ่งไม่มีรูปแบบตายตัวขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของผู้รับสาร สิ่งสำคัญ คือ พยายามทำให้รูปแบบและเนื้อหาเกี่ยวข้องเป็นประโยชน์กับตัวผู้รับสารในทางใดทางหนึ่ง เข้าใจง่าย ก็จะทำให้ผู้รับสารให้ความสนใจ

3. ลักษณะเนื้อหาที่ใช้กระตุ้นความสนใจ (Content Appeals) ลักษณะการนำเสนอเพื่อการชักจูงหรือโน้มน้าวด้วยวิธีการนำเสนอเนื้อหาด้านเดียว (One Sided argument) เหมาะสำหรับเนื้อหาที่มีข้อสรุปตายตัว และการนำเสนอเนื้อหาสองด้าน (Two Sided argument) เป็นการนำเสนอเนื้อหาที่มีการโต้แย้งทางความคิดเกิดขึ้น เหมาะสำหรับผู้รับสารที่มีการศึกษาหรือช่างสงสัย

- ช่องทางการสื่อสารหรือสื่อ (Channel)

สื่อเป็นช่องทางในการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร การที่จะให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพนั้นจำเป็นจะต้องเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในการสื่อสาร การเลือกใช้สื่อหรือช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสมมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของการสื่อสารเพราะช่องทางการสื่อสารมีความสัมพันธ์กับผู้รับสารในการเลือกจดจำ เช่น เมื่อผู้ส่งสารเปลี่ยนความเร็วในการพูด ระดับเสียง คุณภาพเสียง ผู้รับสารก็เลือกจดจำเนื้อหาสารได้มาก แต่ถ้าผู้ส่งสารเฉยเมยต่อการใช้ช่องทางการสื่อสาร ย่อมทำให้ผู้รับสารไม่อาจจดจำสารนั้นได้ เป็นต้น

ในการเลือกใช้ช่องทางการสื่อสารหรือสื่อที่จะส่งข่าวสารไปยังชุมชนนับว่าเป็นความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากสื่อมีผลต่อการยอมรับความคิดเห็นใหม่ๆ ของคนในชุมชนนั้น เช่น

Hovland และคณะ (22 : 134) กล่าวว่า “การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal communication) มีความสัมพันธ์ในการโน้มน้าวใจอีกลักษณะหนึ่ง คือ การประชุมกลุ่มหรือการรวมกันเป็นกลุ่มของสมาชิกโดยที่แนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของผู้รับสารหรือของกลุ่มเป้าหมายจะได้รับอิทธิพลจากการรวมกลุ่มของสมาชิกกลุ่มด้วยกันและจากการพบปะสังสรรค์ด้วยกัน ดังนั้น อิทธิพลของการรวมกลุ่มของสมาชิกจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมขึ้น

Roger และ Meynen (1969 : 234) กล่าวว่า “สื่อบุคคลเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรม”

Paul F.Larzarsfeld และ Menzel (1986 : 97) กล่าวว่า “การสื่อสารระหว่างบุคคลมีบทบาทสำคัญ เพราะเป็นการสื่อสารที่มีความเป็นกันเองและเป็นส่วนตัว ก่อให้เกิดความคุ้นเคย ซึ่งจะช่วยให้

เกิดการยอมรับความคิดได้ง่ายขึ้น การพูดคุยอย่างเห็นหน้าค่าตาในแง่จิตวิทยาแล้วทำให้ผู้รับสารมีความรู้สึกว่าได้รับรางวัลอย่างทันที อย่างน้อยที่สุดคือ ในด้านการแสดงความคิดเห็นของตนเองต่อผู้พูด นอกจากนั้นแล้ว การสื่อสารระหว่างบุคคลยังเปิดโอกาสให้ผู้ส่งสารสามารถปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงเนื้อหาที่ใช้ในการสนทนาได้ในเวลาอันรวดเร็ว หากว่าเนื้อหาที่สนทนากันอยู่นั้นได้รับการต่อต้านจากคู่สนทนา”

พอล เอฟ ลาซาเฟล (Paul F. Larzarsfeld 23 : 62 – 63) ได้เสนอความเห็นในเรื่องสาเหตุที่สื่อบุคคลเอื้ออำนวยต่อการโน้มน้าวใจว่า

1. การสื่อสารระหว่างบุคคลเป็นไปอย่างง่าย ๆ ไม่มีกฎเกณฑ์บังคับ สื่อสารมีความใกล้ชิดกันซึ่งกระบวนการกลุ่มสามารถที่จะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมของบุคคลได้
2. การสื่อสารแบบเผชิญหน้าเปิดโอกาสให้สามารถยืดหยุ่นเนื้อหาได้ หากผู้สื่อสารได้รับการต่อต้านจากผู้ฟังของตน
3. ความสัมพันธ์โดยตรงของบุคคลที่สื่อสารแบบเผชิญหน้ามีส่วนสนับสนุนเนื้อหาที่ผู้รับสารยอมรับและโต้แย้งเนื้อหาที่ผู้รับสารไม่ยอมรับ
4. ผู้รับสารบางคนมักจะเชื่อในข้อตัดสินใจและทรรศนะของผู้ที่เขารู้จักและนับถือมากกว่าบุคคลที่เขาไม่รู้จักมาติดต่อสื่อสารด้วย
5. การสื่อสารระหว่างบุคคลนั้น บางครั้งผู้ทำการสื่อสารอาจจะประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของตนโดยที่ไม่ได้มีการโน้มน้าวใจให้ผู้รับสารยอมรับทรรศนะของเขา

ช่องทางการสื่อสารหรือสื่อที่ใช้ในการสื่อสารในชุมชนนั้น นอกจากจะใช้สื่อบุคคลแล้ว ยังมีสื่อเฉพาะกิจ ซึ่งจะใช้ในวงการดำเนินกิจกรรมหรืองานประเพณีต่างๆ

สื่อเฉพาะกิจ หมายถึง สื่อที่ถูกผลิตขึ้นมาโดยมีเนื้อหาสาระที่เฉพาะเจาะจง และมีจุดมุ่งหมายหลักอยู่ที่ผู้รับสารเฉพาะกลุ่ม (ปรมา สตะเวทิน, 2532 : 99)

สื่อเฉพาะกิจ แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทกว้างๆ ดังนี้ (เกศินี จุฑาวิจิตร, 2542 : 135 – 138)

1. สื่อสิ่งพิมพ์ (Printed Media) สื่อสิ่งพิมพ์เฉพาะกิจที่สามารถนำไปใช้เพื่อการพัฒนาได้เป็นอย่างดี ควรจะตอบสนองวัตถุประสงค์ของการพัฒนาอย่างชัดเจน ส่วนรูปแบบก็จะต้องมีความน่าสนใจ เช่น การใช้สี การจัดหน้า ขนาดตัวอักษร การใช้ภาพที่สื่อความหมาย ฯลฯ และที่สำคัญที่สุด คือ

การแจกจ่ายไปยังกลุ่มเป้าหมายต่างๆ จะต้องแจกจ่ายให้ทั่วถึง และตรงกับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ ซึ่งสื่อสิ่งพิมพ์เฉพาะกิจที่สำคัญ เช่น โบปลิวิหรือแผ่นปลิว, แผ่นพับ, หนังสือเผยแพร่เล่มเล็ก, เอกสารแนะนำประกอบ, แผ่นโฆษณา, หนังสือฉบับพิเศษ, จดหมายข่าว เป็นต้น

2. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Media) จะผลิตออกมาในรูปแบบแสงและเสียง เช่น สปอตวิทยุ สปอตโทรทัศน์ เทปบันทึกเสียง วีดิทัศน์ ภาพยนตร์ สไลด์ เป็นต้น ลักษณะสำคัญที่สามารถนำมาใช้เป็นสื่อเพื่อการพัฒนา ได้แก่ การนำเสนอเนื้อหาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์โดยการใช้รูปแบบการนำเสนอที่น่าสนใจ เช่น นำเสนอด้วยรูปแบบสาระกึ่งละคร ซึ่งจะน่าสนใจมากกว่าการนำเสนอด้วยรูปแบบสารคดีทั่วไป

3. สื่อกิจกรรม ได้แก่ การจัดแสดงนิทรรศการ การจัดการประกวด การจัดขบวนแห่ การจัดรถเคลื่อนที่ การจัดสนทนากลุ่ม การจัดรายการพิเศษทางวิทยุ หรือโทรทัศน์ เป็นต้น ลักษณะที่สำคัญของการใช้สื่อกิจกรรมเป็นสื่อเฉพาะกิจเพื่อการพัฒนา ได้แก่ การเลือกกิจกรรมที่เป้าหมายสนใจ โดยเน้นให้กลุ่มเป้าหมายและผู้สนใจที่เข้าร่วมกิจกรรมได้รับทั้งสาระตามวัตถุประสงค์ และความบันเทิงไปพร้อมกัน

- ผู้รับสาร (Receiver)

ผู้รับสารเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในกระบวนการสื่อสาร เนื่องจากผู้รับสารเป็นตัวตัดสินถึงความสำเร็จหรือไม่สำเร็จในการสื่อสารของผู้ส่งสาร การจะทำการสื่อสารใดๆก็ตาม ผู้ส่งสารต้องคำนึงถึงผู้รับสาร ทั้งก่อนการสื่อสาร ขณะที่ทำการสื่อสาร และหลังจากการสื่อสาร โดยการวิเคราะห์ผู้รับสารคือ การพิจารณาผู้รับสารก่อนทำการสื่อสารจริงๆ เป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิหลังของผู้รับสารอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดนั่นเอง (ปรมะ สตะเวทิน, 2540 : 120)

ผู้รับสารจะต้องมีปัจจัยเช่นเดียวกับผู้ส่งสาร จึงจะทำให้การสื่อสารบรรลุเป้าหมายของการสื่อสาร (พรทิพย์ วรกิจโกศาทร, 308 – 311)

1. ทักษะในการสื่อสาร (Communication Skill) ประกอบด้วยความสามารถในการฟัง การอ่านและการคิด ถ้าผู้รับสารขาดทักษะดังกล่าวจะไม่สามารถรับหรือถอดรหัสสารได้

2.ทัศนคติ (Attitude) ผู้รับสารที่จะถอดรหัสสารได้อย่างมีประสิทธิภาพจะต้องไม่ดูถูกตนเอง ไม่มีอคติต่อสารที่ได้รับ และไม่มีความรู้สึกในทางลบกับผู้ส่งสาร หมายถึง การรับสารจะเป็นไปในทิศทางใดขึ้นอยู่กับว่าผู้รับสารมีทัศนคติต่อตนเอง มีทัศนคติต่อเนื้อหาสาร และมีทัศนคติต่อผู้ส่งสารอย่างไรนั่นเอง

3.ความรู้ (Knowledge) การสื่อสารจะได้ผลดีหรือไม่ ขึ้นอยู่กับผู้รับสารว่าจะมีความเข้าใจสัญลักษณ์ เนื้อหาสาร ธรรมชาติของการสื่อสารอย่างไร

4.ระบบสังคมและวัฒนธรรม (Social and Cultural System) บุคคลที่มีพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมต่างกัน ตลอดจนการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน ย่อมส่งผลให้การรับและแปลความหมายของสารระหว่างผู้ส่งกับผู้รับผิดความไปจากความตั้งใจของแต่ละฝ่าย

รูปแบบการสื่อสาร

จากคุณลักษณะขององค์ประกอบของการสื่อสารดังกล่าว จะเห็นได้ว่ามีความสัมพันธ์ที่เกี่ยวเนื่องกัน ดังนั้น ในการเลือกใช้องค์ประกอบทั้ง 4 อย่าง ต้องเหมาะสมกับสถานการณ์ โดยอาศัย รูปแบบของการสื่อสารลักษณะต่างๆ ซึ่งในที่นี้แบ่งรูปแบบการสื่อสารออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

1. จำแนกตามทิศทางการสื่อสาร
2. จำแนกตามลักษณะการใช้
3. จำแนกตามสัญลักษณ์ที่ใช้ในการสื่อสาร
4. จำแนกตามการไหลของข่าวสาร

ทิศทางการสื่อสาร

แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

1.1 การสื่อสารแบบทางเดียว (One-way communication) คือการสื่อสารที่ผู้ส่งสารถ่ายทอดข่าวสารไปยังผู้รับสารแต่เพียงฝ่ายเดียว โดยไม่เปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือซักถามข้อสงสัย ทำให้ปริมาณข้อมูลสะท้อนกลับ (Feedback) มีน้อยหรือไม่มีเลย หรือมีฉะนั้นผู้ให้การสื่อสารก็ไม่สนใจกับปฏิกิริยาสะท้อนกลับนั้น ซึ่งการสื่อสารแบบนี้จะมีลักษณะเป็นไปในรูป

แบบของนโยบาย คำสั่งของผู้บริหารหรือผู้นำ ที่อาจจะผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น เสียงตามสาย เอกสาร สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ

1.2 การสื่อสารแบบสองทาง (Two-way communication) คือ การสื่อสารที่ผู้ส่งสารส่งข้อมูลข่าวสารไปยังผู้รับสาร ในขณะที่เดียวกันเมื่อผู้รับสารได้รับข้อมูลแล้วก็ส่งข้อมูลข่าวสารตอบกลับมายังผู้ส่งสารด้วย จึงเป็นการสื่อสารที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารต่างก็สลับบทบาทในการรับและส่งข่าวสารซึ่งกันและกัน มีการเปิดโอกาสให้ผู้รับสารได้ซักถามข้อสงสัยต่าง ๆ มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน มีการโต้ตอบกัน ทำให้ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถที่จะตอบสนองต่อกันเพื่อสร้างความเข้าใจได้อย่างชัดเจน โดยการสื่อสารแบบนี้ผู้ส่งสารจะให้ความสำคัญกับปฏิกิริยาโต้กลับ (Feedback) ส่งผลทำให้การสื่อสารที่เกิดขึ้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะผู้ส่งสารและผู้รับสารมีความเสมอภาคกันในการติดต่อสื่อสาร ซึ่งจะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในดำเนินงาน

การสื่อสารสองทาง ยังจำแนกออกได้ ดังนี้

- การสื่อสารสองทางที่มีลักษณะเป็น Symmetric คือ เป็นการสื่อสารสองทางที่ผู้สื่อสารทั้งสองฝ่ายต่างมีอำนาจในการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนข่าวสารได้อย่างเต็มที่ การสื่อสารดังกล่าวไม่มีการชี้นำ จึงทำให้การสื่อสารที่เกิดขึ้นมีความสมดุลในการถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้ส่งสารทั้งสองฝ่าย
- การสื่อสารสองทางที่มีลักษณะเป็น Asymmetric คือ เป็นการสื่อสารสองทางที่กระบวนการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างผู้สื่อสารทั้งสองฝ่ายไม่สมดุล โดยการสื่อสารดังกล่าวมีลักษณะของการชี้นำแอบแฝง

การเปรียบเทียบระหว่างการสื่อสารทางเดียวและการสื่อสารสองทาง โดย ฮาโรลด์ เจ ลีวิตต์ (Harold J. Leavitt)

1. การสื่อสารทางเดียวรวดเร็วกว่าการสื่อสารสองทาง
2. การสื่อสารสองทางมีความถูกต้องมากกว่าการสื่อสารทางเดียว
3. การสื่อสารสองทางสามารถสร้างความมั่นใจแก่ผู้รับสารมากกว่าการสื่อสารทางเดียว
4. การสื่อสารทางเดียวมีความเป็นระเบียบมากกว่าการสื่อสารสองทาง

5. การสื่อสารสองทางมักมีการรบกวนและยุ่งเหยิงมากกว่าการสื่อสารทางเดียว

ลักษณะการใช้ แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

1. การสื่อสารแบบเป็นทางการ (Formal Communication)

คือ เมื่อสารถูกส่งต่อตามลำดับชั้น หรือตามลักษณะหน้าที่ของภารกิจสารนั้นก็จะไหลผ่านไปตามสายใยความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการ จะถูกส่งขึ้นบนหรือลงล่างไปตามการมอบหมายอำนาจหน้าที่ และการตัดสินใจ สารจะถูกส่งข้ามหน่วยงานก็ต่อเมื่อกำหนดไว้โดยหน้าที่การปฏิบัติ จะสังเกตได้ว่าความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการภายในองค์การ จะเป็นตัวกำหนดทิศทางการไหลของสาร โดยมักจะเน้นสารที่เป็นลายลักษณ์อักษรมากกว่าคำพูด

2. การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ (Informal Communication)

หมายถึง การสื่อสารในลักษณะที่ฝ่ายต่างๆกระทำกันเองเป็นการส่วนตัว โดยใช้คำพูดเป็นส่วนใหญ่ และเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในทางส่วนตัวมากกว่าอำนาจหน้าที่

สัญลักษณ์ที่ใช้ แบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

1. การสื่อสารแบบใช้ถ้อยคำหรือแบบวจนะ (Verbal communication)

คือ การสื่อสารที่อาศัยคำพูดหรือตัวเลขเป็นสัญลักษณ์ของข่าวสาร สัญลักษณ์นี้อาจเป็นในรูปของภาษาพูด ภาษาเขียน หรือภาษาทางคณิตศาสตร์ เพื่อใช้ในการสื่อความหมายให้ผู้รับสารเข้าใจความหมายได้อย่างชัดเจน และตรงตามที่ต้องการ ลักษณะการสื่อสารแบบนี้ ได้แก่ การสนทนา การสัมภาษณ์ การเขียนบันทึก การเขียนรายงาน การประกาศข่าว การประชุม เป็นต้น

2. การสื่อสารแบบไม่ใช้ถ้อยคำหรือแบบอวจนะ (Non-verbal communication)

คือ การสื่อสารโดยปราศจากคำพูด แต่แสดงออกทางท่าทาง สีหน้า การเคลื่อนไหวส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายตามธรรมชาติของคน ซึ่งแต่ละบุคคลก็สื่อสารกับบุคคลอื่นโดยมีความหมายเฉพาะของตนเอง ซึ่งทำให้ผู้อื่นเข้าใจว่าเราอยู่ในสภาพใด เช่น การสั่นศีรษะแสดงถึงการปฏิเสธ การพยักหน้าแสดงถึงการเข้าใจหรือเห็นด้วย เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ การตีความหมายของแต่ละคนที่รับข่าวสารว่าจะสอดคล้องและตรงตามที่ต้องการหรือไม่

ทั้งนี้การสื่อสารทั้งแบบวัจนะ และการสื่อสารแบบอวัจนะ ต้องดำเนินควบคู่กันไป เพื่อให้การสื่อสารนั้นมีประสิทธิภาพ เกิดความเข้าใจที่ตรงกันในการสื่อสารระหว่างผู้ส่งสารกับผู้รับสาร

ช่องทางเดินสาร แบ่งออกเป็น 3 แบบ คือ

1. การสื่อสารจากบนลงล่าง (Top-down หรือ Downward communication)
หมายถึง การส่งข่าวสารจากบุคคลที่มีตำแหน่งสูงกว่าลงมายังตำแหน่งที่ต่ำกว่า การสื่อสารแบบนี้มักจะแสดงออกมาในรูปแบบของ นโยบาย แผนงาน ประกาศ เป็นต้น ส่งผลทำให้ผู้รับสารที่อยู่ในตำแหน่งต่ำกว่าไม่เกิดการพัฒนาศักยภาพของตนเอง ขาดความคิดริเริ่ม คอยรับฟังคำสั่งอยู่เสมอ หลีกเลี่ยงการตัดสินใจ และไม่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (สมิต สัจฉุกร อ่างถึงใน นานีหมีะ นิยะ , 2541)

2. การสื่อสารจากล่างขึ้นบน (Bottom-up หรือ Upward communication)
หมายถึง การส่งข่าวสารจากผู้ส่งสารซึ่งอยู่ในระดับหรือตำแหน่งที่ต่ำกว่าขึ้นไปสู่ผู้รับสารซึ่งอยู่ในระดับหรือตำแหน่งที่สูงกว่า (สมยศ นาวิกาน อ่างถึงใน นานีหมีะ นิยะ , 2541) การสื่อสารรูปแบบนี้จะออกมาในลักษณะของการประชุม ปรีกษาหารือ การสัมมนา การร้องทุกข์ เป็นต้น ทั้งนี้จะก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร เสริมสร้างให้มีความคิดสร้างสรรค์ และทำให้สมาชิกทุกส่วนของสังคมมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างเต็มที่

3. การสื่อสารตามแนวนอนหรือแนวราบ (Horizontal communication)
หมายถึง การติดต่อสื่อสารระหว่างผู้ที่มีระดับหรือมีตำแหน่งที่เสมอกันหรือใกล้เคียงกัน โดยอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัว เช่น เพื่อนฝูง ญาติพี่น้อง การสื่อสารรูปแบบนี้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์และเสริมสร้างความรับผิดชอบร่วมกันของหมู่คณะ รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในสังคม

2.3 แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม

ความหมายของ “ การมีส่วนร่วม ”

วิลเลียม เออร์วิน (William Erwin) ให้ความหมายว่า การมีส่วนร่วม คือ การที่บุคคลเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมแก้ไขปัญหา ด้วยตนเองในการดำเนินงาน โดยเน้นการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในการใช้ความคิดสร้างสรรค์ร่วมกับการใช้วิทยาการอย่างชำนาญและเหมาะสม เพื่อแก้ไขปัญหา สนับสนุนให้สัมฤทธิ์ผลในการพัฒนา พร้อมกับติดตามงานขององค์การและผู้เกี่ยวข้อง

ปีเตอร์ ไอคลี และเดวิด นาร์เซเดน (1984), (อ้างถึงใน นาอีหมีะ นิยะ , 2541 : 13) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมยังไม่สามารถให้คำจำกัดความที่ใช้กันได้ทั่วไป ดังนั้นจึงลำดับความหมายของการมีส่วนร่วมที่เคยมีการกล่าวถึง จากความหมายกว้าง ๆ ไปสู่ความหมายโดยเฉพาะเจาะจง เพื่อให้เห็นข้อแตกต่างในการตีความหมายดังนี้

1. การมีส่วนร่วม คือ การพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมช่วยเหลือโดยสมัครใจโดยประชาชนต่อโครงการใดโครงการหนึ่ง ของโครงการสาธารณะต่าง ๆ ที่คาดว่าจะส่งผลต่อการพัฒนาชาติ แต่ไม่ได้หวังว่าจะให้ประชาชนเปลี่ยนโครงการหรือวิจารณ์เนื้อหาของโครงการ

2. การมีส่วนร่วม หมายถึง การให้ประชาชนในชนบทรู้สึกตื่นตัวเพื่อที่จะทราบถึงการรับความช่วยเหลือและตอบสนองโครงการพัฒนา ขณะเดียวกันก็สนับสนุนความคิดริเริ่มของคนในท้องถิ่น

3. ในการพัฒนาชนบทการมีส่วนร่วม คือ การให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินโครงการ และร่วมรับผลประโยชน์ จากโครงการพัฒนา นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับความพยายามที่จะประเมินผลโครงการนั้น ๆ ด้วย

4. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้นอาจเข้าใจอย่างกว้าง ๆ ได้ว่า คือการที่ประชาชนได้เข้าร่วมอย่างแข็งขันในกระบวนการตัดสินใจต่าง ๆ ในเรื่องที่จะมีผลกระทบต่อเขา

5. การมีส่วนร่วมในชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนจะมีสิทธิและหน้าที่ที่จะเข้าร่วมในการแก้ปัญหาภายในชุมชนของเขา การระดมทรัพยากรท้องถิ่นและการเสนอแนะแนวทางการแก้ไขให้กับชุมชน

6. การมีส่วนร่วมนั้นจะต้องเป็นกระบวนการดำเนินการอย่างแท้จริง ซึ่งหมายถึงว่าบุคคลหรือกลุ่มที่มีส่วนร่วมนั้นได้เป็นผู้มีความคิดริเริ่มและได้มุ่งใช้ความพยายามตลอดจนความเป็นตัวของตัวเองที่จะดำเนินการตามความคิดริเริ่มนั้น

7. การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ได้มีการจัดการที่จะใช้ความพยายามที่จะเพิ่มความสามารถที่จะควบคุมทรัพยากรและระเบียบในสถาบันต่าง ๆ ในสภาพสังคมนั้น ทั้งนี้โดยกลุ่มดำเนินการและเคลื่อนไหวที่จะดำเนินการนี้ไม่ถูกควบคุมโดยทรัพยากรและระเบียบต่างๆ

กล่าวโดยสรุป ความหมายของการมีส่วนร่วม คือ การที่คนในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล กับกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในสังคมนั้น เพื่อเป็นพลังในการพัฒนาสังคมของตนเองต่อไป

อรพินท์ สฟโชคชัย (2538) กล่าวถึง ความหมายของการมีส่วนร่วมในเชิงพัฒนาชนบทว่า หมายถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (stakeholder) ในชุมชนหรือประชาชนในการเข้าร่วมมีบทบาทในการดำเนินงานพัฒนา โดยมีสมาชิกทุกคนจะรับผลประโยชน์และร่วมลงทุนลงแรงด้วย

ขอบเขตการมีส่วนร่วมของประชาชน

John M. Cohen และ Norman T. Uphoff (อ้างใน ชฎฐชัย ศรีสุชาติ, 2541 : 35) ได้เสนอกรอบแนวความคิดเบื้องต้นในการวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทไว้ว่ามี 3 มิติ (Dimensions) และ 2 บริบท (Contexts)

มิติของการมีส่วนร่วมประกอบด้วย

1. มีส่วนร่วมอะไรบ้าง (What) แบ่งเป็น

1.1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) คือ ร่วมในการคิดถึงปัญหา โดยระบุมความต้องการของชุมชนจนเกิดโครงการ ระหว่างการดำเนินการ (โครงการเริ่มทำ) และการตัดสินใจดำเนิน

การ (โดยองค์กรของชุมชนหรือชาวบ้าน) ซึ่งในประเด็นนี้ การมีส่วนร่วมในกิจกรรม / โครงการต่างๆ เกิดจากแนวคิด 3 ประการ คือ

ก. ความสนใจและห่วงใยกังวลร่วมกันในสภาพปัญหาที่เผชิญร่วมกัน กลายเป็นความสนใจและกังวลใจของส่วนร่วม

ข. ความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกันต่อสถานะการณ์ที่เป็นอยู่ขณะนั้น ผลักดันให้มุ่งสู่การรวมกลุ่ม วางแผนกระทำร่วมกัน

ค. การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา และต้องมีความเข้มข้นมากพอที่จะเกิดความริเริ่มกระทำกรที่จะสนองตอบความต้องการของผู้เดือดร้อน

1.2 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนทางด้านทรัพยากรต่างๆ การบริหารงานกิจกรรม และการประสานงานของความช่วยเหลือ

1.3 การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ทางด้านวัตถุ สังคม ของแต่ละบุคคล

1.4 การมีส่วนร่วมในการพยายามประเมินผล (Evaluation) ของโครงการ

2. มีส่วนร่วมกับใคร (Who, Whom) ได้แก่

1.1 การพิจารณาองค์ประกอบของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมกับชาวบ้าน ในแต่ละขั้นตอน เช่น ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ

1.2 การพิจารณาคุณลักษณะทางประชากร สังคม และเศรษฐกิจ ของผู้เข้ามามีส่วนร่วม ในเรื่องเพศ อายุ การศึกษา รายได้ ระดับชั้นในสังคม ระยะเวลาอยู่อาศัย

3.มีส่วนร่วมอย่างไร

- 1.1 ลักษณะพื้นฐานของการมีส่วนร่วม
- 1.2 รูปแบบการมีส่วนร่วม
- 1.3 ขนาดของการมีส่วนร่วม
- 1.4 ผลที่เกิดจากการเข้าร่วม

บริบทของการมีส่วนร่วม (Contexts) ประกอบไปด้วย

1.ลักษณะของกิจกรรม / โครงการ โดยพิจารณาจาก

- 1.1 ลักษณะของสิ่งที่นำเข้า เช่น ความซับซ้อนของโครงการและทรัพยากรที่ต้องการ
- 1.2 ลักษณะประโยชน์ที่ได้ เช่น ความเป็นรูปธรรม ความเป็นไปได้
- 1.3 ลักษณะรูปแบบที่ต้องการ เช่น การเชื่อมโยงโครงการ ความยืดหยุ่นของโครงการ

2.สภาพแวดล้อมที่กระทบถึงกิจกรรม / โครงการ โดยพิจารณาจาก

- 2.1 ปัจจัยในอดีต เช่น ประสบการณ์รับรู้เรื่องราวต่างๆ
- 2.2 ปัจจัยด้านกายภาพและธรรมชาติ เช่น ภูมิศาสตร์ และชีวภาพ
- 2.3 ปัจจัยทางสังคม เช่น ปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) เน้นในหลักการสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. การเข้าถึงสาร (Access) หมายถึง การเข้าถึงสื่อที่ให้บริการแก่ชุมชน สื่อย่อมเปิดโอกาสให้ประชาชนเลือกรายการหรือเข้าไปจัดทำในสิ่งที่ตนเป็นประโยชน์แก่ตนเองได้ トラバドイトが不満足な場合、
นอกจากนี้ยังเป็นช่องทางที่จะทำให้ประชาชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นต่อ รายการ หรือแสดง
ความต้องการการเปลี่ยนแปลงรายการ รวมทั้งการเสนอให้มีการปรับเปลี่ยนได้
2. การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมในทุกระดับในระบบการสื่อสาร ไม่ว่าจะ
จะเป็นเรื่องการวางแผนการสื่อสารภายในชุมชน ตั้งแต่เริ่มคิดไปจนกระทั่งผลิต การจัดการ การใช้สื่อ
ต่างๆ ประชาชนในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมหรือมีโอกาสเข้าร่วมได้ทุกขั้นตอน
3. การจัดการด้วยตนเอง (Self – management) ประชาชนในชุมชนมีอำนาจตัดสินใจตั้งแต่เริ่ม
คิด วางแผน การกำหนดนโยบายการบริหาร และการลงมือผลิตสื่อได้ด้วยตนเอง

“กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม” (Participatory Communication Process) หรือ
“กระบวนทัศน์ทางเลือกของการสื่อสารเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม” (The Alternative Paradigm of
Communication for Social Change) โดยมุ่งเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลงและ
แสวงหาแนวทาง ที่จะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระดับชุมชน สังคม ประเทศ หรือระดับโลกต่อ
ไป กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกในสังคมอันจะนำไปสู่การเกิดสำนึกเชิงสาธารณะ
และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน (Learning Process) ระหว่างสมาชิกในสังคมเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยน
แปลงสังคมที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับร่วมกันของสมาชิกในสังคม

แนวทางการพัฒนาชุมชน จึงมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้
การพัฒนาชุมชนสัมฤทธิ์ผลได้ วิธีการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมมุ่งเน้นที่สภาวะแวดล้อมมากกว่าตัวผู้ส่ง
สาร หรือการแสดงผลการสื่อสาร สิ่งที่สำคัญคือ เน้นให้เห็นถึงการแสวงหาวิธีการสื่อสารที่เหมาะสม
กับผู้รับสาร มากกว่าวิธีการสื่อสารเพียงเพื่อถ่ายทอดข่าวสารนั้น แนวทางการพัฒนาโดยการเปิด
โอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้น จะต้องประกอบไปด้วยเงื่อนไขสำคัญ 3 ประการ คือ

1. ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม (Freedom to Participation)
2. ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม (Ability to Participation)
3. ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (Willingness to Participation)

Macda ได้สรุปรูปแบบการมีส่วนร่วมไว้ 3 รูปแบบ คือ

1. การมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน (Active) หมายถึง การมีส่วนร่วมโดยการริเริ่มและติดตามในกระบวนการที่กำหนด

2. การมีส่วนร่วมแบบไม่แข็งขัน (Passive) หมายถึง การมีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยการไม่คำนึงถึงความสำคัญของการกำหนดแบบและนโยบาย และไม่สนใจผลของการกระทำในกิจกรรมด้วย

3. การมีส่วนร่วมแบบเฉื่อยชา (Inert) หมายถึง การที่เข้าร่วมโดยการถูกชักจูง จำยอม หรือบังคับ โดยสภาพแวดล้อม บุคคลหรือธรรมชาติ การมีส่วนร่วมแบบนี้ แปรเปลี่ยนตามสภาพแวดล้อมที่แปรเปลี่ยนไปด้วย

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นกลยุทธ์สำคัญในการพัฒนาชุมชน เพราะเกิดความร่วมมือ ร่วมปฏิบัติ และร่วมผิชอบด้วยกันอย่างสมัครใจ เพื่อให้เกิดการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการ ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้น สามารถแบ่งเป็นขั้นตอนตั้งแต่การร่วมมือกันค้นหาปัญหา วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ร่วมกันตัดสินใจเลือกแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสม การวางแผนดำเนินกิจกรรมการพัฒนาร่วมกัน และการติดตามประเมินผลของกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งขั้นตอนสำคัญของการมีส่วนร่วม และเป็นการแสดงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงคือการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

การสื่อสารระหว่างบุคคล เป็นการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลต่อบุคคล เพื่อที่จะถ่ายทอดข่าวสารระหว่างผู้ส่งและผู้รับสาร ถ้าผู้รับสารไม่เข้าใจก็สามารถปรับปรุงแก้ไขในสารที่ส่งออกไปให้เข้าต่อ

ความต้องการ และความเข้าใจของผู้รับสารได้ในเวลาอันรวดเร็วเช่นกัน ซึ่งจะช่วยให้บุคคลให้เปลี่ยนแปลงทัศนคติได้

สื่อบุคคล เป็นสื่อประเภทหนึ่งที่ใช้ในการสื่อสาร ซึ่งหมายถึง ตัวบุคคลที่ถูกนำมาใช้ในการสื่อสารกับผู้รับสารในลักษณะเผชิญหน้า การใช้สื่อประเภทนี้กระทำได้ในรูปแบบของการสนทนากับผู้รับสารเพียงคนเดียว หรือในรูปแบบของการประชุมกลุ่ม ซึ่งประกอบไปด้วยผู้รับสารมากกว่า 1 คนก็ได้ การใช้สื่อบุคคลในการสื่อสาร ก็ให้เกิดผลดี 3 ประการ คือ

1.สามารถนำข่าวสารที่ต้องการเผยแพร่ไปสู่ประชาชนโดยตรง และจากการที่บุคคลในชุมชนมีการติดต่อสนทนากันเป็นประจำ มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มีชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกัน บุคคลผู้ทำหน้าที่ในการเผยแพร่ข่าวสารจึงได้รับความไว้วางใจ และสามารถชักจูงประชาชนได้โดยใช้วิธีพูดคุยแบบเป็นกันเอง ซึ่งสื่อบุคคลหรือผู้ส่งสารมีความคล้ายคลึงกับผู้รับสารเป้าหมายในด้านต่างๆ เช่น อายุ เพศ เชื้อชาติ ภาษา การแต่งกาย สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม จะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและความคิดเห็นของผู้รับสาร

2.ทำให้การเผยแพร่ข่าวสารเป็นไปในลักษณะที่ยืดหยุ่น ปรับให้เข้ากับผู้รับสารเป็นรายๆ ไป และยังทำให้ได้รับทราบความรู้สึกนึกคิดของผู้รับสารทันที

3.เมื่อการตัดสินใจตามคำแนะนำของผู้เผยแพร่แล้ว จะเกิดความรู้สึกว่าตนได้รับรางวัลทันทีที่เป็นส่วนตัวจากการที่ผู้เผยแพร่เห็นชอบด้วยกับการตัดสินใจของตน

สื่อบุคคลจึงมีบทบาทสำคัญในการโน้มน้าวใจที่ทำให้ผู้ส่งสารมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ และพฤติกรรมของผู้รับสารเป้าหมาย ได้แก่ ปัจจัยต่างๆ ดังนี้ ความดึงดูดใจ (Attractiveness) ความคล้ายคลึง (Similarity) ความน่าเชื่อถือ (Credibility) ทั้งในด้านของความเป็นที่น่าไว้วางใจ (Trustworthy) และมีความสามารถ (Competent)

การสื่อสารเป็นองค์ประกอบสำคัญในการรวมกลุ่มและการบริหารจัดการหน่วยงานต่างๆ ของสังคมให้รวมเข้าด้วยกัน การที่มนุษย์สามารถสามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่มสังคมได้นั้น เกิดจากการที่

มนุษย์ทำการสื่อสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจ และสร้างกฎระเบียบของสังคมให้เป็นที่ยอมรับระหว่างสมาชิก

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

Singhal และ Rogers กล่าวว่า การกำหนดบทบาทของการสื่อสารในการพัฒนานั้นจะเป็นอย่างไร ย่อมขึ้นอยู่กับค่านิยมของ “การพัฒนา” นั้นเอง ดังนั้น เมื่อค่านิยมของการพัฒนาเปลี่ยนจาก Dominant Paradigm ที่เน้นเรื่องปริมาณของอัตราความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ มาเป็นเรื่องคุณภาพชีวิตของประชาชนหรือการแบ่งสรรความเจริญอย่างยุติธรรมใน Alternative Paradigm บทบาทของการสื่อสารเพื่อการพัฒนา ก็จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนตามไปด้วย จากการสื่อสารแบบเดิมที่มีลักษณะจากบนสู่ล่าง เป็นการสื่อสารทางเดียวและถูกวางแผนมาจากส่วนกลางมาเป็นการสื่อสารแบบล่างขึ้นบน หรือการสื่อสารในระนาบเป็นการสื่อสารที่วางแผนมาจากท้องถิ่นเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน

McQuail ได้ประมวลคุณลักษณะสำคัญของการสื่อสารที่เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาแนวใหม่ เช่น

- มีลักษณะหลากหลาย (Multiciplicity)
- เป็นการสื่อสารขนาดเล็ก (Smallness of Scale)
- สร้างและใช้อยู่ในท้องถิ่นเอง (Locality)
- ไม่มีลักษณะแข็งตัว ยืดหยุ่นได้ ไม่เป็นสถาบัน (Deinstitutionalisation)
- มีการแลกเปลี่ยนบทบาทระหว่างผู้ส่งสาร – ผู้รับสาร (Interchange of Sender – receiver roles)
- เน้นการสื่อสารแนวนอนในทุกระดับของสังคม (Horizontality of communication)

การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับการสร้างการมีส่วนร่วม จึงเป็นสิ่งสำคัญในการจัดการทั้งภายในและนอกชุมชน ดังนั้น แนวคิดที่เกี่ยวกับการสื่อสาร จึงนำมาสู่ปัญหานำการวิจัยที่ 1 , 2 และ 3

ปัญหานำการวิจัยที่ 1 สมาชิกในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มีกระบวนการสื่อสารที่ใช้ในการจัดงานประเพณีรับบัว ของอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ อย่างไร

ปัญหานำการวิจัยที่ 2 ผู้นำอำเภอมอบบทบาทสำคัญอย่างไรในการจัดงานประเพณีรับบัว ของอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

ปัญหานำการวิจัยที่ 3 กระบวนการสื่อสารสำหรับการบำรุงรักษาและเผยแพร่ประเพณีที่มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพที่สุดควรมีลักษณะอย่างไร

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม ชุมชน ผู้นำ

นักวิชาการได้ให้คำจำกัดความของคำว่า "กลุ่ม" ไว้ดังนี้

Dilbert W. Stewart - หมู่ของบุคคลสองคนหรือมากกว่ามารวมกัน โดยมีความสนใจและปฏิกริยาร่วมกัน ซึ่งหมายถึง ความสนใจ และความพึงพอใจร่วมกันเป็นสิ่งที่ผูกพันของกลุ่ม บางกรณีบุคคลมารวมกันเป็นกลุ่มเพื่อดำเนินการจัดกิจกรรมอันเป็นเป้าหมายร่วมกัน

Brodbeed (อ้างใน Dorwin Cartwright and Alvin Zandar, Group Dynamics' (New York : Harper and Row, 1986 P.46-47) - การรวมตัวกันของปัจเจกบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน ความเกี่ยวข้องนั้นมีลักษณะที่แน่นอน คือ สามารถสังเกตเห็นได้และชนิดความเกี่ยวข้องนั้นจะขึ้นอยู่กับหรือชี้ให้ทราบถึงชนิดของกลุ่มว่าจะเป็นครอบครัว ผู้ฟัง กรรมการ สหภาพแรงงาน หรือ ชุมชน เป็นต้น

Edger Schein (อ้างในพงษ์ศักดิ์ ศุภรสัท, 2536 : 16) - บุคคลจำนวนหนึ่งที่ติดต่อสื่อสารระหว่างกันในช่วงระยะเวลาหนึ่ง และมีจำนวนน้อยพอที่จะทำให้บุคคลแต่ละคนติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นได้ทั้งหมด เป็นการติดต่อสื่อสารแบบเผชิญหน้า

James Delamater (อ้างใน โยธิน คันสนยุท, 2538 : 57) – ปฏิสัมพันธ์กันระหว่างปัจเจกบุคคล การรับรู้ของสมาชิก พัฒนาของการรับรู้ที่มีส่วนร่วมกัน พัฒนาการความสัมพันธ์ทางอารมณ์ และพัฒนาการของการขึ้นต่อกัน หรือมีบทบาทต่อกัน

Bales (อ้างใน สุรพล กาญจนะจิตรา และประภาส ศิลปรัศมี, 2529 : 48) – จำนวนบุคคลจำนวนหนึ่ง ซึ่งผูกพันร่วมกันในกระบวนการปฏิสัมพันธ์ (Interaction) และมีการพบปะพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอ บุคคลที่เป็นสมาชิกกลุ่มแต่ละคนควรจะรับรู้และทราบถึงสภาพของตนที่สังกัดอยู่ในกลุ่มอย่างชัดเจน นั่นคือ แต่ละบุคคลสามารถรับรู้และตระหนักว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มดังกล่าว

ถิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์ (2543 : 18) – การชุมนุมกันของบุคคลมากกว่า 2 คนขึ้นไปที่มีเป้าหมายร่วมกัน และมี ปฏิสัมพันธ์กัน หรือมีการสื่อสารร่วมกัน

สนิท สมัครการ กล่าวถึงกลุ่มในลักษณะที่เรียกว่า **"กลุ่มสังคม"** หมายถึง กลุ่มบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ได้มีปฏิริยาโต้ตอบทางสังคมซึ่งกันและกัน (Social Interaction) พฤติกรรมทางสังคมจะเกิดขึ้นได้ เมื่อมีการกระตุ้นอีกฝ่ายหนึ่งให้ปฏิบัติกรอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นการตอบสนองของอีกฝ่ายหนึ่งได้ การแสดงปฏิริยาโต้ตอบในกลุ่มนี้ อาจมีได้ทั้งลักษณะติดต่อทางตรง หรือทางอ้อม สมาชิกของกลุ่มแต่ละคนจะต้องมีสิทธิ และความรับผิดชอบในหน้าที่ จะสามารถแยกผู้ที่เป็นสมาชิกออกจากผู้ที่มีได้เป็นสมาชิก และสามารถใช้เป็นแนวทางให้สมาชิกของกลุ่มคาดหวังทำที่ บทบาทของสมาชิกแต่ละคนๆได้ ตลอดจนอาจทำให้เกิดการบังคับโดยตรงหรือทางอ้อม ที่จะทำให้สมาชิกแต่ละคนยอมรับและประพฤติตนตามสิทธิและหน้าที่ของตนอีกด้วย

นอกจากนี้ ได้มีการสรุปกระบวนการเกิดกลุ่มของนักวิชาการไว้ในแนวทางเดียวกัน ดังนี้

1.ขั้นก่อตัวของกลุ่ม เกิดจากการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจนกระทั่งกลายเป็นการกระตุ้นจิตสำนึกถึงสิ่งที่เผชิญอยู่

2.ขั้นดำเนินการเคลื่อนไหว หรือ การรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่ม หลังจากที่ได้พูดคุยตกลงกัน จึงต้องมีการวางแผน วางระเบียบและวางแนวทางในการทำงานกลุ่ม

3. ขั้นการเจริญเติบโตและการขยายกิจการของกลุ่ม ระดมทรัพยากรจากภายในและภายนอกชุมชน ใช้กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันในการสร้างเครือข่ายกลุ่ม

จุมพล หนิมพานิช กล่าวถึงการจัดตั้งกลุ่มและขั้นตอนต่างๆในการพัฒนากลุ่ม ได้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (Orientation)
2. ขั้นตอนการแก้ปัญหาภายใน (Internal Solving)
3. ขั้นเจริญก้าวหน้าและประเมิณผล (Growth and productivity)
4. ขั้นการควบคุมและประเมิณผล (Control and Evaluation)

ลักษณะของกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ

Reeves (อ้างใน สายพิรุณ น้อยศิริ, 2530 : 42) กล่าวถึงลักษณะของกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ โดยสรุปคือ

1. เป็นกลุ่มที่มีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ทำได้จริง สอดคล้องกับความสามารถของผู้นำ และสมาชิกมีความร่วมมือภายในสูง
2. สมาชิกมีความกระตือรือร้น สนใจกิจกรรมของกลุ่ม ไม่ปล่อยให้ผู้นำฝ่ายเดียว
3. สมาชิกเต็มใจที่จะทำงานหนักเพื่อให้กลุ่มเป้าหมาย และรักษาความเป็นกลุ่มไว้
4. กลุ่มมีการตัดสินใจโดยกลุ่มเอง ในเรื่องงาน และความก้าวหน้าของกลุ่ม
5. สมาชิกมีความจงรักภักดี และภาคภูมิใจในความสำเร็จของกลุ่ม
6. กลุ่มมีผู้นำที่ดีและเข้มแข็ง

7. ผู้นำและสมาชิกร่วมกันวางแผนและควบคุมการกระทำ ตลอดจนเพิ่มประสิทธิภาพของกลุ่ม โดยเน้นการกระตุ้นจิตสำนึก

ลักษณะของกลุ่มที่ส่งผลต่อการสื่อสาร

1. ความเป็นกลุ่ม ซึ่งครอบคลุมถึงการก่อตัวของกลุ่มว่าเกิดขึ้นอย่างไร เป็นกลุ่มประเภทใด มีสมาชิกเป็นคนกลุ่มไหน มีค่านิยมและความคาดหวังจากกลุ่มอย่างไร หรืออีกนัยหนึ่ง ความเป็นกลุ่ม คือ เอกลักษณ์ของกลุ่ม

2. ขนาดของกลุ่ม หมายถึง จำนวนสมาชิกที่มีอยู่ในกลุ่ม

3. โครงสร้างของกลุ่ม หมายถึง ความสัมพันธ์ทางบทบาทและสถานภาพของสมาชิกในกลุ่ม รวมทั้งรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มว่ามีลักษณะเป็นทางการ หรือไม่เป็นทางการ และลักษณะของความเหนียวแน่นของกลุ่ม

4. เป้าหมายของกลุ่ม คือ การมุ่งงานให้สำเร็จและการมุ่งรักษาความสัมพันธ์ของมวลสมาชิก ส่วนเป้าหมายย่อยๆ อาจเป็นการให้ความรู้ การปรึกษาหารือ เป็นต้น

5. กฎเกณฑ์และปทัสถานของกลุ่ม คือ มาตรฐานของค่านิยมหรือความเชื่อที่สมาชิกกลุ่มยึดถือและปฏิบัติตาม ปทัสถานเป็นสิ่งสำคัญและเป็นพลังที่มีผลต่อพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่ม เป็นสิ่งที่กำหนดว่า สมาชิกทำอะไรได้ หรือไม่ได้ ซึ่งอาจครอบคลุมถึงเรื่องการแต่งกาย ความประพฤติการใช้ถ้อยคำ และอื่นๆ ทั้งนี้สมาชิกอาจไม่ตระหนักหรือรู้ตั้งถึงปทัสถานเหล่านี้

6. การจัดที่นั่ง หมายถึง การวางตำแหน่งที่นั่งของสมาชิกในกลุ่ม ตลอดจนการจัดระยะห่างระหว่างบุคคล

7. ผู้นำกลุ่ม คือ ผู้ที่มีบทบาทในการสื่อสารสูงสุดในกลุ่ม เป็นผู้ควบคุมทิศทางการสื่อสารในกลุ่ม ผู้นำกลุ่มอาจเป็นผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งขึ้นมา หรืออาจเป็นผู้ที่เกิดขึ้นเองในสถานการณ์จากบุคคล

ของผู้นั่นเอง ผู้นำกลุ่มมีอยู่ 2 ประเภท คือ ผู้นำทางด้านกรงาน และผู้นำทางด้านกรสร้างและรักษา สัมพันธภาพ

8. ลักษณะของสมาชิกในกลุ่ม แม้ว่ากลุ่มอาจมีลักษณะบางอย่างร่วมกัน หรือเป็นกลุ่ม ประเภทเดียวกัน แต่สมาชิกแต่ละบุคคลก็มีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันออกไป ซึ่งได้แก่ อายุ เพศ การศึกษา ความต้องการ ทักษะ ทักษะและความสามารถ บุคลิกภาพ และนิสัยอื่นๆ

อย่างไรก็ตาม ปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะทำให้สมาชิกในกลุ่มย่อยเกิดจิตใต้สำนึก สาธารณะและยอมรับแนวคิดของการรวมกลุ่มกัน ตามหลักการประชาสังคม ก็คือ **บทบาทของผู้นำ กลุ่ม หรือ ผู้นำชุมชน** นั่นเอง โดยมีบทบาทมุ่งที่เป้าหมายใน การพัฒนาชุมชน (Community Development) การเปลี่ยนแปลงชุมชน (Community Change) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงทั้งโครงสร้าง (Structure) และหน้าที่ (Function) ในสังคม

ซูศักดิ์ ชูช่วย (2533) ได้กล่าวถึงบทบาท และหน้าที่ของผู้นำชุมชนว่า “ผู้นำท้องถิ่นเป็น บุคคลสำคัญกลุ่มหนึ่งที่จะเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน เพราะผู้นำท้องถิ่นเป็นบุคคลที่เกี่ยวข้องและ ใกล้ชิดกับประชาชน จึงสามารถเข้าใจสภาพชุมชนได้อย่างแท้จริง มีบทบาทหน้าที่พัฒนาชุมชนได้อย่าง ต่อเนื่อง ทั้งในด้านของคุณภาพของประชาชนในหมู่บ้าน เช่น ด้านการศึกษา เศรษฐกิจ อาชีพ การสา ธารณสุข สังคม วัฒนธรรม และการเมืองการปกครองให้มีคุณภาพสูงขึ้น

คำจำกัดความของคำว่า “ผู้นำ”

Remond J. Burby (อ้างใน อรรถวิทย์ ศิลาคูปต์, 2536 : 42) – บุคคลที่สามารถช่วยเหลือ บุคคลอื่นและยังปฏิบัติตามด้วยความเต็มใจ ทำให้ผู้ตามมีความเชื่อมั่นในตัวเขา สามารถช่วยคลี่คลายความตึงเครียดต่างๆลงได้ และสามารถนำกลุ่มให้บรรลุเป้าหมายได้

Shaw (อ้างถึงในพฤติกรรมของผู้นำในจิตวิทยาสังคม ดร.ทองพล ภูมิพัฒน์, 2538 : 188) – บุคคลใดบุคคลหนึ่งที่เป็นสมาชิกของกลุ่ม โดยที่เขาพยายามจะมีอิทธิพลเหนือสมาชิกคนอื่นๆ ภายใน กลุ่ม หรือหมายถึงสมาชิกคนใดคนหนึ่งพยายามที่จะมีอิทธิพลเหนือสมาชิกคนอื่นๆมากกว่าที่สมาชิก เหล่านั้นจะพยายามมีอิทธิพลเหนือเขา

สำเร็จ สิงหواره (2506 : 48) – “ผู้นำ” คือ สัญลักษณ์ (Symbol) แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียว และเป็นผู้รับฝากไว้ (Depository) ซึ่งปณิธานและความหวังของสมาชิก ผู้นำจึงเป็น เงา (Images) หรือภาพสะท้อน (Projection) ของสมาชิก

ถิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์ กล่าวว่าโดยพื้นฐานแล้ว ผู้นำเกิดขึ้นได้จากวิถี 2 ประการ คือ เกิดจากการเรียกร้องให้ดำรงตำแหน่งจากบุคคลอื่น ๆ ภายในกลุ่ม (เกิดจากการจัดตั้ง) กับเกิดขึ้นตามสภาวะการณ์ โดยลักษณะการเกิดของสภาวะความเป็นผู้นำนั้น **Gay Lumsden และ Donald Lumsden** (1997 : 30) ได้กล่าวไว้ว่า ผู้นำทั้งสองแบบนี้มักจะแตกต่างกันทั้งในแง่พฤติกรรม และตำแหน่ง โดยผู้นำจากการจัดตั้ง จะได้รับตำแหน่งและมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจน ซึ่งหากการปฏิบัติหน้าที่ไม่มีประสิทธิภาพ บุคคลภายในกลุ่มจะเริ่มมองหาผู้นำคนอื่นทดแทน ส่วนผู้นำที่เกิดขึ้นตามสภาวะการณ์ มักเกิดขึ้นเมื่อการดำเนินงานเกิดความวุ่นวาย โดยผู้นำในรูปแบบนี้ จะโน้มน้าวให้สมาชิกในกลุ่มเข้าใจตรงกัน และร่วมกันแก้ไขปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ โดยเมื่อกล่าวถึงผู้นำชุมชนนั้น มีการเกิดได้ทั้ง 2 ลักษณะ ดังกล่าว คือ ผู้นำที่เป็นทางการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอ และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น ผู้อาวุโสในท้องถิ่น ประธาน กรรมการ เป็นต้น

ทั้งนี้ ในการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาชุมชนนั้น จำเป็นที่จะต้องมีการมีผู้นำที่เข้ามามีส่วนในการจัดการโครงการอันจะทำให้โครงการประสบความสำเร็จ โดยเรียกผู้นำในการพัฒนาชุมชนว่า “ผู้นำชุมชน”

คำจำกัดความของคำว่า “ผู้นำชุมชน”

ประยุทธ สุวรรณโกตา (2522 : 33) – บุคคลที่ช่วยให้ผู้อื่นหรือชุมชนได้มีการตกลงกัน และพยายามหาทางให้ประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ พฤติกรรมของผู้นำท้องถิ่นจะมีอิทธิพลเหนือประชาชนในท้องถิ่นนั้น อันจะก่อให้เกิดการร่วมมือกันทำงาน โดยมุ่งความสำเร็จของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ หรือ อาจกล่าวโดยสรุปว่า ผู้นำท้องถิ่น ก็คือ ผู้มีอำนาจหรืออิทธิพลสามารถชักจูงคนในชุมชนได้

สุเทพ สุนทรจักร – ผู้ที่มีความคิดการกระทำ ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ที่มีอิทธิพลหรือความสามารถโน้มน้าวใจให้คนอื่นปฏิบัติตามได้หรือเป็นผู้นำในการสร้างความเจริญให้แก่ชุมชนจนได้

รับการเลือกตั้งหรือแต่งตั้ง สมาชิกส่วนใหญ่ให้ทำหน้าที่ผู้นำอย่างเป็นทางการ เป็นตัวแทนของชุมชน ในกิจการต่างๆ ที่ได้รับมอบหมาย

Gay Lumsden และ Donald Lumsden (1977 : 30) – ผู้นำจะมี 2 รูปแบบ คือ ผู้นำที่เกิดจากการจัดตั้งและผู้นำที่เกิดขึ้นโดยสถานการณ์ ซึ่งผู้นำทั้ง 2 แบบนี้มักจะแตกต่างกันทั้งในแง่พฤติกรรม และตำแหน่ง โดยผู้นำจากการจัดตั้งจะได้รับการแต่งตั้งและมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างชัดเจน ซึ่งถ้าการปฏิบัติหน้าที่ไม่มีประสิทธิภาพ จะเริ่มมองหาผู้นำคนอื่น ส่วนผู้นำที่เกิดขึ้นโดยสถานการณ์ มักจะเกิดขึ้นเมื่อสถานการณ์ในการดำเนินงานเกิดความวุ่นวาย โดยผู้นำในรูปแบบนี้จะโน้มน้าวให้สมาชิกในกลุ่มเข้าใจตรงกัน และร่วมกันแก้ไขปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ต่อไป โดยเมื่อกล่าวถึงผู้นำชุมชนนั้นก็มีการเกิดได้ทั้ง 2 ลักษณะดังกล่าวข้างต้น คือ ผู้นำที่เป็นทางการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เช่น ผู้อาวุโสในท้องถิ่น ประธาน กรรมการ เป็นต้น

ลักษณะของความเป็นผู้นำ

แบ่งได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. **ผู้นำแบบอัตตนิยม (Authoritarian Leadership)** คือ ผู้นำที่ยึดเอาตัวเองเป็นหลัก กำหนดนโยบายทั้งหมด สั่งงานให้ผู้อื่นปฏิบัติ ผู้นำในลักษณะนี้ จะวางตัวในลักษณะผู้ทรงคุณวุฒิ ไม่ยอมให้ใครมาเทียบเคียงฐานะผู้นำของตน มักมีวิธีการใช้คนอื่นเป็นเครื่องมือเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

2. **ผู้นำแบบประชาธิปไตย (Democratic Leadership)** ผู้นำประเภทนี้มักมีส่วนสนับสนุน และช่วยเหลือกลุ่มในการกำหนดนโยบายต่างๆ รับผิดชอบในการกำหนดงานแต่ละขั้นตอนเพื่อบรรลุเป้าหมาย โดยวางตัวเป็นกลางและตั้งข้อเสนอมให้กลุ่มเลือก เสนอขั้นตอนที่พิจารณาคัดเลือกได้ เป็นผู้ ที่รู้จักใช้ข้อเท็จจริงในการวิจารณ์ความคิดของผู้อื่น ทั้งพยายามร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มอย่างสม่ำเสมอมากกว่าที่จะวางตัวเป็นผู้บงการการดำเนินงาน ผู้นำแบบนี้จะอยู่ระหว่างกลางของลักษณะผู้นำแบบอัตตนิยมและแบบเสรีนิยม โดยดึงเอาลักษณะบางอย่างออกจากผู้นำสุดกู่ทั้งสองลักษณะมาใช้ คือการควบคุมกับชี้แนะทาง ขณะเดียวกันก็จำเป็นต้องสร้างความมีระเบียบ มีประสิทธิภาพ และการดำเนินการไปข้างหน้า พร้อมกันนั้นก็มีการอนุโลมอยู่บ้าง มีข้อบังคับน้อยที่สุด การนำแบบนี้เป็น

ผลดีในการเสริมสร้างความร่วมมือภายในกลุ่ม ทั้งก่อให้เกิดทางเลือกต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านความคิดเห็น ข้อแนะนำ ความรู้สึก แผนปฏิบัติการ เป็นต้น

3. **ผู้นำแบบเสรีนิยม (Laissez – Faire Leadership)** จะเป็นผู้นำที่มีส่วนร่วมในกลุ่มน้อยมาก ปล่อยให้กลุ่มอิสระอย่างเต็มที่ แต่ผู้นำยังป้อนข้อมูลเมื่อสมาชิกถาม แต่แทบจะไม่มีส่วนในการอภิปรายความเห็นต่างๆ ดังนั้น จึงไม่มีการประเมินผล บังคับ ชักถาม ตั้งคำถาม หรือชักนำ เว้นแต่จะตั้งข้อสังเกตในกิจกรรมของสมาชิกขึ้นมาเป็นครั้งคราวหรือเมื่อสมาชิกเรียกร้องให้มีส่วนร่วม

บทบาทและหน้าที่ของผู้นำชุมชน

จิรพรรณ กาญจนะจิตรา (2522) ได้สรุปหน้าที่สำคัญของผู้นำชุมชนไว้ดังนี้

1. **นักริเริ่มสิ่งใหม่ (Initiator)** ผู้นำจะต้องเป็นคนแรกที่มองเห็นความต้องการของสมาชิก และมีบทบาทในการริเริ่มทำสิ่งใหม่ๆ ที่ช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้

2. **ผู้แนะแนวทาง (Guide)** ผู้นำจะต้องให้คำแนะนำผู้ตามในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ และช่วยเหลือในการวิเคราะห์ปัญหา

3. **ผู้จัดการกิจกรรมของกลุ่ม (Promoter)** ผู้นำจะมีหน้าที่ในการก่อตั้งกลุ่ม และบำรุงรักษากลุ่ม กล่าวคือ เป็นผู้สร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม สนับสนุนกิจกรรมต่างๆ เป็นตัวกลางในการแก้ไขข้อขัดแย้งระหว่างสมาชิก เป็นผู้ประสานงานกับสมาชิกเพื่อให้งานดำเนินไปด้วยความราบรื่น

4. **เป็นสัญลักษณ์ (Symbol)** ผู้นำจะเป็นผู้เห็นอกเห็นใจผู้ตาม อุทิศตนในการทำงานเพื่อกลุ่ม ซึ่งจะเป็นแบบอย่าง สัญลักษณ์ของกลุ่ม โดยผู้ตามจะพยายามกระทำตนตามแบบอย่าง

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2515) ได้กล่าวถึง **บทบาทของผู้นำชุมชนในการพัฒนาชุมชน**ไว้ดังนี้

1. ผู้นำต้องถึนเป็นสื่อความคิดสองทาง (Two – way Communication)

2.เป็นผู้ชักนำประชาชนเข้าร่วมโครงการพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุและด้านพัฒนาคน

3.นำความรู้ ประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน ในการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าต่างๆ

ผู้นำชุมชนถือเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการจัดการโครงการหรือกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน ไม่ว่าจะเป็นผู้นำในลักษณะใด ล้วนแต่ต้องมีคุณลักษณะต่างๆ ทั้งความมีพลัง ความกระตือรือร้น ทักษะในการบริหารงาน โดยเป็นตัวแทนในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนในชุมชน เพื่อที่จะสร้างแรงผลักดันให้ประชาชนเกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มต่อไป

การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน จึงเป็นความสำคัญอย่างมากในการพัฒนาและการจัดการงานประเพณีให้คงความเป็นเอกลักษณ์ ในรูปแบบมรดกสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง คือกลุ่มคนรุ่นแรกไปสู่กลุ่มคนรุ่นหลัง ซึ่งถือได้ว่าเป็นความงดงามที่ควรจะอนุรักษ์ไว้แก่ลูกหลานสืบไป ดังนั้น รูปแบบการสื่อสาร การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน กลุ่ม ชุมชน ผู้นำ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดงานประเพณี

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจศึกษาเรื่องบทบาทกลุ่ม ผู้นำอำเภอที่ทำให้อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ สามารถจัดงานประเพณีของอำเภอ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผลตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ โดยสมาชิกในอำเภอมีความตระหนัก ร่วมมือกันวางแผน และจัดการงานประเพณีของอำเภอ โดยใช้แนวคิดในเรื่องการมีส่วนร่วม และแนวคิดเรื่องกลุ่มเข้ามาเป็นกรอบในการอธิบายปัญหานำการวิจัยที่ 2 ดังนี้

ปัญหานำการวิจัยที่ 2 : ผู้นำอำเภอมิบทบาทสำคัญอย่างไรในการจัดงานประเพณีรับบัว ของอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

2.5 แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการถ่ายทอดวัฒนธรรมและประเพณี

ได้มีผู้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับการถ่ายทอดวัฒนธรรมไว้ดังนี้

อมรา พงศาพิชญ์ (2533) กล่าวว่า การถ่ายทอดวัฒนธรรมภายในสังคมเดียวกัน คือการสืบทอดวัฒนธรรมในแนวตั้งจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

นิยพรธณ วรรณศิริ (2533) กล่าวว่า เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมหรือรูปแบบของพฤติกรรมในด้านต่างๆของคนรุ่นเก่าให้แก่คนรุ่นใหม่ของสังคม ให้คนรุ่นใหม่ที่เกิดมาในสังคมหนึ่งๆ ตกอยู่ในวัฒนธรรมที่คนเก่าๆช่วยกันสร้างขึ้นมา

Ruth Benedict (อ้างในจุไรรัตน์ จันทรธำรงค์, 2531 : 32) กล่าวว่า ปัจเจกชนเมื่อแรกเกิดสามารถได้รับการหล่อหลอมให้มีบุคลิกภาพได้มากมายหลายแบบ แต่ละสังคมต่างก็พยายามสร้างบุคลิกภาพโดยกระบวนการปลูกฝังทางวัฒนธรรม โดยจะนำลักษณะทางวัฒนธรรมที่สังคมถือว่าเป็นลักษณะอันพึงปรารถนามาปลูกฝังทางวัฒนธรรม โดยจะนำลักษณะทางวัฒนธรรมที่สังคมถือว่าเป็นลักษณะอันพึงปรารถนามาปลูกฝังให้กับเด็กๆได้ปฏิบัติตามแบบแผนของสังคม

วัลลภ มณีเชษฐา (2537 : 17) กล่าวว่า กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมเป็นคำรวมที่กินความถึงแบบแห่งการประพฤติทั้งปวงของมนุษย์ ได้มาเนื่องจากอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งสามารถถ่ายทอดให้แก่กันและกันได้โดยการใช้เครื่องหมาย (Symbol) เช่น ภาษาพูด ภาษาเขียน หรือการแสดงกิริยาอาการต่างๆ อันเป็นที่เข้าใจกัน เป็นลักษณะการเรียนรู้ที่เกิดจากมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ ได้แก่ การถ่ายทอดแนวคิด การเรียนรู้ การเลียนแบบ การเชื่อฟัง การเข้าร่วมประชุมร่วมปฏิบัติงาน ร่วมประเพณีผล เป็นต้น

ซึ่งในการวิจัยเรื่อง “กระบวนการสื่อสารเพื่อธำรงรักษางานประเพณีรับบัว ของอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” นั้น การถ่ายทอดวัฒนธรรม ประเพณี ได้เข้ามามีบทบาทอย่างมาก เนื่องจาก การที่ประเพณีนี้จะยังคงอยู่ในสังคมต่อไปได้นั้น จำเป็นจะต้องอาศัยคนในสังคมในการถ่ายทอดประเพณีให้แก่กัน ซึ่งการถ่ายทอดนั้น สามารถกระทำได้หลายลักษณะ

มาร์กาเร็ต มัด (อ้างใน สันติสุข กฤษดากร, 2541 : 52) ได้แบ่งการถ่ายทอดความรู้ในชุมชน ออกเป็น

1. การบอกเล่าต่อกันมาในสังคมดั้งเดิมของชนกลุ่มหนึ่งๆ จากผู้สูงอายุกว่าไปสู่สมาชิกของกลุ่ม เช่น บรรพบุรุษเล่าสู่ลูกหลาน

2. การเรียนรู้ หรือ การได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นราวคราวเดียวกัน เป็นเพื่อนกัน อาจเรียนรู้มาพอกัน

3. การที่คนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถดีกว่า เป็นผู้ถ่ายทอดให้ ซึ่งผู้ใหญ่อาจเรียนรู้จากลูกหลาน ซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถสอนให้

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการถ่ายทอดวัฒนธรรม และงานประเพณี จึงได้นำมาเป็นส่วนหนึ่งในการใช้เป็นการอภิปรายวิเคราะห์ในเรื่องเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารในการจัดงานประเพณีรับบัว ของอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

งานวิจัยเกี่ยวกับการสืบทอดวัฒนธรรมและงานประเพณี

นงเยาว์ ปิฎกรัตน์ (2532) ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้าน พบว่าพระสงฆ์ในจังหวัดสงขลามีบทบาทต่อการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านอยู่ในระดับปานกลาง

ชูเกียรติ ลิสุวรรณ์ (2535) ศึกษาเรื่องระบบการเรียนรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นชนบทภาคเหนือ พบว่าระบบการเรียนรู้ในท้องถิ่นที่สำคัญเริ่มถ่ายทอดกันในครอบครัว โดยใช้สื่อที่มีในชุมชน กระบวนการถ่ายทอดความรู้ใช้วิธีสอน และปฏิบัติจริงไปพร้อมกัน ผู้สอนคือผู้ใหญ่ในครอบครัวที่มีความรู้ หรือประสบการณ์ในเรื่องนั้นๆ ผู้เรียน คือ ลูกหลานหรือเครือญาติที่มีแรงจูงใจจากตัวอย่างความสำเร็จในอาชีพของคนในรุ่นก่อน การถ่ายทอดความรู้ในครอบครัวนี้จะเกิดขึ้นตลอดเวลา ผู้เรียนเมื่อชำนาญแล้วจะกลายเป็นผู้สอนคนรุ่นหลังๆต่อไป

ธนันท์ เศรษฐพันธ์ (2535) ศึกษาการใช้เรื่องเล่าผีปู่และย่า และศึกษากรณีชาวบ้านป่าจี้ พบว่าการใช้เรื่องเล่า ผู้เล่ามีอายุมากกว่าผู้ฟัง พวกเขาเล่าด้วยปากโดยใช้ภาษาคำเมือง และเล่าเรื่องแบบเรื่องเล่าร้อยแก้ว ชาวบ้านใช้เรื่องนี้อ้างอิงถึงประวัติหรือตำนานของผีปู่และย่าและพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่และย่าและ

รววิทย์ องค์กรุทรักษา (2537) ศึกษากระบวนการถ่ายทอดศิลปะการปักผ้าของชาวเขาเผ่าเย้า บ้านแม่ซ้าย จังหวัดเชียงราย พบว่า กระบวนการสืบทอดการปักผ้าของชาวเขาทำโดยมารดาสอนให้แก่บุตรสาว โดยใช้วิธีการสอนแบบปากเปล่า และการสาธิต ผู้เรียนใช้วิธีการสังเกตและฝึกประสบการณ์ด้วยตนเองจนเกิดความชำนาญ โดยไม่มีการจดบันทึกเป็นหลักฐาน การถ่ายทอดจึงขึ้นอยู่กับความแม่นยำของผู้สอน และผู้เรียนในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

พวงทอง นิลยี่ม (2537) ทำการศึกษาบทบาทของผู้ใหญ่ในครอบครัวในการถ่ายทอดวัฒนธรรมผ่านการเล่นและของเล่น เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพ เด็กปฐมวัย ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านเก่า อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี พบว่าผู้ใหญ่ในครอบครัวมีบทบาทสำคัญในการเลี้ยงดู อบรมสั่งสอน และถ่ายทอดวัฒนธรรมให้กับบุตรหลานของตน

ไฉไลฤดี เจริญภักดี (2538) ศึกษาการควบคุมทางสังคมในระดับครอบครัวชนบทภาคเหนือของไทย พบว่าวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านมีลักษณะคล้ายคลึงกัน การควบคุมทางสังคมในแต่ละครอบครัวจึงไม่แตกต่างกันมากนัก และมีการควบคุมในลักษณะที่เป็นทางการมากกว่าแบบเป็นทางการ โดยกลไกทางวัฒนธรรมถูกนำมาใช้มากที่สุด ตลอดจนมีการใช้การปรองดองกันเกือบทุกครอบครัว

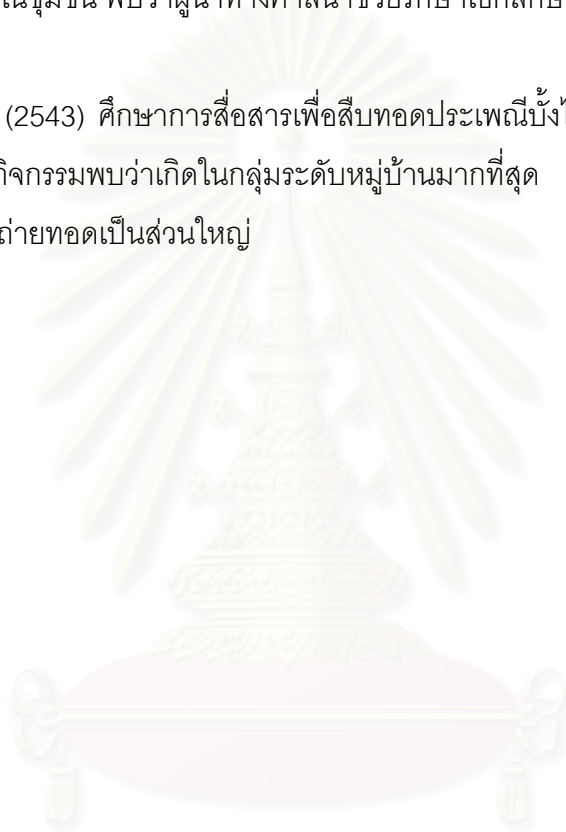
นิทรภาพร ทิพา (2539) ทำการวิเคราะห์เนื้อหาเพลงพื้นบ้านหมอลำเพื่อการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมเพื่อวิเคราะห์เนื้อหาของเพลงพื้นบ้านหมอลำที่สะท้อนถึงความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี การดำเนินชีวิต และความรู้ต่างๆของชาวอีสาน พบว่าเนื้อหาเพลงพื้นบ้านหมอลำประกอบด้วยสาระต่างๆ สามารถจัดกลุ่มหมวดหมู่เรียงจากมากไปหาน้อย คือการดำเนินชีวิต ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณีและความรู้ต่างๆ

มณฑนา พิพัฒน์เพ็ญ (2540) ศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของปราชญ์ชาวบ้านในการสอนดนตรีพื้นบ้านของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสงขลา พบว่ากระบวนการถ่ายทอดความรู้ของปราชญ์ชาวบ้านในการสอนดนตรีพื้นบ้านนั้น

การถ่ายทอดความรู้โดยการบอกเล่าลักษณะ การอธิบาย แนะนำ โดยการสาธิตในลักษณะการแสดง การทำให้ดูโดยฝึกปฏิบัติในลักษณะ การให้นักเรียนฝึกใช้เครื่องดนตรี และถ่ายทอดความรู้โดยการให้ เข้าร่วมแสดงในลักษณะการนำนักเรียนไปร่วมแสดงดนตรีที่บ้านในงานต่างๆ

ดวงกมล วรรณนิตย์ (2540) ศึกษาบทบาทผู้นำและการผสมผสานทางวัฒนธรรม โดยศึกษาเฉพาะ กรณีชุมชนกะเหรี่ยงในชุมชน พบว่าผู้นำทางศาสนาช่วยรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม

พวงชมพู ไชยอาลา (2543) ศึกษาการสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีบั้งไฟในชุมชนชนบท พบว่าการสื่อสารในช่วงถ่ายทอดกิจกรรมพบว่าเกิดในกลุ่มระดับหมู่บ้านมากที่สุด และพบว่าการใช้การปฏิบัติจริง เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดเป็นส่วนใหญ่

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยเรื่อง “กระบวนการสื่อสารเพื่อการธำรงรักษางานประเพณีรับบัวของอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษากระบวนการสื่อสาร, บทบาทของกลุ่มผู้นำอำเภอ ที่มีอิทธิพลต่อการจัดงานประเพณีรับบัวของอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ และกระบวนการสื่อสารสำหรับการเผยแพร่วัฒนธรรมที่มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพที่สุดเพื่อให้ได้ข้อมูลต่างๆ สำหรับตอบปัญหาการวิจัย โดยผู้วิจัยจะได้ดำเนินการ ดังต่อไปนี้

- 1.กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย
- 2.เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- 3.การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 4.การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แบ่งกลุ่มเป้าหมายที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็น 4 กลุ่มคือ

- 1.กลุ่มผู้นำอำเภอ (ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ) กลุ่มแกนนำต่างๆ
- 2.สมาชิกในอำเภอ
- 3.หน่วยงานภายนอก
- 4.บุคคลนอกพื้นที่ ที่เคยมาเที่ยวงานรับบัว ที่พัทอาศัยภายในรัศมี 10 กิโลเมตรจากสุดเขตอำเภอบางพลี

กลุ่มผู้นำอำเภอ

กลุ่มผู้นำอำเภอ คือ กลุ่มของผู้นำอำเภอ ผู้รู้ และกลุ่มผู้อาวุโส ที่มีอิทธิพลต่อการจัดงาน ประเพณีรับบัว ของอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 8 คน ดังนี้

- ปลัดอำเภอ อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ
- ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี
- รองปลัดเทศบาล อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ
- สมาชิกสภาจังหวัดสมุทรปราการ
- กำนันตำบลบางพลีใหญ่ หมู่ที่ 12
- หัวหน้าฝ่ายต้อนรับและประชาสัมพันธ์
- สมาชิกสภาตำบล องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น
- เจ้าของร้านค้าริมคลองสำโรง

สมาชิกในอำเภอ

กลุ่มนี้ คือ สมาชิกในอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ที่มีส่วนร่วมในการจัดงานประเพณีรับบัว ของอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งก็คือ กลุ่มชาวบ้านทั่วไปในอำเภอ อาทิ กลุ่มชาวบ้านวัยทำงาน เยาวชน แม่บ้าน จำนวน 8 คน

หน่วยงานภายนอก

หน่วยงานภายนอก คือ หน่วยงานภายนอกที่มีส่วนร่วมและการสนับสนุนในการจัดงานประเพณีรับบัว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ อาทิ องค์การภาคการปกครอง การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หน่วยงานราชการ หน่วยงานภาคเอกชน องค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 8 คน

บุคคลภายนอกพื้นที่ที่เคยมาเที่ยวงานรับบัว

บุคคลภายนอกที่สนใจคือบุคคลที่เคยมาเที่ยวงานรับบัวและพักอาศัยอยู่ในรัศมี 10 กิโลเมตร จากอำเภอบางพลี บุคคลกลุ่มนี้จะถูกสุ่มเลือกมา 8 คน เพื่อสัมภาษณ์ โดยใช้คำถามคัดเลือก “ท่านเคยมาเที่ยวงานรับบัวหรือไม่” เฉพาะผู้ที่ตอบว่า “ใช่” จะถูกสัมภาษณ์ โดยใช้คำถามแบบเดียวกับกลุ่มบุคคลในพื้นที่ เพื่อจะนำคำตอบที่ได้ไปประมวลหากระบวนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่สุดในการเผยแพร่วัฒนธรรม

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยต้องการได้รับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มีความครบถ้วนสมบูรณ์ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องมีเครื่องมือที่ช่วยในการวิจัยอันประกอบด้วย

1. ตัวผู้วิจัย ซึ่งจะเป็นผู้รวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

2. เทปบันทึกเสียง

3. กล้องถ่ายรูป

4. แบบสัมภาษณ์เจาะลึก ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดคำถามไว้ล่วงหน้าและใช้คำถามปลายเปิด (Open – ended Questions) เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถเล่าเรื่องได้อย่างเต็มที่ตามประเด็นที่ผู้วิจัยตั้งไว้ และยืดหยุ่นประเด็นคำถามตามสถานการณ์ในการสัมภาษณ์ อีกทั้งได้กำหนดประเด็นคำถามไว้ล่วงหน้า โดยยืดหยุ่นลำดับของประเด็น รวมทั้งเพิ่มหรือลดประเด็นคำถามตามสถานการณ์และบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงกระบวนการสื่อสารเพื่อการอนุรักษ์งานประเพณีรับบัว ของอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ ดังนั้นการเก็บรวบรวมข้อมูลจึงเป็นการเก็บข้อมูลจากแหล่งสถานที่ และบุคคลต่างๆ โดยผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการทำวิจัย ดังนี้

- ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารต่างๆ เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และเพื่อศึกษาความเป็นมาของงานประเพณีรับบัว ของอำเภอบางพลีในเบื้องต้น ซึ่งจะเป็นการเอื้อประโยชน์แก่การทำวิจัยต่อไป
- การแนะนำตนเองต่อผู้นำอำเภอในแต่ละสถานที่ เนื่องจากผู้วิจัยต้องเข้าไปสอบถามเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานที่ราชการ และสถานที่ที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดงานประเพณีรับบัว ของอำเภอบางพลี
- นำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมมาวิเคราะห์และนำเสนอเป็นรูปเล่มต่อไป

3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview)

โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) กลุ่มบุคคลที่ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกนั้น ได้แก่ กลุ่มผู้นำอำเภอ สมาชิกในกลุ่มอำเภอ บุคคลภายนอกพื้นที่อำเภอ บางพลีที่เคยมาเที่ยวงานรับบัว รวมถึงผู้บริหารและเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจะอยู่ภายใต้กรอบของประเด็นที่ต้องการศึกษาเพื่อตอบปัญหาการนำวิจัย ดังนี้

แนวคำถามสำหรับกลุ่มผู้นำอำเภอ

1. ท่านรู้จักงานประเพณีรับบัวมากน้อยเพียงใด กรุณาเล่าให้ฟัง
2. ท่านเห็นความสำคัญของประเพณีรับบัวมากน้อยเพียงใด มีความสำคัญอย่างไร
3. ประเพณีรับบัวสมควรได้รับการสืบทอดหรืออนุรักษ์ไว้หรือไม่ และมีกระบวนการสืบทอด หรือกลยุทธิ์ในการอนุรักษ์อย่างไร
4. ขอความกรุณาเล่าให้ฟังถึงกระบวนการสืบทอดประเพณีรับบัว การสื่อสารกับชาวบ้านเพื่อการมีส่วนร่วมในการสืบทอดประเพณีรับบัว
5. ท่านคิดว่าตัวเองมีบทบาทมากน้อยเพียงใดในการสื่อสารเพื่อธำรงรักษาประเพณีรับบัว

6. ปัญหาที่ท่านพบในการสื่อสารให้ชาวบ้านทราบเกี่ยวกับประเพณีรับบัว
7. ท่านสื่อสารให้ชาวบ้านทราบเกี่ยวกับประเพณีรับบัวผ่านสื่อใด อย่างไร (ความถี่เท่าใด)
8. ท่านคิดว่าชาวบ้านในพื้นที่ของท่านมีการตอบสนองอย่างไรเกี่ยวกับประเพณีรับบัว
9. ในการสื่อสารของท่าน ถ้าชาวบ้านมีปัญหาเกี่ยวกับสารของท่าน ท่านสามารถไขข้อข้องใจทันทีหรือไม่
10. ในการสื่อสารของท่าน ท่านสื่อสารโดยตรงกับชาวบ้านหรือไม่ ถ้าไม่ ท่านสื่อสารผ่านตัวกลางแบบใด อย่างไร
11. ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีรับบัวอย่างไร
12. ท่านมีรูปแบบการประชาสัมพันธ์ประเพณีรับบัวอย่างไรที่จะทำให้คนเห็นความสำคัญ ได้รู้จักและเผยแพร่ประเพณีต่อไปเพื่อสามารถสืบทอดประเพณีนี้ไว้
13. ใครบ้างที่มีบทบาทสำคัญต่อการรักษาประเพณีรับบัว

แนวคำถามสำหรับสมาชิกในอำเภอ

1. ท่านรู้จักประเพณีรับบัวหรือไม่ เป็นอย่างไร กรุณาเล่าให้ฟัง
2. ท่านเล็งเห็นความสำคัญของประเพณีรับบัวหรือไม่ อย่างไร จำเป็นจะต้องรักษาไว้เพื่อสืบทอดต่อให้ลูกหลานหรือไม่
3. ท่านคิดว่าตัวเองมีบทบาทน้อยเพียงใดในการสื่อสารเพื่อธำรงรักษาประเพณีรับบัว
4. ท่านรับทราบข่าวสารเกี่ยวกับประเพณีรับบัวผ่านสื่อใด อย่างไร
5. ท่านมีปัญหากับการรับข่าวสารเกี่ยวกับประเพณีรับบัวหรือไม่ อย่างไร
6. ท่านคิดว่าชาวบ้านในพื้นที่ของท่านมีทัศนคติอย่างไรเกี่ยวกับประเพณีรับบัว
7. ในการสื่อสารของท่าน ถ้าท่านมีปัญหากับสารที่ท่านได้รับ ท่านสามารถสอบถามได้ทันทีหรือไม่
8. ในการรับสารของท่าน ท่านรับสารโดยตรงจากผู้ส่งสารหรือไม่ ถ้าไม่ ท่านรับสารผ่านตัวกลางแบบใด อย่างไร
9. ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีรับบัวอย่างไร
10. ท่านมีรูปแบบการประชาสัมพันธ์ประเพณีรับบัวอย่างไรที่จะทำให้คนเห็นความสำคัญ ได้รู้จักและเผยแพร่ประเพณีต่อไปเพื่อสามารถสืบทอดประเพณีนี้ไว้
11. ใครบ้างที่มีบทบาทสำคัญต่อการรักษาประเพณีรับบัว

แนวคำถามสำหรับหน่วยงานภายนอก

1. ท่านรู้จักงานประเพณีรับบัวมากน้อยเพียงใด กรุณาเล่าให้ฟังได้หรือไม่
2. ท่านเห็นความสำคัญของประเพณีรับบัวหรือไม่ อย่างไร
3. ใครบ้างที่มีบทบาทสำคัญต่อการรักษาประเพณีรับบัว
4. ท่านคิดว่าตัวเองมีบทบาทมากน้อยเพียงใดในการดำรงรักษาและสืบทอดประเพณีรับบัว
5. ในการสืบทอดประเพณีรับบัวมีกระบวนการ / กลยุทธ์อย่างไร หรือทำกันอย่างไร
6. ท่านพบปัญหาใดบ้างในบทบาทช่วยส่งเสริมประเพณีรับบัวของท่าน
7. ท่านมีทัศนคติอย่างไรต่อประเพณีรับบัว
8. ท่านคิดว่าชาวบ้านในพื้นที่มีทัศนคติอย่างไรเกี่ยวกับประเพณีรับบัว
9. ในการสื่อสารของท่าน ถ้าท่านมีปัญหาเกี่ยวกับสารที่ท่านได้รับหรือส่ง ท่านสามารถสอบถามได้ทันทีหรือไม่ อย่างไร
10. ในการสื่อ/รับสารของท่าน ท่านรับ/ส่งสารโดยตรงจากผู้ส่งสารหรือไม่ ถ้าไม่ ท่านรับ/ส่งสารผ่านตัวกลางแบบใด อย่างไร
11. ท่านคิดว่าการสื่อสารที่ดีสามารถส่งผลกระทบต่อปัจจัยการดำรงรักษาประเพณีรับบัวหรือไม่ อย่างไร
12. ท่านมีรูปแบบการประชาสัมพันธ์ประเพณีรับบัวอย่างไรที่จะทำให้คนเห็นความสำคัญ ได้รู้จักและเผยแพร่ประเพณีต่อไปเพื่อสามารถสืบทอดประเพณีนี้ไว้

แนวคำถามสำหรับบุคคลนอกพื้นที่ ที่เคยมาเที่ยวงานรับบัว

1. ท่านรู้จักหรือเข้าใจว่าประเพณีรับบัวคืออะไร สำคัญอย่างไร ท่านมีความประทับใจสิ่งใด ในงานประเพณีรับบัวหรือไม่
2. ท่านคิดว่าตัวเองมีบทบาทมากน้อยเพียงใดในการสื่อสารเพื่อดำรงรักษาประเพณีรับบัว
3. ท่านรับทราบข่าวสารเกี่ยวกับประเพณีรับบัวผ่านสื่อใด อย่างไร
4. ท่านมีปัญหาเกี่ยวกับการรับข่าวสารเกี่ยวกับประเพณีรับบัวหรือไม่ อย่างไร
5. ท่านคิดว่าชาวบ้านในพื้นที่ของท่านมีทัศนคติอย่างไรเกี่ยวกับประเพณีรับบัว
6. ในการสื่อสารของท่าน ถ้าท่านมีปัญหาเกี่ยวกับสารที่ท่านได้รับ ท่านสามารถสอบถามได้ทันทีหรือไม่ และมีวิธีการแสวงหาคำตอบได้อย่างไร
7. ในการรับสารของท่าน ท่านรับสารโดยตรงจากผู้ส่งสารหรือไม่ ถ้าไม่ ท่านรับสารผ่านตัวกลางแบบใด อย่างไร
8. ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีรับบัวอย่างไร

9. ท่านมีรูปแบบการประชาสัมพันธ์ประเพณีรับบัวอย่างไรที่จะทำให้คนเห็นความสำคัญ ได้รู้จักและเผยแพร่ประเพณีต่อไปเพื่อสามารถสืบทอดประเพณีนี้ได้
10. ใครบ้างที่มีบทบาทสำคัญต่อการรักษาประเพณีรับบัว

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆกับการเก็บรวบรวมข้อมูลตามหลักของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และทำการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวม โดยใช้การตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งเป็นการแสวงหาข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกัน คือ เอกสาร กลุ่มผู้นำอำเภอ บุคคล และหน่วยงานภายนอก แล้วจึงนำข้อมูลมาเปรียบเทียบกัน และวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เพื่อตอบปัญหานำการวิจัย ดังนี้

1.การวิเคราะห์โดยจำแนกประเภทของข้อมูล (Typological Analysis) คือ การจำแนกข้อมูลเป็นชนิดๆ ซึ่งหลังจากที่ได้ข้อมูลมาแล้ว ผู้วิจัยจะทำการแบ่งชนิดข้อมูลเป็นหัวข้อตามความเหมาะสม และพิจารณาความสัมพันธ์ของข้อมูลชนิดต่างๆที่แบ่งเป็นประเภทไว้ เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์เปรียบเทียบแบบอุปนัย

2.การวิเคราะห์เปรียบเทียบแบบอุปนัย (Induction Analysis) คือ วิธีตีความสร้างข้อสรุปจากปรากฏการณ์ที่เป็นรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่มองเห็น โดยนำข้อมูลที่ได้มาสร้างข้อสรุปเชิงนามธรรม

3.6 การนำเสนอข้อมูล

ผู้วิจัยนำเสนอข้อมูลเบื้องต้นอย่างละเอียดด้วยวิธีพรรณนาที่เรียกว่า ชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) โดยการเสนอข้อมูลที่ศึกษาอย่างละเอียดชัดเจน เพื่อนำข้อมูลเหล่านี้มาเชื่อมโยงกับปัญหาของการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “กระบวนการสื่อสารเพื่อธำรงรักษางานประเพณีรับบัวของอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารที่ใช้ในการจัดงานประเพณีรับบัวของอำเภอบางพลี จ.สมุทรปราการ เพื่อศึกษาบทบาทสำคัญของผู้นำที่มีต่อการจัดงานประเพณีรับบัว และเพื่อกำหนดกระบวนการสื่อสารสำหรับการธำรงรักษา รวมทั้งเผยแพร่ประเพณีที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่สุด โดยจะนำเสนอผลการวิจัยตามหัวข้อต่อไปนี้

1. กระบวนการสื่อสารที่ใช้ในการสืบทอดงานประเพณีรับบัว
2. บทบาทของผู้นำในการสื่อสารเพื่อสืบทอดงานประเพณีรับบัว
3. กระบวนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพสำหรับธำรงรักษาประเพณีรับบัว

4.1 กระบวนการสื่อสารที่ใช้ในการสืบทอดงานประเพณีรับบัว

การสื่อสารเพื่อสืบทอดงานประเพณีรับบัวของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่มนั้น สามารถแบ่งได้เป็น 2 ช่วง คือ การสื่อสารในช่วงของการจัดเตรียมงาน และการสื่อสารในช่วงของการถ่ายทอดประเพณี โดยผู้วิจัยได้นำรูปแบบการสื่อสารมาเป็นกรอบในการวิจัย 4 ประการด้วยกัน คือ

1. ทิศทางการสื่อสาร
2. ลักษณะการสื่อสาร
3. ทิศทางการไหลของสาร
4. ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร

นอกจากนั้น ผู้วิจัยยังได้พิจารณาองค์ประกอบของการสื่อสารในแต่ละขั้นตอนการสื่อสาร ได้แก่

ผู้ส่งสาร (Source)
 สาร (Message)
 ช่องทางการสื่อสาร (Channel)
 ผู้รับสาร (Receiver)

ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปกระบวนการสื่อสารในการสืบทอดประเพณีรับบัวของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 4 กลุ่ม ได้ดังต่อไปนี้

4.1.1 กระบวนการสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีรับบัวในช่วงการจัดเตรียมงาน

4.1.1.1 กลุ่มผู้นำอำเภอ

ในการจัดเตรียมงานประเพณีรับบัวนั้น กลุ่มผู้นำอำเภอทั้งสภาจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล สภาวัฒนธรรม ผู้นำระดับอำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน จะคอยประสานงานกับวัดเพื่อให้การจัดงานเป็นไปอย่างราบรื่น ในเบื้องต้น มีการจัดตั้งคณะกรรมการจัดงาน มีประธานกรรมการ รวมทั้งกรรมการฝ่ายต่าง ๆ คณะกรรมการจัดให้มีการประชุมเตรียมงานล่วงหน้าเป็นเวลา 3 เดือน

การประชาสัมพันธ์อย่างเต็มที่ที่เป็นหัวใจหลักของการจัดงาน ไม่ว่าจะเป็นการประชาสัมพันธ์โดยใช้แผ่นพับ การติดป้ายโฆษณาตามหน้าวัด / หลังวัด การติดป้ายตามรถโดยสาร นอกจากนั้น ยังมีการประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อวิทยุ สิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ เสียงตามสายของหมู่บ้าน หรือแม้แต่การบอกปากต่อปาก

ข้าราชการส่วนอำเภอที่ดำเนินการจัดงานจะมีการจัดเตรียมให้มีการประกวดเรือประเภทต่าง ๆ ที่บริเวณหน้าที่ว่าการอำเภอบางพลี มีมหรสพกลางแจ้งตลอดคืน มีตลาดนัด การประกวดพืชผักสวนครัว และประมาณปี พ.ศ. 2536 นายอำเภอบางพลีได้ประสานงานกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในการขอรับการสนับสนุนงบประมาณบางส่วนในการจัดงานเพื่อเป็นการเผยแพร่ประเพณีให้ชาวไทยและชาวต่างชาติได้รู้จัก โดยได้จัดกิจกรรมเสริมเพื่อเน้นวิถีชีวิตและเอกลักษณ์ของชาวบางพลี เช่น อาหารไทยโบราณ การละเล่นโบราณ ฟันฟูกองแข่งเรือ เป็นต้น ซึ่งรูปแบบในการสื่อสารสามารถจำแนกได้ดังนี้

• ทิศทางการสื่อสาร

การสื่อสารในการเตรียมงานประเพณีรับบัวของระดับผู้นำอำเภอ นั้น มีทิศทางการ สื่อสาร สองทาง (Two – way Communication) ระหว่างผู้นำกับสมาชิกในชุมชน และสมาชิกกับสมาชิก

โดยการสื่อสารจะเริ่มจากผู้นำแจ้งเรื่องต่าง ๆ ให้สมาชิกทราบ เมื่อสมาชิกได้รับทราบและเกิดความสงสัยก็จะสามารถซักถามได้ทันที ซึ่งเป็นลักษณะของการสื่อสารสองทาง (Two – way Communication)

“ถ้ามีคนสงสัยเกี่ยวกับงานสามารถติดต่อดิฉันได้เลย ยินดีให้ข้อมูลสำหรับผู้ที่สอบถามเกี่ยวกับงานประเพณีรับบัว” (คุณเจียม รุ่งเรือง, สมาชิกสภาจังหวัดสมุทรปราการ สัมภาษณ์วันที่ 22 สิงหาคม 2547)

“กรณีที่บ้านมีปัญหาหรือสงสัยในรายละเอียด ชาวบ้านจะสอบถามได้จากกำนัน หรือผู้ใหญ่บ้านหรือบางทีก็มีชาวบ้านโทรเข้ามาที่อำเภอสอบถามเกี่ยวกับงานนี้ว่าจัดวันไหนรวมทั้งรายละเอียดอื่น ๆ” (คุณฐนิตา วสุโรดม, เจ้าของร้านค้าริมคลองสำโรง สัมภาษณ์วันที่ 18 กรกฎาคม 2547)

ดังนั้น สมาชิกในชุมชนจะมีความชัดเจนในเรื่องของข้อมูลข่าวสารของงานประเพณี เพราะสามารถรับข้อมูลได้หลายทาง

• ลักษณะการสื่อสาร

การสื่อสารในการจัดเตรียมงานมี 2 ลักษณะ คือ การสื่อสารที่เป็นทางการ (Formal Communication) และการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ (Informal Communication)

ลักษณะของการสื่อสารที่เป็นทางการ ได้แก่ การที่ผู้นำชุมชนจัดการประชุมในระดับกรรมการจัดงานเพื่อที่จะแจ้งเรื่องต่าง ๆ ให้สมาชิกทราบ

“เราจะมีการประชุมในระดับกรรมการจัดงานในเบื้องต้น โดยในรายละเอียดผู้นำก็จะรับทราบจากในที่ประชุมไป” (คุณธัญชน บุปผชาติ, หัวหน้าฝ่ายต้อนรับ งานประเพณีรับบัว สัมภาษณ์วันที่ 20 กรกฎาคม 2547)

ส่วนการสื่อสารอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Communication) จะเกิดขึ้นนอกที่ประชุมหลายกรณี เช่น การกระจายข่าวลงไปในพื้นที่โดยผ่านทางผู้นำชุมชน การบอกกันไปปากต่อปาก และส่วนใหญ่ชาวบ้านจะรู้โดยธรรมชาติอยู่แล้วว่างานประเพณีจะเกิดขึ้นช่วงใด

“ชาวบ้านจะรู้โดยธรรมชาติที่เขาจะเข้ามาร่วมงานประเพณีรับบัว เพียงแต่เราไปเติมสีสันให้เขา ทางราชการไปเติมให้มันดูดีขึ้น เป็นสากล” (พันอากาศเอกสุชาติ กลิ่นชื่น, สมาชิกสภาตำบล องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น สัมภาษณ์วันที่ 25 กรกฎาคม 2547)

จะเห็นได้ว่ากลุ่มผู้นำอำเภอมีลักษณะการสื่อสารทั้งแบบเป็นทางการ (Formal Communication) และไม่เป็นทางการ (Informal Communication) เพื่อให้สามารถกระจายข่าวการจัดเตรียมงานสู่ชุมชนได้อย่างทั่วถึง

● ทิศทางการไหลของสาร

การสื่อสารในการเตรียมการจัดงานประเพณีรับบัวนั้น มีทิศทางการไหลของข่าวสาร 2 ลักษณะ คือ

การสื่อสารจากบนลงล่าง (Top – down Communication)

การสื่อสารในระดับเดียวกัน (Horizontal Communication)

การสื่อสารเพื่อจะเตรียมการจัดงาน จะเริ่มจากผู้นำแจ้งให้สมาชิกทราบถึงวันที่จะจัดให้มีประเพณีรับบัวของอำเภอ โดยการแจ้งเป็นไปทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งวันที่จัดส่วนใหญ่จะตรงกับวันออกพรรษา การสื่อสารลักษณะเช่นนี้เป็นการสื่อสารจากบนลงล่าง (Top – down Communication) เพราะสมาชิกในชุมชนไม่มีสิทธิคัดค้านเนื่องจากการได้มีการกำหนดไว้แล้ว ซึ่งถึงแม้

สมาชิกในชุมชนจะไม่ได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในจุดนี้ แต่ก็ไม่มีใครคัดค้านหรือต่อต้าน เพราะแม้จะกำหนดให้งานประเพณีมีขึ้นวันใด ประชาชนก็พร้อมที่จะไปร่วมงานได้ทุกเมื่อ

“ชาวบ้านแถวนี้เค้าจะรู้กันเองอยู่แล้วว่างานจะมีวันไหน” (คุณบุญส่ง กล่อมเจริญ, สมาชิกในอำเภอ สัมภาษณ์วันที่ 25 กรกฎาคม 2547)

เมื่อทราบวันจัดงานประเพณีที่แน่นอนแล้ว การสื่อสารแนวราบ (Horizontal Communication) จะเริ่มเกิดขึ้น กล่าวคือ จะมีการบอกต่อกันไป และชักชวนให้มาเที่ยวงาน

“ส่วนตัวจะรู้จากคนแถวบ้าน พวกชาวบ้านจะพูดกันว่าจะมีงาน แล้วเดี๋ยวจะไปงานกัน” (คุณบัวไข เจริญเตี้ย, สมาชิกในอำเภอ สัมภาษณ์วันที่ 19 สิงหาคม 2547)

การสื่อสารในลักษณะนี้ จะทำให้การประชาสัมพันธ์งานประเพณีเป็นไปได้อย่างกว้างขวาง และทุกคนในชุมชนจะมีความรู้สึกร่วมกันในการรับผิดชอบงานประเพณี เพื่อให้งานเป็นไปอย่างราบรื่น และบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

- **ลักษณะของภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร**

การสื่อสารในการจัดเตรียมงานเป็นการสื่อสารโดยใช้ทั้งวัจนภาษา (Verbal Communication) และอวัจนภาษา (Nonverbal Communication) แต่มีสัดส่วนในการใช้วัจนภาษา (Verbal Communication) มากกว่า เพราะในการประชุมเตรียมงานเป็นการสื่อสารที่มุ่งให้ผู้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นออกมา

อย่างไรก็ตาม การประชุมที่เห็นหน้าค่าตากันต้องมีอวัจนภาษา (Nonverbal Communication) เข้ามาเกี่ยวข้อง กล่าวคือ เมื่อมีการโต้แย้ง หรือความเห็นที่ไม่ตรงกัน อาจมีการชักสีหน้าแสดงความไม่พอใจ แต่ประธานกรรมการก็จะควบคุมการประชุมให้เป็นไปอย่างราบรื่น นอกจากนั้น ประธานต้องคอยสังเกตผู้เข้าประชุมว่ามีความเข้าใจในเรื่องที่ตนแจ้งให้ทราบหรือไม่เข้าใจจะได้อธิบายให้ชัดเจนอีกครั้ง

อวัจนภาษา (Nonverbal Communication) จึงแสดงบทบาทสะท้อนปฏิกิริยาของผู้รับสารว่า มีความเข้าใจวัจนภาษา (Verbal Communication) ที่ผู้ส่งสารส่งออกไปมาน้อยเพียงใด หากปฏิกิริยาที่แสดงออกบ่งบอกว่าการสื่อสารนั้นยังไม่สัมฤทธิ์ผล ผู้ส่งสารจะได้เปลี่ยนแปลงคำพูดให้ผู้รับสารสามารถเข้าใจได้ต่อไป

● องค์ประกอบของการสื่อสาร

- ผู้ส่งสาร (Source)

ผู้ส่งสารในที่นี้ หมายถึง กลุ่มผู้นำอำเภอทั้งสภาจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล สภาวัฒนธรรม ผู้นำอำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน บุคคลกลุ่มนี้มีทักษะในการสื่อสาร (Communication Skills) ค่อนข้างดี สามารถพูดออกไปได้ตามที่ตนเองต้องการ ส่งผลให้ผู้ฟังมีโอกาสได้ยินสิ่งที่ต้องการสื่อสาร อีกทั้งยังมีการแสดงสีหน้า ท่าทาง หรือใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ

“การสื่อสารให้ชาวบ้านทราบเกี่ยวกับงานนี้ไม่มีอะไรที่เป็นอุปสรรคเลย” (คุณเจียม รุ่งเรือง, สมาชิกสภาจังหวัดสมุทรปราการ สัมภาษณ์วันที่ 22 สิงหาคม 2547)

“คิดว่าการสื่อสารกับชาวบ้านไม่มีปัญหาเพราะสามารถสื่อความหมาย และบอกกล่าวข้อมูลต่าง ๆ ได้ดี” (อาจารย์ชูศรี สัตยานนท์, ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี และนายกเทศมนตรีอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ สัมภาษณ์วันที่ 23 สิงหาคม 2547)

เมื่อพิจารณาในเรื่องของทัศนคติ (Attitude) การสื่อสารในชั้นตอนนี้มีประสิทธิภาพ เนื่องจากผู้ส่งสารมีทัศนคติที่ดีต่อเรื่องราวที่ทำการสื่อสาร (งานประเพณีรับบัว)

“งานนี้สำคัญมากเลย เป็นประเพณีท้องถิ่นของสมัยโบราณที่เรายังทำกันเป็นประจำ” (คุณเจียม รุ่งเรือง, สมาชิกสภาจังหวัดสมุทรปราการ สัมภาษณ์วันที่ 22 สิงหาคม 2547)

“งานนี้สมควรสืบทอดและอนุรักษ์ไว้มาก ๆ เพราะมันไม่มีในประเทศใด” (คุณบุญยืน นาคดี, กำนันตำบลบางพลีใหญ่ หมู่ที่ 12 สัมภาษณ์วันที่ 21 สิงหาคม 2547)

นอกจากนั้น ผู้ส่งสารยังมีความรู้ (Knowledge) ในเรื่องของงานประเพณีเป็นอย่างดี สามารถถ่ายทอดได้อย่างถูกต้อง จากการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้นำจัดงานทุกคนต่างก็รู้ที่มาของงานประเพณีรับบัวอย่างละเอียด รวมทั้งรู้ขั้นตอนการจัดงานและรายละเอียดงานประเพณี

“สมัยก่อนอำเภอบางพลีเป็นท้องทุ่ง คนพระประแดงจะมาทำนาที่บางพลี พอถึงปีหนึ่งๆ ก็จะมีงานรับบัว คนพระประแดงพื้นฐานจะเป็นคนมอญ จะล่องเรือตั้งแต่พระประแดงมาทางคลองสำโรง มาสักการะหลวงพ่อโตและมีดอกบัวมาด้วย ” (คุณไพฑูรย์ มหาชื่นใจ, ปลัดอำเภอ อำเภอบางพลี สัมภาษณ์วันที่ 18 สิงหาคม 2547)

สถานภาพทางสังคม (Social Status) มีส่วนสำคัญในการสื่อสาร กล่าวคือ ผู้นำจัดงานเป็นผู้ที่มีสถานภาพทางสังคมสูง เป็นผู้มีความรู้ เป็นที่ยอมรับในวงสังคม ส่งผลให้เกิดการยอมรับในเบื้องต้น การสื่อสารใด ๆ ย่อมเป็นที่รับฟังของผู้รับสาร

- สาร (Message)

ประเด็นสำคัญของสารที่กลุ่มผู้นำจัดงานส่งต่อไปยังผู้รับสาร คือ การชี้ให้เห็นความสำคัญของงานประเพณีรับบัวในฐานะที่เป็นประเพณีเก่าแก่ ไม่มีที่ใดในโลก สืบทอดกันมานานหลายชั่วอายุคน เป็นความภาคภูมิใจของชาวอำเภอบางพลีในการเผยแพร่ และสืบทอดต่อไป สิ่งนี้นับได้ว่าเป็นจุดขายของงานประเพณีที่ผู้นำจัดงานพยายามสื่อสารไปสู่ประชาชน

“มันเป็นประเพณีของอำเภอมายาวนานแล้ว เป็นงานประเพณีวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาทุกปี ชาวอำเภอบางพลีควรตระหนักถึงข้อนี้และให้ความสำคัญโดยการมาเที่ยวงานเยอะๆ” (คุณอัญชัน นุปผชาติ, หัวหน้าฝ่ายต้อนรับ งานประเพณีรับบัว สัมภาษณ์วันที่ 20 กรกฎาคม 2547)

“เป็นงานประเพณีเก่าแก่ที่ทำให้ประชาชนมีความสมัครสมาน สามัคคี รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีเอาไว้ เป็นสิ่งดีงามที่ให้อุทสาหานได้พบเห็นและนำไปสืบทอด” (พันอากาศเอกสุชาติ กลิ่นชื่น, สมาชิกสภาตำบล องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น สัมภาษณ์วันที่ 25 กรกฎาคม 2547)

ดังนั้น การโฆษณาประชาสัมพันธ์ตามช่องทางต่าง ๆ จึงเป็นไปเพื่อการต้องการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมไม่ให้เลือนหายไปตามกาลเวลา

- ช่องทางการสื่อสาร (Channel)

ช่องทางการสื่อสารหรือสื่อ มีความสำคัญเพราะสื่อที่เหมาะสมมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของการสื่อสาร งานประเพณีรับบัวใช้การโฆษณาประชาสัมพันธ์โดยผ่านสื่อหลายประเภท ได้แก่

- การประชาสัมพันธ์ผ่านทางวิทยุกระจายเสียง
- การโฆษณาผ่านทางโทรทัศน์
- การแจกแผ่นพับ
- การติดป้ายโฆษณาตามบริเวณต่าง ๆ เช่น ทางเข้าวัด และรถโดยสาร
- การโฆษณาผ่านสื่อหนังสือพิมพ์
- การบอกปากต่อปาก

“สื่อที่ทำให้ประชาชนรู้จักงานก็จะมีสถานีช่อง 5 ช่อง 11 ทางสื่อมวลชน หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เดลินิวส์” (คุณบุญยืน นาคดี, กำนันตำบลบางพลีใหญ่ หมู่ที่ 12 สัมภาษณ์วันที่ 21 สิงหาคม 2547)

“เมื่อก่อนมีการออกข่าวทางวิทยุกระจายเสียง และก็รู้กันทั่ว ๆ ไป ตอนนี้มีเปลี่ยนแฉงจากสื่อวิทยุกระจายเสียงมาเป็นโทรทัศน์เขามาถ่ายทำและมาสัมภาษณ์” (คุณเจียม รุ่งเรือง, สมาชิกสภาจังหวัดสมุทรปราการ สัมภาษณ์วันที่ 22 สิงหาคม 2547)

- ผู้รับสาร (Receiver)

ผู้รับสารในงานประเพณีรับบัว ได้แก่ ประชาชนในเขตอำเภอบางพลี ทุกเพศทุกวัย และไม่จำกัดอายุ, ประชาชนในเขตบริเวณใกล้เคียง และประชาชนทั่วประเทศ ดังจะเห็นได้จากช่องทางการสื่อสารประเภทต่าง ๆ ที่มีการเน้นทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

4.1.1.2 กลุ่มสมาชิกในอำเภอ

หลังจากที่มีการกำหนดวันจัดงานประเพณีรับบัว และการประชาสัมพันธ์ตามสื่อต่าง ๆ เพื่อให้สมาชิกในชุมชน รวมทั้งประชาชนในท้องถิ่นใกล้เคียงเข้ามาร่วมงาน การกำหนดรูปแบบงานหลัก ๆ จะอยู่ที่กลุ่มผู้นำอำเภอและคณะกรรมการจัดงาน อย่างไรก็ตาม ผู้นำชุมชนมักจะนำข่าวสารและงานที่ได้รับมอบหมายจากการประชุมเตรียมงานมาถ่ายทอดต่อให้สมาชิกในชุมชนรับทราบ โดยสมาชิกจะใช้วิธีบอกต่อกันว่าจะประชุมเวลาใด เมื่อถึงเวลาก็จะพากันไปประชุม

ประเด็นในการประชุม คือ การจัดเตรียมงาน ไม่ว่าจะเป็นการส่งเรือเข้าประกวด หรือการออกงานแสดงสินค้า การประชุมนั้นไม่มีกฎเกณฑ์ในการเข้าร่วมประชุม สมาชิกจะมาประชุมอย่างพร้อมเพรียงกัน โดยเหตุผลที่มา คือ มีการชักชวนจากเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมประชุม อีกทั้งสมาชิกในชุมชนมีอยู่ไม่กี่ครอบครัว การที่จะทราบว่าครอบครัวไหนเข้าร่วมประชุมหรือไม่เป็นไปได้อย่าง

ในการประชุม ผู้นำชุมชนจะถามความคิดเห็นเรื่องการจัดเตรียมงาน สมาชิกในชุมชนจะแสดงความคิดเห็นของตน มีการโต้แย้งกันบ้าง แต่บรรยากาศไม่ตึงเครียด ลักษณะเหมือนเป็นการพูดคุยหารือกันธรรมดา

โดยสามารถจำแนกรูปแบบการสื่อสารได้ดังนี้

- **ทิศทางการสื่อสาร**

การสื่อสารในการประชุมระหว่างสมาชิกในชุมชนนั้น มีทิศทางการสื่อสารแบบ 2 ทาง (Two way Communication) กล่าวคือ ในขั้นตอนนี้ บทบาทของผู้นำจะลดลง เพราะการแจ้งข่าวบางอย่างสมาชิกในชุมชนรับทราบอยู่แล้ว แต่หากสมาชิกไม่เข้าใจก็สามารถสอบถามได้

ในการประชุมเพื่อจัดเตรียมงาน สมาชิกในกลุ่มต่างก็มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น แม้แต่สมาชิกชุมชนธรรมดาที่ไม่ได้เป็นผู้นำชุมชน ก็มีการแสดงความคิดเห็นในกลุ่มมากขึ้น การสื่อสารแบบ 2 ทาง (Two way Communication) เกิดขึ้นในที่ประชุม เนื่องจากผู้เข้าร่วมประชุมมีจำนวนมาก และต่างคนก็มีความสนิทสนมกัน จึงมีความกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นของตนออกมาในที่

ประชุม และสมาชิกคนอื่น ๆ ก็กล้าที่จะสนับสนุน หรือคัดค้านแนวคิดของผู้อื่น ดังนั้น จึงส่งผลให้เกิดแนวคิดและทางเลือกมากมายในการปฏิบัติงาน

• ลักษณะการสื่อสาร

ลักษณะของการสื่อสารที่เกิดขึ้นในการประชุมเตรียมกิจกรรมในงานประเพณีรับบัว เน้นการสื่อสารแบบเป็นทางการ (Formal Communication) เป็นหลัก เพราะมีผู้นำชุมชนคอยควบคุมการประชุมไม่ให้ออกนอกประเด็น และให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ส่วนลักษณะการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ (Informal Communication) เกิดขึ้นเพราะสมาชิกในการประชุมมีจำนวนไม่มาก และต่างก็สนิทสนมคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี การสื่อสารเพื่อแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมจึงมีความเป็นกันเองค่อนข้างมาก ดังนั้น ผลการประชุมจึงตรงตามประเด็นที่ตั้งไว้เพราะมีผู้นำคอยควบคุมการสื่อสารให้มีลักษณะเป็นทางการ ในขณะที่เดียวกันความคิดเห็นหรือข้อสรุปที่ได้มาจากความคิดเห็นส่วนใหญ่ในที่ประชุมโดยใช้ลักษณะการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ

• ทิศทางการไหลของสาร

ถึงแม้ว่าบทบาทของผู้นำในการแจ้งข่าวสารเกี่ยวกับงานประเพณีจะลดลง แต่ผู้นำก็ยังคงมีบทบาทสำคัญในการควบคุมและสั่งการสมาชิกชุมชนให้ปฏิบัติตามมติที่ประชุม

ทิศทางการไหลของสารในขั้นตอนการเตรียมงานที่เด่นชัด คือ การไหลของสารในแนวราบ (Horizontal Communication) เพราะสมาชิกในกลุ่มมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเป็นจำนวนมาก ผู้นำกลุ่มยังให้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ทำให้ผลที่ได้จากการสื่อสารในแนวราบคือความต้องการที่แท้จริงของสมาชิก

นอกจากนั้น ผู้นำที่ควบคุมการประชุมยังสามารถสรุปผลการประชุม และมอบหมายงานให้บรรดาสมาชิกตามมติที่ประชุม ซึ่งทั้งหมดล้วนแล้วแต่มาจากความเห็นของสมาชิกทั้งสิ้น

● ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร

การสื่อสารที่เกิดขึ้นมีทั้งการใช้วัจนภาษา (Verbal Communication) และอวัจนภาษา (Nonverbal Communication)

เนื่องจากการประชุมเป็นการประชุมกลุ่มเล็ก ๆ อวัจนภาษา (Nonverbal Communication) จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในการสังเกตปฏิกิริยาตอบสนองของผู้เข้าร่วมประชุม หากสิ่งที่ผู้ส่งสารส่งไปแล้วเกิดความไม่เข้าใจหรือไม่เห็นด้วย ผู้รับสารอาจจะแสดงออกโดยการขมวดคิ้วหรือสีหน้าบึ้งตึง ผู้ส่งสารก็จะสามารถปรับเปลี่ยนการใช้วัจนภาษา (Verbal Communication) ให้สัมฤทธิ์ผลได้

ส่วนวัจนภาษา (Verbal Communication) นั้น เกิดขึ้นระหว่างการประชุม ซึ่งต้องมีการแสดงความคิดเห็น อภิปราย หรือโต้แย้ง ผู้ส่งสารต้องใช้คำพูดซึ่งเป็นวัจนภาษา (Verbal Communication) ไปยังผู้รับสาร ซึ่งผู้รับสารอาจจะแสดงปฏิกิริยาสนองกลับโดยใช้ทั้งวัจนภาษา (Verbal Communication) และอวัจนภาษา (Nonverbal Communication) ความแตกต่างระหว่างลักษณะการสื่อสารทั้ง 2 แบบ คือ วัจนภาษา (Verbal Communication) จะสามารถแสดงได้ที่ละคน โดยการซักถาม โต้แย้ง หรือสนับสนุน แต่อวัจนภาษา (Nonverbal Communication) สามารถแสดงได้โดยรวม

องค์ประกอบของการสื่อสาร

- ผู้ส่งสาร (Source)

ผู้ส่งสารในที่นี้ คือ ชาวบ้านหรือสมาชิกชุมชน ซึ่งมีทักษะในการสื่อสารแตกต่างกันไปแล้วแต่บุคคล แต่สิ่งที่สำคัญเหนืออื่นใด คือ สมาชิกทุกคนในชุมชนต่างมีทัศนคติที่ดีต่องานประเพณีรับบัว ส่งผลให้สารที่สื่อออกไป เป็นไปในแง่ดี สามารถโน้มน้าวจิตใจให้ผู้อื่นมาร่วมงานได้

“ส่วนตัวแล้วมาร่วมงานทุกปี เวลามีนงานก็จะชวนเพื่อน ๆ มา” (คุณกัลลณี พุ่มมาลี, สมาชิกในชุมชน สัมภาษณ์วันที่ 19 กรกฎาคม 2547)

“ส่วนตัวเองก็เคยเล่าให้เพื่อน ๆ ที่อยู่ต่างห้องที่ฟังเหมือนกัน ปัญหาในการส่งข้อมูลข่าวสาร คิดว่าไม่มี เพราะถ้าสงสัยก็จะถามป่าหรือคนแถวบ้าน คำรู้กันหมด” (คุณเกตุ, สมาชิกในชุมชน สัมภาษณ์วันที่ 30 กรกฎาคม 2547)

- สาร (Message)

จุดขายของสารที่ส่งต่อระหว่างสมาชิกในชุมชน คือ ความภาคภูมิใจในงานประเพณีรับบัว ต้องช่วยกันสืบทอดโดยการมาร่วมงาน และช่วยประชาสัมพันธ์ไปยังคนท้องถิ่นอื่น ๆ เพื่อโน้มน้าวให้มาร่วมงาน

“คนอื่นไม่ต้องชวนเค้าหรอก เค้ามาตัวเอง ใคร ๆ ก็อยากมาเที่ยว” (คุณบุญมี เดชพันธุ์, สมาชิกในชุมชน สัมภาษณ์วันที่ 25 กรกฎาคม)

“มีความสำคัญ ผมเคยลงเรือแห่เรือหลวงพ่อ ผมจะไปเที่ยว พาลูก พาภรรยาไป งานนี้น่า จะรักษาเอาไว้” (คุณบุญส่ง กล่อมเจริญ, สมาชิกในชุมชน สัมภาษณ์วันที่ 25 กรกฎาคม)

- ช่องทางการสื่อสาร (Channel)

สื่อที่ใช้ในการสื่อสารสำหรับขั้นตอนนี้ คือ การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) เนื่องจากเป็นการประชุมกลุ่มหรือการรวมกันเป็นกลุ่มของสมาชิกเพื่อจัดเตรียมงาน

- ผู้รับสาร (Receiver)

ผู้รับสาร คือ สมาชิกในชุมชน ที่ต่างก็มีระบบสังคมและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน ส่งผลให้การรับส่งและแปลความหมายของสารบรรลุได้ตามวัตถุประสงค์

ส่วนกลุ่มตัวอย่างอีก 2 กลุ่ม คือ กลุ่มสมาชิกนอกพื้นที่และกลุ่มหน่วยงานภายนอก ไม่มีบทบาทในช่วงการจัดเตรียมงานประเพณีรับบัว

4.1.2 รูปแบบการสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีรับบัวในช่วงการถ่ายทอดความรู้

เมื่อวางแผนจัดเตรียมงานเรียบร้อยแล้ว สมาชิกในกลุ่มจะเริ่มปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมาย โดยกิจกรรมหลักที่มีการถ่ายทอดความรู้ซึ่งส่งผลต่อการสืบทอดประเพณีรับบัว ได้แก่

- การตกแต่งเรือเพื่อเข้าประกวด

โดยรายละเอียดของการสืบทอดกิจกรรมมีดังนี้

ก. การตกแต่งเรือเพื่อเข้าประกวด

ประเพณีรับบัวเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมานานหลายยุคสมัย และมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการจัดงานไป ตามกาลเวลา เนื่องจากบางปีมีผู้เข้าร่วมงานน้อยมากและมีแนวโน้มจะน้อยลงเรื่อย ๆ ชาวต่างถิ่นที่นำเรือมารับดอกบัวจากชาวบางพลีมีปริมาณลดลง เสียงกระจับ ปี่ สีซอ กลองรำมะนา เสียงเพลงเฮฮาที่เคยแข็งแรงแสดงตามลำคลองลำโรงในคืนวันขึ้น 13 ค่ำ เดือน 11 ก็ค่อย ๆ เงียบหายไป คณะกรรมการจัดงานจึงได้พยายามสรรหาสีสันและกิจกรรมใหม่ ๆ เข้ามาเพิ่มเติม

การประกวดเรือก็เป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่เพิ่มเติมเข้ามา โดยริเริ่มมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 และจัดให้มีการประกวดระหว่างชุมชนในพื้นที่ ตำบลใกล้เคียง และโรงเรียนต่าง ๆ ปัจจุบันมีการประกวดเรือ 3 ประเภทด้วยกัน คือ

1. ประเภทสวยงาม
2. ประเภทความคิดสร้างสรรค์
3. ประเภทขบขัน

งบประมาณที่ใช้จัดเตรียมเรือประกวด มาจากหลายแหล่งด้วยกัน ทั้งจากจังหวัด อำเภอ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย อบต. และหน่วยงานเอกชน เรือที่ชาวบ้านนิยมส่งเข้าประกวด คือ เรือประเภทความคิดสร้างสรรค์และประเภทขบขัน เพราะเรือประเภทสวยงามต้องใช้งบประมาณในการตกแต่งจำนวนมาก ลำหนึ่งประมาณ 5-6 แสนบาท และรางวัลที่ได้ก็ไม่คุ้มค่ากับการลงทุน อย่างไรก็ตาม

ก็ตาม หลายหน่วยงานพยายามอนุรักษ์ให้เรือประเภทสวองามยังคงมีอยู่ โดยการระดมทุนจากภาคต่าง ๆ เพราะถือเป็นไฮไลท์สำคัญของการจัดงาน

ในการตกแต่งเรือประกวดนั้น หลังจากทีประชุมได้ตกลงกันแล้ว ผู้ที่มีความสามารถในการตกแต่งจะรับหน้าที่เป็นแกนนำในการตกแต่งเรือ โดยมีสมาชิกในชุมชนผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาช่วยเมื่อมีเวลาว่าง ผู้ที่เข้าร่วมมีทั้งชาวบ้านวัยกลางคนและเยาวชน และใช้บริเวณบ้านผู้นำชุมชนหรือผู้นำประเพณีเป็นสถานที่ตกแต่งเรือ

ในการตกแต่งเรือประกวดจะมีทั้งผู้ที่เคยทำมาก่อนและไม่เคยทำ ซึ่งทั้งหมดจะรับผิดชอบงานในส่วนที่แตกต่างกันออกไป ผู้ที่ไม่เคยตกแต่งเรือประกวดมาก่อนเมื่อเข้าช่วยงานบ่อยครั้ง อาศัยการสังเกตและซักถามก็มีความชำนาญในที่สุด

จึงจะเห็นได้ว่าการถ่ายทอดการตกแต่งเรือประกวด เป็นลักษณะการถ่ายทอดโดยมีชาวบ้านเป็นผู้ถ่ายทอด

• ทิศทางการสื่อสาร

การถ่ายทอดการตกแต่งเรือประกวดของชุมชน เป็นลักษณะให้ผู้นำที่มีความสามารถในการตกแต่ง เป็นผู้ควบคุมการทำงาน โดยให้ชาวบ้านและเยาวชนเป็นลูกมือในการช่วยเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น ดอกไม้ ไม้ กระดาษ ซึ่งลักษณะการสื่อสารเป็นแบบการสื่อสาร 2 ทาง (Two way Communication) เนื่องจากอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ต้องจัดเตรียม ล้วนมีผลต่อความสวยงามของเรือทั้งสิ้น จึงทำให้ทุกคนต่างก็พิถีพิถันในการทำงาน และหากไม่เข้าใจในสิ่งที่ได้รับมอบหมายก็สอบถามเพื่อให้ได้รับความถูกต้อง

“การทำงานก็มีไม่เข้าใจบ้าง แต่เมื่อสอบถามจากผู้รู้ ทำให้เข้าใจมากขึ้น และสามารถทำงานได้อย่างถูกต้อง”

-ชาวบ้านที่มาช่วยตกแต่งเรือ-

การสื่อสารสองทางที่มีการโต้ตอบระหว่างกัน ส่งผลให้ผลงานที่ได้สำเร็จผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ เพราะมีการสื่อสารที่ชัดเจน นอกจากนี้ ที่เข้าร่วมกิจกรรมยังได้รับความรู้จากผู้ที่มีความชำนาญในการตกแต่งเรือ ซึ่งในครั้งต่อไปคนเหล่านี้จะสามารถถ่ายทอดต่อไปได้

● รูปแบบการสื่อสาร

การถ่ายทอดกิจกรรมแตกต่างจากการเรียนในห้องเรียน เพราะเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง โดยการเป็นลูกมือของผู้ที่มีความชำนาญ นอกจากนี้ ผู้ถ่ายทอดกับผู้รับการถ่ายทอดก็มีความสนิทสนม รู้จักกันดีอยู่แล้ว รูปแบบการสื่อสารที่เกิดขึ้นจึงเป็นการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ (Informal Communication)

โดยขณะปฏิบัติงานจะมีการสั่งงาน ตักเตือน ตำหนิ หรือแนะนำ เมื่อมีผู้สนใจหรือไม่เข้าใจในรายละเอียด ในขณะที่เดียวกันผู้ที่มีความรู้ที่เข้ามาช่วยอยู่ก่อนแล้ว จะคอยแนะนำหรือตอบคำถามในสิ่งที่ตนพอจะแนะนำได้

“การทำดอกไม้ เค้กก็น่าอร่อย ถ้าไม่สวยก็ถูกดูบ้าง”

-เยาวชนที่มาช่วยงาน-

รูปแบบการสื่อสารเช่นนี้ ทำให้เกิดการถ่ายทอดตลอดเวลาในขณะปฏิบัติงาน

● ทิศทางการไหลของสาร

การถ่ายทอดการตกแต่งเรือประกวดนั้นมีทิศทางการไหลจากบนลงล่าง (Top – down Communication) เนื่องจากวัตถุประสงค์เพื่อส่งเข้าประกวด ดังนั้น เทคนิควิธีการหรือรูปแบบ จึงขึ้นอยู่กับผู้เชี่ยวชาญเป็นสำคัญ ทุกคนที่มาช่วยงานจะต้องปฏิบัติตาม จะพลิกแพลงตามความต้องการของตนไม่ได้ ดังนั้น รูปแบบของการตกแต่งจึงมาจากผู้เชี่ยวชาญเพียงคนเดียว

● ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร

การถ่ายทอดจะใช้ทั้งวัจนภาษา (Verbal Communication) และอวัจนภาษา (Nonverbal Communication) โดยวัจนภาษา (Verbal Communication) จะใช้ในการสั่งงาน หรือแนะนำต่าง ๆ ส่วนอวัจนภาษา (Nonverbal Communication) จะถูกใช้มาก เพราะใช้ประกอบวัจนภาษาทุกครั้งที่ทำการสื่อสาร

ผู้รับการถ่ายทอดจึงได้รับการถ่ายทอดทั้งทาง วัจนภาษา (Verbal Communication) และอวัจนภาษา (Nonverbal Communication) รวมทั้งการปฏิบัติงานจริง สังเกต และจดจำ จึงทำให้สามารถเข้าใจง่าย

● องค์ประกอบของการสื่อสาร

- ผู้ส่งสาร (Source)

ในกระบวนการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดประเพณีรับบัว ผู้ส่งสาร หมายถึง สมาชิกชุมชนที่เป็นแกนนำในการตกแต่งเรือ โดยผู้ส่งสารจะเป็นตัวกลางในการกระจายงานและควบคุมการทำงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ลักษณะการสื่อสารเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล ไม่มีแบบแผน ทักษะในการสื่อสารจึงมีความสำคัญอย่างมาก

“ส่วนมากก็จะแนะนำว่าต้องทำอะไร ตอนแรกอาจจะต้องบอกมาหน่อยสำหรับผู้ที่ไม่เป็นเลย แต่จากนั้นก็ค่อย ๆ ดีขึ้น”

-แกนนำการตกแต่งเรือประกวด-

- สาร (Message)

ประเด็นของสารในกระบวนการนี้ คือ การร่วมมือกันทำงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ สมาชิกทุกคนมีเป้าหมายเดียวกัน มารวมกันเพื่อทำงานให้กับชุมชนของตน

- ช่องทางการสื่อสาร (Channel)

สื่อที่ใช้ในการสื่อสาร คือ การพูดแบบปากต่อปาก ไม่มีแบบแผนใด ๆ โดยอาศัยการแสดงออกทางสีหน้าท่าทาง และการใช้ท่าทางประกอบเข้ามาช่วย

- ผู้รับสาร (Receiver)

ผู้รับสารและผู้ส่งสารมีสถานภาพทางสังคมใกล้เคียงกัน อยู่ในวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเดียวกัน ทำให้ความเข้าใจในสารที่ส่งออกไปไม่คลาดเคลื่อน

4.2 บทบาทของผู้นำในการสื่อสารเพื่อสืบทอดงานประเพณีรับบัว

การสื่อสารเพื่อการสืบทอดงานประเพณีรับบัวของผู้นำอำเภอ สามารถแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ การสื่อสารในช่วงการจัดเตรียมงาน และการสื่อสารในช่วงของการถ่ายทอดประเพณี ซึ่งรายละเอียดของบทบาทของผู้นำในการสื่อสารของทั้ง 2 ช่วงเพื่อสืบทอดงานประเพณีรับบัว มีดังนี้

4.2.1 บทบาทของผู้นำในการสื่อสารในช่วงการจัดเตรียมงานประเพณีรับบัว

งานประเพณีรับบัวของชาวอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการนั้น มีหลายฝ่ายเข้ามาเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นวัด เทศบาล หมู่บ้าน อำเภอ หรือจังหวัด เนื่องจากในอดีตวัดเป็นผู้ริเริ่มจัดงานนี้ขึ้นมาก่อน พอทางอำเภอเห็นว่ามีค่าสำคัญ อำเภอจึงเข้าร่วมด้วย วัดกับอำเภอประสานงานกัน ต่อมา มีการกระจายการประชาสัมพันธ์ไปยังกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ให้เห็นว่าเป็นวัฒนธรรมที่ดีงาม เป็นประเพณีที่ยิ่งใหญ่ของอำเภอบางพลี ส่งผลให้มีการแบ่งงานกันทำเป็นส่วน ๆ แต่ทุกฝ่ายต่างก็มีวัตถุประสงค์เดียวกัน คือ เพื่อธำรงรักษาประเพณีรับบัวให้คงอยู่ต่อไป

“การร่วมมือก็จะมีพวกอำเภอ เทศบาล ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน โรงเรียนวัดกลาง บางพลี ราษฎร์บำรุง วัดกิ่งแก้ว ราชาทเวะ ลาดกระบัง ลาดชาล ส่วนมากจัดเป็นพวกเรือตลก เพราะลำน้ำไม่ก่ตั้งค์” (คุณอัญชัน นุปผชาติ, หัวหน้าฝ่ายต้อนรับ งานประเพณีรับบัว สัมภาษณ์วันที่ 20 กรกฎาคม 2547)

ในช่วงการจัดเตรียมงาน ผู้นำมีบทบาทสำคัญในการเชิญชวนชาวบ้านให้มาร่วมงาน โดยประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อโฆษณาต่าง ๆ อาทิเช่น วิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ แผ่นพับ การติดป้าย โฆษณาบริเวณวัด ติดแผ่นป้ายโฆษณาตามรถโดยสาร

“กระบวนการที่ทำให้ชาวบ้านเกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนี้ คือ การเชิญชวนให้พี่ ๆ น้อง ๆ ทั่ว ๆ มากัน” (คุณเจียม รุ่งเรือง สมาชิกสภาจังหวัดสมุทรปราการ สัมภาษณ์วันที่ 22 สิงหาคม 2547)

อย่างไรก็ตาม วัดยังเป็นศูนย์กลางของงานประเพณีรับบัว ผู้นำในการจัดงานจะไปรวมตัวที่วัด เพื่อช่วยเตรียมงานและประสานงาน

“ถ้ามีเวลาวางก็จะมาช่วยอยู่ที่วัดนี้เพราะพี่ชายเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดนี้ ญาติพี่น้องก็ต้องทุ่มเทแรงกายแรงใจให้วัดนี้หมด” (คุณเจียม รุ่งเรือง สมาชิกสภาจังหวัดสมุทรปราการ สัมภาษณ์วันที่ 22 สิงหาคม 2547)

ปัจจุบัน ผู้นำชุมชนต้องการให้ประเพณีนี้ยั่งยืน และไม่ได้จำกัดอยู่แต่เฉพาะชาวอำเภอบางพลี ผู้นำจึงได้ประสานงานกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในการขอรับการสนับสนุนงบประมาณบางส่วนในการจัดงาน เพื่อเป็นการเผยแพร่งานประเพณีให้เป็นที่รู้จักทั้งในชาวไทยและชาวต่างชาติ รวมทั้ง ประสานความร่วมมือจากทั้งภาครัฐและเอกชนในการจัดกิจกรรมเสริม เช่น อาหารไทยโบราณ การละเล่นโบราณ รวมทั้งการออกร้านของกลุ่มแม่บ้าน

“เพื่อไม่ให้ประเพณีนี้เสื่อมสูญไป ทุกฝ่ายจึงต้องช่วยกันฟื้นฟู ส่งเสริมให้ยั่งยืน โดยการร่วมมือกันทั้งส่วนอำเภอ พ่อค้า ข้าราชการ ในการดำเนินการจัดงาน” (อาจารย์ชูศรี สัตยานนท์, ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอบางพลี และนายกเทศมนตรี อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ สัมภาษณ์วันที่ 23 สิงหาคม 2547)

ในการจัดงานจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการจัดงาน โดยมีกรรมการฝ่ายต่าง ๆ เช่น ฝ่ายการเงิน ฝ่ายต้อนรับ มีการเตรียมงานล่วงหน้า 3 เดือน ผู้นำ คือ ตัวนายอำเภอและสมาชิกของทางอำเภอ จะจัดให้มีการประชุมส่วนราชการ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ไทย สภาจังหวัด สภาวัฒนธรรม การประชุมจะเป็นการระดมความคิดว่าในงานประเพณีจะมีรูปแบบหรือสีสันอะไร อำเภอก็เป็นฝ่ายประสานงานทุกเรื่อง ทั้งเรื่องงบประมาณ คณะทำงาน และรูปแบบการจัดงาน

“การจัดงานทุกฝ่ายก็จะมาช่วยกัน คนไหนว่างก็จะมาช่วยกัน ถึงแม้จะมีคำสั่งการแยกหน้าที่การดำเนินอย่างชัดเจน แต่ก็ไม่จำเป็นว่าต้องยึดตามนั้น” (คุณอัญชัน บุปผชาติ, หัวหน้าฝ่ายต้อนรับงานประเพณีรับบัว สัมภาษณ์วันที่ 20 กรกฎาคม 2547)

จากข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปกระบวนการสื่อสารของผู้นำในการจัดเตรียมงานประเพณีรับบัว ได้ดังนี้

- ผู้ส่งสาร (Source)

ผู้ส่งสาร หมายถึง ผู้นำจัดงานที่มาจากหลายหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ ข้าราชการอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน และจังหวัด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ ทำให้มีความรู้ในเรื่องประเพณีรับบัวอย่างมาก เพราะเกิดมาก็รู้จักประเพณีนี้แล้ว นอกจากนี้ บุคคลเหล่านี้ยังมีทัศนคติที่ดีต่องานประเพณีเมื่อมีความรู้ ความเข้าใจในงาน รวมทั้งทัศนคติที่ดี ทำให้การส่งสารมีประสิทธิภาพ

- สาร (Message)

ผู้นำมีบทบาทอย่างมากในการส่งสาร และประเด็นสำคัญของสารที่กลุ่มผู้นำจัดงานส่งต่อไปยังผู้รับสาร คือ การชี้ให้เห็นความสำคัญของงานประเพณีรับบัวในฐานะที่เป็นประเพณีเก่าแก่ ไม่มีที่ใดในโลก สืบทอดกันมานานหลายชั่วอายุคน เป็นความภาคภูมิใจของชาวอำเภอบางพลีในการเผยแพร่ และสืบทอดต่อไป สิ่งนี้นับได้ว่าเป็นจุดขายของงานประเพณีที่ผู้นำจัดงานพยายามสื่อสารไปสู่ประชาชน

- ช่องทางการสื่อสาร (Channel)

ผู้นำจัดงานเลือกใช้ช่องทางการสื่อสารหรือสื่อต่าง ๆ เพื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์งานประเพณีรับบัว ดังนี้

- การประชาสัมพันธ์ผ่านทางวิทยุกระจายเสียง
- การโฆษณาผ่านทางโทรทัศน์
- การแจกแผ่นพับ
- การติดป้ายโฆษณาตามบริเวณต่าง ๆ เช่น ทางเข้าวัด และรถโดยสาร
- การโฆษณาผ่านสื่อหนังสือพิมพ์
- การบอกปากต่อปาก

- ผู้รับสาร (Receiver)

ผู้รับสารในงานประเพณีรับบัว ได้แก่ ประชาชนในเขตอำเภอบางพลี ทุกเพศทุกวัย และไม่จำกัดอายุ, ประชาชนในเขตบริเวณใกล้เคียง และประชาชนทั่วประเทศ ดังจะเห็นได้จากช่องทางการสื่อสารประเภทต่าง ๆ ที่มีการเน้นทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ

4.2.2 บทบาทของผู้นำในการสื่อสารในช่วงการถ่ายทอดประเพณีรับบัว

การจัดประเพณีรับบัวนั้น เป็นการร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน โดยหน่วยงานภาครัฐระดับอำเภอมีบทบาทสำคัญ ทุกคนในชุมชนต่างตระหนักดีว่าประเพณีนี้มีคุณค่า สมควรสืบทอดและอนุรักษ์ให้เป็นมรดกของลูกหลานสืบไป

“งานนี้สมควรสืบทอดและอนุรักษ์ไว้อย่างมาก เพราะมันไม่มีในประเทศใด มีแต่ที่นี้เท่านั้น” (คุณอรุณพล วรรณกิจ, ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เขต 3 สัมภาษณ์ วันที่ 21 สิงหาคม 2547)

“มันเป็นประเพณีของอำเภอมาตั้งนานแล้ว เป็นงานประเพณีวัฒนธรรมสืบทอดกันมาทุกปี” (คุณสุวัฒน์ กัญพัทธนะกิจ, เลขามูลนิธิร่วมกศหลวงบางพลี และคณะกรรมการศาลเจ้าพ่อ อำเภอบางพลี สัมภาษณ์วันที่ 21 สิงหาคม 2547)

“น่าจะต่อไป เป็นวัฒนธรรมที่ยังเหลืออยู่ในแถบนี้ นอกนั้นไม่มีแล้ว เพราะเดี๋ยวนี้มีแต่สิ่งก่อสร้าง โรงงานเต็มไปหมด ก็ยังมีประเพณีนี้เป็นหน้าเป็นตาของสมุทรปราการ” (อรศรี มาศิริ, รองปลัดเทศบาลตำบลบางพลีใหญ่ อำเภอบางพลี สัมภาษณ์วันที่ 19 กรกฎาคม 2547)

กิจกรรมในวันงานประเพณีรับบัวนอกจากการทำบุญที่วัด และการแห่หลวงพ่โตทางน้ำแล้วยังมีกิจกรรมอื่น ๆ ที่ช่วยส่งเสริมให้งานประเพณีมีสีสันยิ่งขึ้น ประกอบด้วย

- การประกวดเรือ ซึ่งแบ่งเป็นประเภทสวยงาม ประเภทความคิดสร้างสรรค์ และประเภทตกขบขัน
- การประกวดหนุ่มสาวรับบัวในคลองสำโรง
- การออกร้านแสดงสินค้าพื้นบ้าน
- การแสดงศิลปะพื้นบ้าน

หลักในการถ่ายทอดประเพณีรับบัว คือ พยายามประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านเข้าร่วมให้มากที่สุด การบอกเล่าปากต่อปากเป็นสิ่งสำคัญ เพราะในระดับชุมชนเองนั้น ทุกคนรับรู้ประเพณีนี้สืบทอดกันมานาน และมีความจำเป็นที่จะต้องสืบทอดต่อไปจนชั่วลูกชั่วหลาน แต่การประชาสัมพันธ์ให้ประเพณีเป็นที่รู้จักในระดับชาติและนานาชาติ ก็เป็นสิ่งสำคัญ เพราะ นอกจากจะเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นแล้ว สิ่งก็ตามมา คือ การส่งเสริมการท่องเที่ยวและเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน

“ประเพณีนี้บรรจุอยู่ในแผนการท่องเที่ยวท้องถิ่นและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย บ้านเรามิงานรับบัว สมัยก่อนเค้าไม่ได้คิดถึงการท่องเที่ยว แต่เดี๋ยวนี้การท่องเที่ยวเข้าถึงหมดเลย” (ร้อยตำรวจตรีไพรัตน์ ทองดี, สมาชิกเทศบาลอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ สัมภาษณ์วันที่ 10 สิงหาคม 2547)

“ตอนนี้มันดังไปทั่วประเทศแล้ว เป็นงานระดับชาติไปแล้ว เพราะมีการลงในการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ชาวฝรั่งเศสก็นิยมมา ฝรั่งเศสเข้ามาท่องเที่ยวเปิดทองเยอะ” (คุณอรรถพล วรรณกิจ, ผู้ช่วยผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เขต 3 สัมภาษณ์วันที่ 21 สิงหาคม 2547)

“กระบวนการที่ทำให้ชาวบ้านเกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานนี้ คือ การเชิญชวนให้พี่ ๆ น้อง ๆ มาทั่ว ๆ กัน” (คุณเจียม รุ่งเรือง สมาชิกสภาจังหวัดสมุทรปราการ สัมภาษณ์วันที่ 22 สิงหาคม 2547)

ในการจัดงานประเพณีรับบัวนั้น มีการจัดตั้งคณะกรรมการจัดงานขึ้น โดยเป็นการรวมกลุ่มจากข้าราชการหลายหน่วยงาน ทั้งระดับอำเภอ จังหวัด ตำบล และหมู่บ้าน นอกจากนั้น ยังได้มีการเชิญประชาชนผู้ทรงคุณวุฒิ เช่น ครูที่ปลดเกษียณแล้ว และคลุกคลีอยู่กับประเพณีนี้มานาน เข้ามาร่วมประชุมเตรียมงานด้วย เพื่อจัดหารูปแบบที่เหมาะสม รวมทั้งนำประสบการณ์การจัดงานจากปีก่อน ๆ มาพูดคุย เพื่อหาจุดเด่น จุดด้อย สำหรับการจัดงานในครั้งต่อไป

จากจุดนี้จะเห็นว่า ผู้นำมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดประเพณี กล่าวคือ หลังการประชุมในแต่ละครั้ง ผู้นำระดับต่าง ๆ จะนำข้อมูลไปถ่ายทอดให้คนในชุมชนฟัง

“การสื่อสารกับชาวบ้านไม่มีปัญหา เพราะก่อนที่จะมีงานเราจะมีประชุมกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. และหัวหน้าส่วนราชการ กลุ่มผู้นำก็จะไปแจ้งชาวบ้านต่อ เอกสารแผ่นพับ ไปสเตอร์เราก็จะจัดส่งผ่านไปทางกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน” (คุณบุญยืน นาคดี, กำนันตำบลบางพลีใหญ่ หมู่ที่ 12 สัมภาษณ์วันที่ 21 สิงหาคม 2547)

คณะกรรมการจัดงานจะแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบชัดเจน เช่น โรงเรียนรับผิดชอบการแสดงในวันเปิดงาน อบต. รับผิดชอบการตกแต่งเรือเพื่อเข้าประกวด เป็นต้น ซึ่งผู้นำกิจกรรมแต่ละประเภทมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ด้านประเพณีให้แก่สมาชิกที่มาร่วมปฏิบัติงาน และสมาชิกเหล่านั้นก็จะสามารถถ่ายทอดต่อไปได้อีก

4.3 กระบวนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพสำหรับธำรงรักษาประเพณีรับบัว

จากการศึกษาถึงกระบวนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการดำรงรักษาและเผยแพร่ประเพณี รับบัว พบว่าปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการอนุรักษ์ประเพณี คือ ความสามารถในการสื่อสารและถ่ายทอดความรู้ของแต่ละคน กลุ่มเล็ก ๆ ในชุมชนล้วนมีบทบาทกระตุ้นให้สมาชิกได้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งในขณะเตรียมงานและถ่ายทอดกิจกรรมของประเพณีรับบัว รวมทั้งสื่อในการถ่ายทอด ซึ่งหมายรวมถึงทั้งสื่อบุคคลและสื่อประเพณี นอกจากนี้ การสืบทอดประเพณีจะสำเร็จได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับสมาชิกในชุมชน ลักษณะเด่นของชุมชนอำเภอบางพลีประการหนึ่งคือ ทุกคนให้ความสำคัญกับประเพณีรับบัว และตระหนักถึงคุณค่าของการดำรงรักษาประเพณีนี้ไว้ ส่งผลให้สมาชิกเต็มใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมของประเพณี และการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้เกิดความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมที่ทำ

“มันเป็นงานประเพณีของชาวบางพลี หลวงพ่อท่านมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย ก็พอมารุ่นหลานก็สืบทอดกันไป” (คุณบุญมี เดชพันธุ์, สมาชิกในชุมชน สัมภาษณ์วันที่ 25 กรกฎาคม 2547)

“งานนี้ต้องสืบทอดไปอยู่แล้ว พอถึงเดือนตุลาคม ก็ต้องมีแน่นอน เพราะมันเป็นประเพณีของเรา มันไม่หายไปไหนหรอก” (คุณกัลจลีย์ พุ่มมาลี, สมาชิกในชุมชน สัมภาษณ์วันที่ 19 กรกฎาคม 2547)

“งานนี้สมควรอนุรักษ์ไว้ สืบทอดกันต่อไป เพราะเป็นประเพณีที่มีมานานแล้ว” (คุณวันดี พงศ์ดีวัฒน์, สมาชิกในชุมชน สัมภาษณ์วันที่ 18 กรกฎาคม)

กลุ่มสมาชิกภายนอกชุมชนก็มีส่วนสำคัญในการสืบทอดประเพณี เพราะบุคคลเหล่านี้จะเดินทางมาจากท้องถิ่นใกล้เคียงและมักจะพาเพื่อนหรือครอบครัวมาด้วย จึงทำให้สมาชิกในชุมชนให้ความสำคัญในการเตรียมงาน เนื่องจากต้องต้อนรับแขกต่างถิ่น รวมทั้งต้องการแสดงศักยภาพในการจัดงานให้สมาชิกชุมชนอื่นได้ทราบ อันจะนำมาซึ่งความภาคภูมิใจของชุมชน

“ส่วนการประชาสัมพันธ์เราก็คงต้องไปบอกเพื่อน ๆ หรือใครที่สนิท ชวนเค้ามาดูเวลาจัดงาน เพราะมันเป็นประเพณีที่ดีและเก่าแก่” (คุณบุญส่ง กล่อมเจริญ, สมาชิกในชุมชน สัมภาษณ์วันที่ 25 กรกฎาคม 2547)

“รู้จากคนในท้องถิ่น ซึ่งมีการชักชวนกันไป เขาอยากให้เราเห็นว่าประเพณีนี้เขาทำกันอย่างไร และเราก็อยากให้เห็นด้วย” (คุณฐิติพร ลอยเมฆ, บุคคลนอกพื้นที่ สัมภาษณ์วันที่ 16 กรกฎาคม 2547)

“พ่อแม่ และเพื่อน ๆ จะพาไปเที่ยวเพื่อให้รุ่นลูกรุ่นหลานได้รู้ว่ามีประเพณีนี้” (คุณจุฑามาศ เรืองระยนต์, บุคคลนอกพื้นที่ สัมภาษณ์วันที่ 15 กรกฎาคม 2547)

ข้อดีของการกระบวนการสื่อสารเพื่อการสืบทอดประเพณีรับบัว คือ รูปแบบการสื่อสารแบบเป็นทางการที่มาจากคณะกรรมการจัดงาน สมาชิกส่วนมากยังคงเป็นฝ่ายรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกที่มีบทบาทเป็นผู้นำชุมชน รวมทั้งผู้นำประเพณีเพียงฝ่ายเดียว ไม่มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็น ควรจัดให้มีการประชุมกลุ่มย่อยมากขึ้นเพื่อให้การจัดงานเป็นการระดมความคิดจากทุกกลุ่มในชุมชน

4.4 สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องกระบวนการสื่อสารเพื่อการธำรงรักษาประเพณีรับบัวของอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า การมีส่วนร่วมในการสื่อสารในช่วงเตรียมงานจะเกิดในกลุ่มขนาดเล็ก ที่จัดตั้งขึ้นมาเป็นพิเศษ คือ คณะกรรมการจัดงาน มากกว่าในกลุ่มที่มีขนาดใหญ่ เช่น หมู่บ้าน และส่วนใหญ่เป็นการสื่อสารแบบเป็นทางการ เพราะเป็นการคุยกันในที่ประชุม ทิศทางการสื่อสารเป็นแบบสองทาง เนื่องจากเมื่อผู้นำประชุมเพื่อระดมความคิดในแต่ละครั้ง จะมีการถ่ายทอดข้อมูลให้กับประชาชนในชุมชนของตน และหากประชาชนมีข้อสงสัยใด ๆ ก็สามารถสอบถามได้ ทั้งจากตัวบุคคล และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ทิศทางการไหลของสารเป็นทั้งแบบการไหลของสารจากบนลงล่าง และทิศทางการไหลของสารในระดับเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม ลักษณะการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ ยังมีให้พบเห็นอยู่ทั่ว เพราะเป็นการสื่อสารที่มนุษย์มีความเคยชิน และใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้เป็นการสื่อสารกันตามปกติ เพียงแต่เปลี่ยนหัวข้อสนทนามาเป็นเรื่องของงานประเพณี แต่การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการระหว่างสมาชิกในชุมชนนี้ ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อการจัดเตรียมงานแต่อย่างใด เพียงแต่เป็นการบอกเล่าถึงงานประเพณีที่จะเกิดขึ้น และชักชวนกันไปร่วมงาน

การถ่ายทอดกิจกรรมที่เกิดขึ้นในงานประเพณี เป็นการถ่ายทอดกิจกรรมที่ผู้ถ่ายทอดและผู้รับ การถ่ายทอดมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงเป็นส่วนใหญ่ โดยผู้ถ่ายทอดจะทำการสื่อสารโดยใช้ทั้งอวัจน ภาษาและวัจนภาษาในการถ่ายทอด ลักษณะการสื่อสารที่ใช้ในการถ่ายทอดจะมีลักษณะไม่เป็นทาง การ และมีการสื่อสารสองทาง

ผู้นำมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดประเพณีและกิจกรรมต่าง ๆ โดยผ่านแนวคิดที่ว่า การ ประชาสัมพันธ์ที่เข้าถึงกลุ่มคนทุกชนชั้น จะมีส่วนช่วยในการสืบทอดประเพณีที่ดั้งเดิมนี้ นอกจากนี้ การแบ่งความรับผิดชอบให้หน่วยงานต่าง ๆ ดูแลแต่ละกิจกรรม ยังเป็นการกระตุ้นให้สมาชิกเกิด ความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรม อีกทั้งเกิดความรู้พื้นฐานในกิจกรรม เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมในครั้งต่อไป จึงสามารถรับการถ่ายทอดได้ง่าย

เมื่อพิจารณาถึงกระบวนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการธำรงรักษาและเผยแพร่ประเพณี พบว่าความสามารถในการสื่อสารและถ่ายทอดความรู้ของแต่ละคน เป็นปัจจัยสำคัญ รวมทั้งสื่อใน การถ่ายทอด ทั้งสื่อบุคคลและสื่อประเพณี นอกจากนี้ การสืบทอดประเพณีจะสำเร็จได้หรือไม่ขึ้น อยู่กับสมาชิกในชุมชน ลักษณะเด่นของชุมชนอำเภอบางพลีประการหนึ่งคือ ทุกคนให้ความสำคัญ กับประเพณีรับบัว และตระหนักถึงคุณค่าของการธำรงรักษาประเพณีนี้ไว้ ส่งผลให้สมาชิกเต็มใจที่ จะเข้าร่วมกิจกรรมของประเพณี และการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การประกวดเรือ การแสดงศิลปะ พื้นบ้าน และการประกวดหนุ่มสาว ทำให้เกิดความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมที่ทำ

กลุ่มสมาชิกภายนอกชุมชนก็มีส่วนสำคัญในการสืบทอดประเพณี เพราะบุคคลเหล่านี้จะเดิน ทางมาจากท้องถิ่นใกล้เคียงและมักจะพาเพื่อนหรือครอบครัวมาด้วย จึงทำให้สมาชิกในชุมชนให้ ความสำคัญในการเตรียมงาน เนื่องจากต้องต้อนรับแขกต่างถิ่น รวมทั้งต้องการแสดงศักยภาพใน การจัดงานให้สมาชิกชุมชนอื่นได้ทราบ อันจะนำมาซึ่งความภาคภูมิใจของชุมชน

ข้อดีของการกระบวนการสื่อสารเพื่อการสืบทอดประเพณีรับบัว คือ รูปแบบการสื่อสาร แบบเป็นทางการที่มาจากคณะกรรมการจัดงาน สมาชิกส่วนมากยังคงเป็นฝ่ายรับฟังความคิดเห็น ของสมาชิกที่มีบทบาทเป็นผู้นำชุมชน รวมทั้งผู้นำประเพณีเพียงฝ่ายเดียว ไม่มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็น

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องกระบวนการสื่อสารเพื่อการดำรงรักษางานประเพณีรับบัวของอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารที่ใช้ในการจัดงานประเพณีรับบัว บทบาทสำคัญของผู้นำที่มีต่อการจัดงานประเพณีรับบัว และเพื่อกำหนดกระบวนการสื่อสารสำหรับการดำรงรักษาและเผยแพร่ประเพณีที่มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพที่สุด

การดำเนินการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) โดยบุคคลที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการสัมภาษณ์ ได้แก่ กลุ่มผู้นำอำเภอ สมาชิกในกลุ่มอำเภอ บุคคลภายนอกพื้นที่อำเภอบางพลีที่เคยมาเที่ยวงานรับบัว รวมถึงผู้บริหารและเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลตามหลักการของการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และทำการตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวม โดยใช้การตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) และใช้การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยการจำแนกประเภทข้อมูล (Typological Analysis) และการวิเคราะห์เปรียบเทียบแบบอุปนัย (Induction Analysis) เพื่อตอบปัญหาการวิจัย 3 ข้อ

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 กระบวนการสื่อสารที่ใช้ในการจัดงานประเพณีรับบัว

จากการศึกษาเรื่องกระบวนการสื่อสารเพื่อการดำรงรักษางานประเพณีรับบัวของอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า กระบวนการสื่อสารที่ใช้เพื่อสืบทอดประเพณีสามารถแบ่งเป็น 2 ช่วง คือ การสื่อสารในช่วงของการจัดเตรียมงาน และการสื่อสารในช่วงของการถ่ายทอดประเพณี

- กระบวนการสื่อสารในช่วงของการเตรียมงานประเพณีรับบัว

การสื่อสารในการเตรียมงานประเพณีรับบัวจะเกิดในกลุ่มขนาดเล็ก ที่จัดตั้งขึ้นมาเป็นพิเศษ คือ คณะกรรมการจัดงาน มากกว่าในกลุ่มที่มีขนาดใหญ่ เช่น หมู่บ้าน และส่วนใหญ่เป็นการสื่อสารแบบเป็นทางการ (Formal Communication) เพราะเป็นการคุยกันในที่ประชุม ทิศทางการสื่อสารเป็นแบบสองทาง (Two way Communication) ระหว่างผู้นำกับสมาชิกและระหว่างสมาชิกกับสมาชิก เนื่องจากเมื่อผู้นำประชุมเพื่อระดมความคิดในแต่ละครั้ง จะมีการถ่ายทอดข้อมูลให้กับประชาชนในชุมชนของตน และหากประชาชนมีข้อสงสัยใด ๆ ก็สามารถสอบถามได้ ทั้งจากตัวบุคคลและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งก่อให้เกิดความเข้าใจขณะที่ทำการสื่อสารกัน อีกทั้งยังก่อให้เกิดทางเลือกมากขึ้นเพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจ ทิศทางการไหลของสารเป็น 2 ลักษณะ คือ ทิศทางการไหลของสารจากบนลงล่าง (Top-down communication) ซึ่งเกิดจากการที่ผู้นำแจ้งเรื่องต่าง ๆ แก่สมาชิก และทิศทางการไหลของสารในระดับเดียวกัน (Horizontal Communication) ซึ่งจะเกิดจากการที่สมาชิกแสดงความคิดเห็นในหมู่สมาชิกด้วยกัน การสื่อสารลักษณะนี้ทำให้สมาชิกเกิดความเข้าใจในเรื่องที่สื่อสาร มีความเข้าใจในเรื่องที่ทำการสื่อสาร มีความสบายใจที่จะสื่อสารและรู้สึกว่ามีส่วนร่วมในการสื่อสาร

อย่างไรก็ตาม ลักษณะการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ (Informal Communication) ยังมีให้พบเห็นอยู่ทั่วไป เพราะเป็นการสื่อสารพื้นฐานที่มนุษย์ใช้อยู่จนเป็นความเคยชิน และใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้เป็นการสื่อสารกันตามปกติ เพียงแต่เปลี่ยนหัวข้อสนทนามาเป็นเรื่องของงานประเพณี แต่การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการระหว่างสมาชิกในชุมชนนี้ ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อการจัดเตรียมงานแต่อย่างใด เพียงแต่เป็นการบอกเล่าถึงงานประเพณีที่จะเกิดขึ้น และชักชวนกันไปร่วมงาน

ในส่วนขององค์ประกอบของการสื่อสาร ผู้ส่งสาร คือ ผู้นำจัดงานและสมาชิกในชุมชน ซึ่งต่างก็มีความรู้ความเข้าใจ และทักษะในการสื่อสารเพื่อการสืบทอดงานประเพณีเป็นอย่างดี อีกทั้งต่างก็อยู่ในวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมเดียวกัน ทำให้การสื่อสารเป็นไปโดยง่าย สารที่สื่อออกไปมีจุดมุ่งหมายเพื่อสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมให้ดำรงอยู่สืบไป โดยการโฆษณาประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ แผ่นพับ และการบอกแบบปากต่อปาก

ผู้รับสาร ได้แก่ สมาชิกในชุมชนทุกเพศทุกวัย สมาชิกในชุมชนใกล้เคียง และสมาชิกระดับประเทศ ดังจะเห็นได้จากสื่อโฆษณาต่างๆ ที่มีทั้งระดับชุมชนและระดับประเทศ

- กระบวนการสื่อสารในช่วงของการถ่ายทอดความสำคัญของประเพณีรับบัว

จากการศึกษา สามารถแบ่งความสัมพันธ์ของกลุ่มต่าง ๆ ภายในชุมชน ได้ดังนี้

• ความสัมพันธ์ภายในตำบล

ตำบลมีองค์การบริหารส่วนตำบล และคณะกรรมการตำบลเป็นผู้จัดระบบบริหารงาน โดยมีกำนันเป็นหัวหน้า คณะกรรมการตำบลจะทำการประชุมปรึกษาหารือเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับตำบลเป็นประจำ นอกจากนี้ยังมีการประชุมสมาชิกในตำบลเป็นประจำทุกเดือนเพื่อแจ้งข่าวสารและปรึกษาหารือในเรื่องต่าง ๆ นอกจากนั้น ยังได้จัดให้มีการรวมกลุ่มเพื่อการประกอบอาชีพและสร้างรายได้เสริม สมาชิกในกลุ่มเหล่านี้ส่วนมากเป็นวัยกลางคน ส่วนวัยรุ่นมักไม่ได้เข้าร่วม จากการสนทนาและร่วมมือกันทำกิจกรรมในกลุ่มต่าง ๆ ทำให้สมาชิกต่างมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และความสัมพันธ์เหล่านี้ได้ส่งผลมายังกลุ่มตำบลด้วย

นอกจากนั้น สมาชิกในกลุ่มต่างให้ความสำคัญกับการร่วมมือร่วมใจในการทำงานจึงเกิดการกระตุ้นซึ่งกันและกันในการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม อีกทั้งประเพณีรับบัวยังเป็นประเพณีที่สมาชิกต่างให้ความสำคัญจึงชักชวนกันเข้าร่วมกิจกรรม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่มทำให้สมาชิกในตำบลต่างรู้สึกภูมิใจต่อกลุ่ม

• ความสัมพันธ์ภายในหมู่บ้าน

ภายในตำบลแบ่งการปกครองออกเป็นหมู่บ้าน โดยแต่ละหมู่บ้านมีลักษณะทางประชากรที่คล้ายกัน ภายในหมู่บ้านมีคณะกรรมการหมู่บ้าน นำโดยผู้ใหญ่บ้านคอยดูแลความเรียบร้อย หากเกิดปัญหาในหมู่บ้านคณะกรรมการหมู่บ้านจะเป็นผู้วินิจฉัยปัญหา การที่มีคณะกรรมการบริหารและการเข้าร่วมกิจกรรมของสมาชิกทำให้ลักษณะของความเป็นหมู่บ้านมีความชัดเจนขึ้น

จากการที่บริเวณบ้านอยู่ใกล้เคียงกัน ทำให้สมาชิกในคุ่มมีโอกาสพบปะหลังจากเสร็จภารกิจในแต่ละวัน ทำให้มีโอกาสในการสื่อสารกันบ่อยครั้งสมาชิกจึงมีความสนิทสนมกัน จึงทำให้สมาชิกภายในคุ่มมีความสนิทสนมกันและสามารถรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของกลุ่มได้โดยง่าย

ผู้นำจะเป็นคนนำการประชุม โดยจะขอความคิดเห็นจากสมาชิก และเมื่อมติของที่ประชุมออกมา ผู้นำจะมีบทบาทในการเป็นที่ปรึกษาและร่วมทำงานกับสมาชิกอย่างใกล้ชิด ซึ่งเป็นลักษณะผู้นำแบบประชาธิปไตย

ในส่วนของประเพณีรับบัว สมาชิกให้ความสำคัญกับการร่วมมือในการทำงาน สมาชิกจะปฏิบัติตามมติที่ได้ตกลงกันไว้ในที่ประชุมอย่างเคร่งครัด รวมทั้งสมาชิกจะกระตุ้นสมาชิกคนอื่นให้ปฏิบัติตามนั้นอยู่เสมอ ด้วยการชักชวนให้ปฏิบัติ หรือตักเตือนเตือน เมื่อสมาชิกผู้ใดไม่ปฏิบัติตามที่ได้ตกลงกันภายในกลุ่ม

● ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว

ครอบครัวในชุมชนอำเภอบางพลี มีทั้งครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย ในครอบครัวเดี่ยวลูกมักจะอยู่ในวันศึกษาหรือทำงาน ซึ่งบางครั้งสถานศึกษาหรือสถานที่ทำงานอยู่ไกล ทำให้ลูกต้องอาศัยอยู่ที่อื่น จึงทำให้ในการตัดสินใจในบางเรื่องลูกอาจไม่มีส่วนรับรู้ ส่วนในครอบครัวขยายเมื่อลูกสาวและลูกชายต้องไปทำงานผู้เป็นพ่อแม่จะคอยเลี้ยงหลานให้ จึงทำให้เด็กกับญาติผู้ใหญ่ในครอบครัวมีความผูกพันกัน ทั้งครอบครัวเดี่ยวและครอบครัวขยาย ผู้นำได้แก่ พ่อ โดยจะทำหน้าที่ประสานงานกับกลุ่มภายนอกครอบครัวในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ

จากวัฒนธรรมที่บุตรหลานต่างต้องเชื่อฟังและเคารพผู้ใหญ่ภายในครอบครัวแม้จะออกเรือนไปแล้ว ทำให้บุตรหลานมักจะปฏิบัติตามที่ผู้ใหญ่บอกเสมอ ซึ่งรวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

จากลักษณะความสัมพันธ์ของกลุ่มต่าง ๆ ภายในชุมชน ทำให้การถ่ายทอดงานประเพณีมีเป้าหมายหลักร่วมกัน คือ การทำงานประเพณีให้บรรลุวัตถุประสงค์ และการสืบทอดประเพณีให้อำรงอยู่เป็นเป้าหมายสูงสุด

กิจกรรมหลักที่เกี่ยวข้องกับประเพณีรับบัว ได้แก่ การตกแต่งเรือเพื่อเข้าประกวด โดยการถ่ายทอดกิจกรรมดังกล่าวเป็นลักษณะให้ผู้ที่มีความสามารถในการตกแต่ง เป็นผู้ควบคุมการทำงาน โดยให้ชาวบ้านและเยาวชนเป็นลูกมือในการช่วยเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น ดอกไม้ ไม้กระดาด ซึ่งลักษณะการสื่อสารเป็นแบบการสื่อสาร 2 ทาง (Two way Communication) เนื่องจากอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ต้องจัดเตรียม ล้วนมีผลต่อความสวยงามของเรือทั้งสิ้น จึงทำให้ทุกคนต่างก็พิถีพิถันในการทำงาน และหากไม่เข้าใจในสิ่งที่ได้รับมอบหมายก็สอบถามเพื่อให้ได้รับความถูกต้อง

การถ่ายทอดกิจกรรมที่เกิดขึ้นในงานประเพณี เป็นการถ่ายทอดกิจกรรมที่ผู้ถ่ายทอดและผู้รับการถ่ายทอดมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงเป็นส่วนใหญ่ โดยผู้ถ่ายทอดจะทำการสื่อสารโดยใช้ทั้งอวัจนภาษา (Nonverbal Communication) และวัจนภาษา (Verbal Communication) ในการถ่ายทอดโดยการปฏิบัติจริง

ลักษณะการสื่อสารที่ใช้ในการถ่ายทอดจะมีลักษณะไม่เป็นทางการ (Informal Communication) เนื่องจากผู้ถ่ายทอดกับผู้รับการถ่ายทอดก็มีความสนิทสนม รู้จักกันดีอยู่แล้ว โดยขณะปฏิบัติงานจะมีการสั่งงาน ตักเตือน ตำหนิ หรือแนะนำ เมื่อมีผู้สนใจหรือไม่เข้าใจในรายละเอียด ในขณะที่ผู้ที่มีความรู้ที่เข้ามาช่วยอยู่ก่อนแล้ว จะคอยแนะนำหรือตอบคำถามในสิ่งที่ตนพอจะแนะนำได้

ในกระบวนการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดประเพณีรับบัว ผู้ส่งสาร หมายถึง สมาชิกชุมชนที่เป็นแกนนำในการตกแต่งเรือ โดยผู้ส่งสารจะเป็นตัวกลางในการกระจายงานและควบคุมการทำงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ลักษณะการสื่อสารเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล ไม่มีแบบแผน ทักษะในการสื่อสารจึงมีความสำคัญอย่างมาก ส่วนประเด็นของสารในกระบวนการนี้ คือ การร่วมมือกันทำงาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ สมาชิกทุกคนมีเป้าหมายเดียวกัน มารวมกันเพื่อทำงานให้กับชุมชนของตน

สื่อที่ใช้ในการสื่อสาร คือ การพูดแบบแบบปากต่อปาก ไม่มีแบบแผนใด ๆ โดยอาศัยการแสดงออกทางสีหน้าท่าทาง และการใช้ท่าทางประกอบเข้ามาช่วย ผู้รับสารและผู้ส่งสารมีสถานภาพทางสังคมใกล้เคียงกัน อยู่ในวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมเดียวกัน ทำให้ความเข้าใจในสารที่ส่งออกไปไม่คลาดเคลื่อน

5.1.2 บทบาทของผู้นำที่มีต่อการจัดงานประเพณีรับบัว

ผู้นำมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดประเพณีและกิจกรรมต่าง ๆ โดยผ่านแนวคิดที่ว่า การประชาสัมพันธ์ที่เข้าถึงกลุ่มคนทุกชนชั้น จะมีส่วนช่วยในการสืบทอดประเพณีที่ดั่งามนี้ นอกจากนี้ การแบ่งความรับผิดชอบให้หน่วยงานต่าง ๆ ดูแลแต่ละกิจกรรม ยังเป็นการกระตุ้นให้สมาชิกเกิดความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรม อีกทั้งเกิดความรู้พื้นฐานในกิจกรรม เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมในครั้งต่อไปจึงสามารถรับการถ่ายทอดได้ง่าย

ลักษณะของการสื่อสารเป็นแบบสองทาง (Two – way Communication) กล่าวคือ ผู้นำแจ้งเรื่องต่าง ๆ ให้สมาชิกทราบ เมื่อสมาชิกได้รับทราบและเกิดความสงสัยก็สามารถซักถามได้ทันที รูปแบบการสื่อสารมีทั้งแบบที่เป็นทางการ (Formal Communication) และการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ (Informal Communication) คือ มีการจัดประชุมเตรียมงานและกระจายข่าวสู่ชุมชนแบบปากต่อปาก

เมื่อพิจารณาถึงกระบวนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการธำรงรักษาและเผยแพร่ประเพณี พบว่าความสามารถในการสื่อสารและถ่ายทอดความรู้ของแต่ละคน เป็นปัจจัยสำคัญ รวมทั้งสื่อในการถ่ายทอด ทั้งสื่อบุคคลและสื่อประเพณี นอกจากนี้ การสืบทอดประเพณีจะสำเร็จได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับสมาชิกในชุมชน ลักษณะเด่นของชุมชนอำเภอบางพลีประการหนึ่งคือ ทุกคนให้ความสำคัญกับประเพณีรับบัว และตระหนักถึงคุณค่าของการธำรงรักษาประเพณีนี้ไว้ ส่งผลให้สมาชิกเต็มใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมของประเพณี และการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้เกิดความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมที่ทำ

ผู้นำจัดงานที่มาจากหลายหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ ข้าราชการอำเภอ ตำบล หมู่บ้าน และจังหวัด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ เป็นผู้ส่งสารที่ดี เนื่องจากมีความรู้ในเรื่องประเพณีรับบัวอย่างมาก อีกทั้งยังมีทัศนคติที่ดีต่องานประเพณี ทำให้การส่งสารมีประสิทธิภาพ

ผู้นำมีบทบาทอย่างมากในการส่งสาร และประเด็นสำคัญของสารที่กลุ่มผู้นำจัดงานส่งต่อไปยังผู้รับสาร คือ การชี้ให้เห็นความสำคัญของงานประเพณีรับบัวในฐานะที่เป็นประเพณีเก่าแก่ ไม่มีที่ใดในโลก สืบทอดกันมานานหลายชั่วอายุคน เป็นความภาคภูมิใจของชาวอำเภอบางพลีในการ

เผยแพร่ และสืบทอดต่อไป สิ่งนี้นับได้ว่าเป็นจุดขายของงานประเพณีที่ผู้นำจัดงานพยายามสื่อสารไปสู่ประชาชน

ผู้นำจัดงานเลือกใช้ช่องทางการสื่อสารหรือสื่อต่าง ๆ เพื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์งานประเพณีรับบัว เช่น การประชาสัมพันธ์ผ่านทางวิทยุกระจายเสียง โทรทัศน์ แผ่นพับ และหนังสือพิมพ์ เป็นต้น

กลุ่มสมาชิกภายนอกชุมชนก็มีส่วนสำคัญในการสืบทอดประเพณี เพราะบุคคลเหล่านี้จะเดินทางมาจากท้องถิ่นใกล้เคียงและมักจะพาเพื่อนหรือครอบครัวมาด้วย จึงทำให้สมาชิกในชุมชนให้ความสำคัญในการเตรียมงาน เนื่องจากต้องต้อนรับแขกต่างถิ่น รวมทั้งต้องการแสดงศักยภาพในการจัดงานให้สมาชิกชุมชนอื่นได้ทราบ อันจะนำมาซึ่งความภาคภูมิใจของชุมชน

จุดด้อยของการกระบวนการสื่อสารเพื่อการสืบทอดประเพณีรับบัว คือ รูปแบบการสื่อสารแบบเป็นทางการที่มาจากคณะกรรมการจัดงาน สมาชิกส่วนมากยังคงเป็นฝ่ายรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกที่มีบทบาทเป็นผู้นำชุมชน รวมทั้งผู้นำประเพณีเพียงฝ่ายเดียว ไม่มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็น

5.1.3 กระบวนการสื่อสารสำหรับการธำรงรักษาและเผยแพร่ประเพณีที่มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพ

จากการศึกษาพบว่า กระบวนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการธำรงรักษาและเผยแพร่ประเพณี ขึ้นอยู่กับทักษะในการสื่อสารและถ่ายทอดความรู้ของแต่ละคนเป็นสำคัญ ผู้ส่งสาร ซึ่งในที่นี้หมายรวมถึงผู้นำจัดงานและสมาชิกชุมชนเป็นสื่อบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการสืบสานประเพณีรับบัว เพราะเป็นกลุ่มคนที่เติบโตมากับประเพณีนี้ มีความรู้และเข้าใจงานประเพณีเป็นอย่างดี ลักษณะของการสื่อสารแบบสองทาง ทำให้การสื่อสารมีความถูกต้องมากกว่าการสื่อสารทางเดียว สร้างความมั่นใจแก่ผู้รับสารมากกว่า รวมทั้งเปิดโอกาสให้สมาชิกได้ทำความเข้าใจอย่างชัดเจน การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ เช่น การกระจายข่าวสู่ชุมชนแบบปากต่อปาก และการถ่ายทอดกิจกรรมในงาน เป็นกระบวนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพอย่างหนึ่งในการธำรงรักษาประเพณี

ประเพณีรับบัวมีจุดเด่นตรงที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษชาวบางพลีได้มอบไว้ให้ลูกหลานของตน ประเพณีนี้ได้บรรจุและสั่งสมความรู้ ความหมายและคุณค่าทางวัฒนธรรมที่มีมาแต่อดีต ให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้และมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นโดยส่วนรวม การอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีในทางที่ถูกที่ควรจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพื่อมิให้ประเพณีต้องสูญหายไปจากโลกนี้

ประเพณีรับบัวมีประโยชน์ต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นที่มาขอรายได้ทางเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศ ที่ผ่านมารัฐบาลได้ให้ความสำคัญเรื่องประเพณีและวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อนำสิ่งเหล่านี้ไปแสดงเพื่อให้เกิดความสนใจของประชาชนและชาวต่างชาติในการท่องเที่ยว การสืบสานประเพณีและพัฒนาให้มีรูปแบบที่น่าสนใจยิ่งขึ้นโดยยังคงแก่นแท้และสาระของวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ ประกอบกับได้รับการสนับสนุนทั้งจากภาครัฐและเอกชน ประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้คนมาเที่ยวงานเมื่อคนมาเที่ยวชมงานประเพณี ย่อมส่งผลดีต่อภาคเศรษฐกิจของท้องถิ่น ประชาชนมีรายได้ ผลที่ตามมา คือ มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูประเพณี เพื่อสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมสืบไป

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประเพณีรับบัวดำรงอยู่ได้ คือ บทบาทของผู้นำที่ดี และกระบวนการสื่อสาร นอกจากนั้น การมีส่วนร่วมในการสื่อสารของประชาชนทั้งในช่วงการจัดเตรียมงานและการถ่ายทอดประเพณี ถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งเช่นกัน เนื่องจากกลุ่มเล็ก ๆ ในชุมชนล้วนมีบทบาทกระตุ้นให้สมาชิกได้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งในขณะเตรียมงานและถ่ายทอดกิจกรรมของประเพณีในชุมชน รวมทั้งการสื่อสารภายในกลุ่มที่สมาชิกล้วนมีความสนิทสนมกันได้มีบทบาทให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานและตัดสินใจเพื่อเป็นมติที่กลุ่มขนาดใหญ่จะต้องปฏิบัติต่อไปซึ่งการที่สมาชิกได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม ได้ทำให้สมาชิกรู้สึกรับผิดชอบและเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อให้งานสำเร็จในที่สุด

ส่วนการถ่ายทอดกิจกรรมในชุมชนได้ถ่ายทอดโดยการใช้การปฏิบัติจริงเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นการถ่ายทอดจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการจัดงานประเพณีรับบัวขึ้นเท่านั้น ซึ่งสาเหตุของการจัดงานมาจากความเชื่อ และการเตรียมต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มาจากต่างถิ่น

ดังนั้น การที่จะสืบทอดประเพณีรับบัวให้อยู่ต่อไปได้นั้น นอกจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสมาชิกในชุมชนแล้วยังขึ้นอยู่กับการกระตุ้นจากสมาชิกนอกชุมชนด้วย

จุดเด่นของการสืบทอดงานประเพณีรับบัว คือ การสื่อสารของสมาชิกในชุมชน เพราะลักษณะเด่นของชุมชนอำเภอบางพลีประการหนึ่งคือ สมาชิกทุกคนให้ความสำคัญกับประเพณีรับบัว และตระหนักถึงคุณค่าของการธำรงรักษาประเพณีนี้ไว้ ส่งผลให้สมาชิกเต็มใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในงานประเพณี ก่อให้เกิดการถ่ายทอดความรู้จากคนหนึ่งสู่คนหนึ่ง จากรุ่นสู่รุ่น เพราะการร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การประกวดเรือ และการแสดงศิลปะพื้นบ้าน ทำให้เกิดความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมที่ทำ

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษายังพบข้อดีและอุปสรรคของการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการถ่ายทอดงานประเพณีนี้ คือ การสื่อสารแบบทางเดียว เป็นทางการ และเกิดขึ้นในกลุ่มขนาดใหญ่ระหว่างการประชุมจัดเตรียมงานของผู้นำ รูปแบบการจัดงานในแต่ละปีจึงมักจะมาจากกลุ่มคนเพียงกลุ่มเดียว สมาชิกชุมชนไม่มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็น ซึ่งการสื่อสารแบบทางเดียวสามารถทำได้ แต่หากมากเกินไปจะทำให้เกิดอุปสรรคในการสร้างความรู้ ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน

นอกจากนั้น การสื่อสารในช่วงของการจัดเตรียมงาน เยาวชนมักไม่ค่อยเข้าร่วมประชุม จึงทำให้เยาวชนเหล่านี้ไม่ได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นทั้งเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน และการตัดสินใจ ซึ่งทำให้การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เป็นไปตามความต้องการของสมาชิกที่เป็นผู้ใหญ่เพียงกลุ่มเดียว เยาวชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในบางครั้งก็ขึ้นอยู่กับผู้นำระบุให้เข้าประชุมเท่านั้น อีกทั้ง เยาวชนมักทำงานหรือเรียนหนังสือต่างถิ่น แต่อย่างไรก็ตามเยาวชนเหล่านี้มักมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานในขั้นตอนการถ่ายทอดประเพณี ซึ่งมากขึ้นอยู่กับความสนใจของเยาวชนและการสนับสนุนจากครอบครัว

จากการศึกษาพบปัญหาที่คาดว่าจะเกิดขึ้นกับการสืบทอดประเพณีรับบัว คือ เมื่อใดที่สมาชิกในชุมชนให้ความสำคัญกับผลของการแข่งขันมากเกินไป สิ่งที่ดีตามมาก็คือจะมีการว่าจ้างหรือซื้อขายเรือประกวดเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งจากการศึกษาจะเห็นได้ว่าการถ่ายทอดประเพณีบุญบั้งไฟ (พงษมพู่ ไชยอาลา, การสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีบุญบั้งไฟในชุมชนชนบท 2543) ได้ใช้การถ่ายทอดผ่านการปฏิบัติงานเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น หากมีการว่าจ้างหรือซื้อขายเรือประกวดเกิดขึ้นมาเมื่อใด การเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีรับบัวของสมาชิกจะไม่เกิดขึ้น ซึ่งเท่ากับว่าการถ่ายทอดประเพณีก็จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้เช่นกัน

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องกระบวนการสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีรับบัวในชุมชนพบว่า การมีส่วนร่วมในการสื่อสารในช่วงเตรียมงานจะเกิดในกลุ่มขนาดเล็กที่จัดตั้งขึ้นมาเป็นพิเศษ คือ คณะกรรมการจัดงาน มากกว่าในกลุ่มขนาดใหญ่ เช่น ทั้งชุมชนหรือหมู่บ้าน และส่วนใหญ่เป็นการสื่อสารแบบเป็นทางการ เพราะเป็นการคุยกันในที่ประชุม ทิศทางการสื่อสารเป็นแบบสองทาง เนื่องจากเมื่อผู้นำประชุมเพื่อระดมความคิดในแต่ละครั้ง จะมีการถ่ายทอดข้อมูลให้กับประชาชนในชุมชนของตน และหากประชาชนมีข้อสงสัยใด ๆ ก็สามารถสอบถามได้ ทั้งจากตัวบุคคลและหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ทิศทางการไหลของสารเป็นทั้งแบบการไหลของสารจากบนลงล่าง และทิศทางการไหลของสารในระดับเดียวกัน

ทิศทางการสื่อสารสองทาง เป็นการสื่อสารที่สมาชิกสามารถที่จะทำการสื่อสารเพื่อตอบโต้กันได้ตลอดเวลา จึงทำให้การสื่อสารภายในกลุ่มเกิดขึ้นได้ง่าย อีกทั้งลักษณะการสื่อสารที่มีเป็นทางการเป็นการสื่อสารที่มนุษย์มีความเคยชิน เพราะมีลักษณะเช่นเดียวกับการสื่อสารที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เพียงแต่เปลี่ยนหัวข้อที่สนทนามาเป็นเรื่องการจัดเตรียมงานประเพณีรับบัวเท่านั้น ทำให้การสื่อสารของสมาชิกยังคงเป็นไปตามปกติ ดังนั้น การสื่อสารในกลุ่มขนาดเล็กที่มีลักษณะที่ไม่เป็นทางการและมีการสื่อสารสองทาง สมาชิกจึงมีส่วนร่วมในการสื่อสารค่อนข้างมาก

5.2.1 บทบาทสำคัญของผู้นำที่มีต่อการจัดงานประเพณีรับบัว

ชุมชนชาวอำเภอบางพลีนับว่าเป็นชุมชนที่สามารถรักษาประเพณีของตนได้เป็นอย่างดีเหนียวแน่น โดยเห็นได้จากการเข้าร่วมประเพณีอย่างพร้อมเพรียงกันของสมาชิกในชุมชน จากการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ทำให้ชุมชนสามารถรักษาประเพณีรับบัวไว้ได้นั้น เนื่องจากผู้นำชุมชน และกลุ่มระดับต่าง ๆ ได้แก่ หมู่บ้าน ตำบล และครอบครัว เป็นกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ สิ่งที่ค้นพบซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของกลุ่มที่มีประสิทธิภาพของ Reeves พบว่า

1. **กลุ่มมีผู้นำที่ดีและเข้มแข็ง** เห็นได้จากการที่สมาชิกให้ความศรัทธาและสามารถควบคุมให้สมาชิกประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในกฎเกณฑ์ของกลุ่มได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของชูศักดิ์ ชูช่วย (2533) ที่ว่า ผู้นำท้องถิ่นเป็นบุคคลกลุ่มสำคัญกลุ่มหนึ่งที่จะเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน เพราะใกล้ชิดกับประชาชน จึงสามารถเข้าใจสภาพชุมชนได้อย่างแท้จริง มีบทบาทในการพัฒนาชุมชนทั้งใน

ด้านการศึกษา สังคม และวัฒนธรรม ผู้นำชุมชนอำเภอบางพลีมีลักษณะการปกครองแบบประชาธิปไตย (Democratic Leadership) คือ มีส่วนช่วยสนับสนุนให้สามารถกำหนดนโยบาย และก่อให้เกิดทางเลือกต่าง ๆ ได้กว้างขวาง

การที่ผู้นำเป็นแบบประชาธิปไตย โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันนั้น ทำให้สมาชิกเกิดการสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเป็นจำนวนมาก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อีริคสันท์ อนุวัชศิริวงศ์ (2534) ที่ว่า การสื่อสารที่มีลักษณะให้เสรีภาพในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น จะมีผลให้ผู้ร่วมสนทนาหรือสมาชิกของกลุ่มรู้สึกว่าจะสามารถแสดงความคิดเห็นได้เต็มที่ ทั้งนี้เพราะการสื่อสารเช่นนี้ให้ความสำคัญและเท่าเทียมกันพอสมควร นั่นคือการสื่อสารจะพุ่งตรงไปยังสมาชิกทุกคนภายในกลุ่ม ซึ่งจะก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น อันจะนำมาสู่ทางเลือกต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานที่มาจากหลายมุมมอง ส่งผลให้การตัดสินใจดำเนินการมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. กลุ่มมีการตัดสินใจโดยกลุ่มเอง ในเรื่องงานและความก้าวหน้าของกลุ่ม โดยในการประชุมเพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ สมาชิกจะเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมกันตัดสินใจ โดยใช้มติของสมาชิกส่วนใหญ่ ไม่ใช่ของผู้นำผู้หนึ่ง ก่อให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วม และเต็มใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรม

หากวิเคราะห์โดยใช้แบบจำลองการสื่อสารของเบอร์โล (Berlo, 1960) ผู้นำเป็นผู้ส่งสารที่มีความสำคัญทั้งในขั้นตอนการจัดงานและขั้นตอนการถ่ายทอดประเพณี ซึ่งการสื่อสารจะมีประสิทธิภาพหรือไม่ขึ้นอยู่กับทักษะในการสื่อสารของผู้ส่งสาร ผู้นำในการจัดงานประเพณีรับบัวส่วนใหญ่เป็นผู้มีการศึกษาและเป็นผู้ทำงานในองค์กรท้องถิ่น ดังนั้น จึงมีความชำนาญในการสื่อสารเพราะต้องประชุมกับชุมชนบ่อยจึงสามารถสื่อสารออกไปได้ตรงกับที่ตนเองต้องการ และผู้ฟังมีโอกาสได้ยินตามที่คุณผู้ส่งสารต้องการ นอกจากนั้น ผู้ส่งสารมีทั้งความรู้และทัศนคติที่ดีมากต่องานประเพณีรับบัว ส่งผลให้เกิดความเชื่อและเลื่อมใสในเรื่องที่จะทำการสื่อสาร เพื่อให้การสื่อสารประสบผลสำเร็จ ผู้ส่งสารมีความรู้เกี่ยวกับงานประเพณีของท้องถิ่นดีมาก สามารถอธิบายและถ่ายทอดได้อย่างถูกต้อง อีกทั้งผู้ส่งสารยังคำนึงถึงความสำคัญของวัฒนธรรมและประเพณีในท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้บทบาทของผู้นำมีความชัดเจน และก่อให้เกิดกระบวนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ

ผู้นำชุมชนเปรียบเสมือนนักบริหารจัดการ ประเพณีรับบัวเป็น “องค์กร” หนึ่งที่ผู้นำจะต้องบริหารจัดการให้เกิดผลสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ จากการศึกษาพบว่าผู้นำมีบทบาทสำคัญในการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้กับสมาชิกในชุมชน สร้างความเข้าใจอันดีให้เกิดภายในกลุ่ม โดยใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือ สอดคล้องกับการศึกษาของจอห์น เอ็ม พีฟเนอร์ และแฟรงค์ พี เซอร์วูด (John M Pfiffner and Frank P Sherwood : 1964) ที่ว่าการที่ชุมชนจะประสบความสำเร็จได้นั้น นอกจากการร่วมมือของสมาชิกและการจัดการที่มีประสิทธิภาพแล้ว สิ่งสำคัญที่ควบคู่ไปกับการบริหารจัดการ คือ การสื่อสาร

จอห์น เอ็ม พีฟเนอร์ และแฟรงค์ พี เซอร์วูด (John M Pfiffner and Frank P Sherwood : 1964) กล่าวว่า การติดต่อสื่อสารเป็นสิ่งสำคัญที่ก่อให้เกิดความสำเร็จของนักบริหารจัดการ และความสำคัญของการสื่อสารในการบริหารจัดการ ประกอบด้วย

1. เป็นเครื่องมือสำคัญของฝ่ายบริหารในการบริหาร

ผู้นำใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการเตรียมงานและถ่ายทอดประเพณีรับบัว โดยผ่านทางช่องทางต่างๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ โทรทัศน์ และวิทยุกระจายเสียง เป็นต้น

2. เป็นเครื่องช่วยความสัมพันธ์อันดีแก่ทั้งสองฝ่าย

การสื่อสารสองทางช่วยให้สมาชิกมีโอกาสแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งส่งผลให้การทำงานบรรลุวัตถุประสงค์

3. ช่วยให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันดีขึ้น

การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพย่อมส่งผลให้สมาชิกในชุมชนมีความเข้าใจบทบาทของตน และร่วมกันทำหน้าที่ของตนเพื่อให้งานสำเร็จ

4. ช่วยให้เกิดการปฏิบัติการกิจของทุกหน่วยงานทุกส่วนเป็นไปได้อย่างประสานกันจนบรรลุวัตถุประสงค์

ผู้นำจัดงานใช้การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเพื่อประสานงานกับทุกหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน และให้แต่ละองค์กรปฏิบัติงานของตนให้ลุล่วงตามวัตถุประสงค์

5. ช่วยให้เกิดการพัฒนาและการทำงานที่มีประสิทธิภาพ

การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจะส่งผลกระทบระยะยาวจนถึงช่วงการถ่ายทอดประเพณี เพราะการสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาการทำงานที่เกิดผลสำเร็จสูงสุด

ดังนั้น ผู้นำใช้การสื่อสารเป็นส่วนสำคัญเพื่อโยนให้สมาชิกของอำเภอได้มีความรู้ ความเข้าใจ และทัศนะร่วมกัน และกระบวนการสื่อสารเป็นหัวใจของการสร้างพันธะทางสังคมที่จะนำไปสู่การกระทำร่วมกันภายในกลุ่มหรือชุมชน

5.2.2 กระบวนการสื่อสารในช่วงของการถ่ายทอดวิธีการตกแต่งเรือของประเพณีรับบัว

จากการศึกษาพบกิจกรรมที่ถ่ายทอดในชุมชนกิจกรรมหนึ่ง คือ การตกแต่งเรือเพื่อเข้าประกวด กิจกรรมที่มีการถ่ายทอดในชุมชนเป็นการถ่ายทอดกิจกรรมที่ผู้ถ่ายทอดและรับการถ่ายทอดมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชูเกียรติ ลีสุวรรณ (2535) ที่ศึกษาเรื่องระบบการเรียนรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นชนบทภาคเหนือ และพบว่าระบบการเรียนรู้ในท้องถิ่นที่สำคัญเริ่มถ่ายทอดกันในครอบครัว โดยใช้สื่อที่มีในชุมชน กระบวนการถ่ายทอดความรู้ใช้วิธีสอนและปฏิบัติจริงไปพร้อมกัน ผู้สอนคือผู้ใหญ่ในครอบครัวที่มีความรู้ หรือประสบการณ์ในเรื่องนั้น ๆ ผู้เรียน คือ ลูกหลานหรือเครือญาติที่มีแรงจูงใจจากตัวอย่างความสำเร็จในอาชีพของคนในรุ่นก่อน

ในการถ่ายทอดกิจกรรมโดยใช้การปฏิบัติจริงเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด ผู้ถ่ายทอดจะทำการสื่อสารโดยใช้ทั้งอวัจนภาษาและวัจนภาษาในการถ่ายทอด ซึ่งทำให้ผู้รับการถ่ายทอดสามารถเข้าใจได้ง่ายขึ้น เพราะเห็นได้จริง ได้ปฏิบัติรวมทั้งมีการอธิบายให้เข้าใจ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของยุบล เบญจรงค์กิจ (2534 : 27) ที่ว่า การสื่อสารด้วยอวัจนภาษาจะทำให้ผู้รับสารเข้าใจเรื่องราวที่ถ่ายทอดผ่านวัจนภาษามากขึ้น

ลักษณะการสื่อสารที่ใช้ในการถ่ายทอดจะมีลักษณะไม่เป็นทางการ และมีการสื่อสารสองทาง การสื่อสารที่ไม่เป็นทางการทำให้ผู้รับการถ่ายทอดสามารถสื่อสารในขณะที่มีการถ่ายทอดความรู้ได้ง่าย และการสื่อสารเช่นนี้ทำให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเบอร์โล (Berlo, 1960 : 31) ที่กล่าวเกี่ยวกับการสื่อสารสองทางว่าการสื่อสารที่ได้ตอบกันตลอดเวลา นั้น ทำให้ผู้ส่งสารทราบผลของการสื่อสารว่าบรรลุวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสารหรือไม่ ซึ่งผู้ส่งสารสามารถที่จะใช้การสื่อสารกลับเพื่อปรับปรุงแก้ไขและคงไว้ซึ่งเนื้อหาสาระในการสื่อสารของตน

ในเมื่อการสื่อสารสองทางทำให้การถ่ายทอดมีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมทั้งการสื่อสารที่มีลักษณะที่ไม่เป็นทางการสามารถทำให้เกิดการสื่อสารได้ง่ายขึ้น และทำให้ผู้รับการสื่อสารมีส่วนร่วมในการสื่อสาร จึงทำให้การสื่อสารเพื่อถ่ายทอดประเพณีรับบัวประสบความสำเร็จ กล่าวคือ ผู้รับการถ่ายทอดสามารถเข้าใจและปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างถูกต้อง

ทิศทางแนวโน้มของสารในการถ่ายทอดมี 2 ลักษณะ คือ ผู้ถ่ายทอดจะทำการถ่ายทอดไปยังผู้รับการถ่ายทอดที่มีความชำนาญน้อย แต่ในขณะเดียวกันในกลุ่มผู้ถ่ายทอดและกลุ่มผู้รับการถ่ายทอดต่างมีการถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกัน แตกต่างกันไปตามความสามารถและบทบาท ดังนั้นภายในชุมชนสมาชิกจึงมีการถ่ายทอดกิจกรรมในลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. ถ่ายทอดจากผู้ที่มีความชำนาญสู่ผู้ที่ไม่มีความชำนาญ
2. ถ่ายทอดภายในกลุ่มผู้ที่มีความชำนาญในระดับเดียวกัน

ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของมาร์การเร็ต มิด (อ้างใน สันติสุข กฤษดากร, 2541 : 52) ที่ได้แบ่งการถ่ายทอดความรู้ในชุมชนออกเป็น

1. การบอกเล่าต่อกันมาในสังคมดั้งเดิมของชนกลุ่มหนึ่ง ๆ การถ่ายทอดโดยการบอกเล่าจากผู้สูงอายุกว่าไปสู่สมาชิกของกลุ่ม เช่น บรรพบุรุษสู่ลูกหลาน
2. การเรียนรู้หรือการได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นราวคราวเดียวกัน เป็นเพื่อนกัน อาจเรียนรู้มาพอ ๆ กัน
3. การที่คนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถดีกว่าเป็นผู้ถ่ายทอดให้ ซึ่งผู้ใหญ่อาจเรียนรู้จากลูกหลาน ซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ความสามารถสอนให้

นอกจากนั้น กิจกรรมที่ผู้ถ่ายทอดและรับการถ่ายทอดไม่ได้มีปฏิสัมพันธ์กันโดยตรง การสื่อสารมักจะเป็นการสื่อสารทางเดียว ซึ่งในบางครั้งอาจทำให้ผู้รับการถ่ายทอดไม่เข้าใจในสารที่ส่งอย่างไรก็ตาม ระหว่างสมาชิกที่มีบทบาทในการเป็นผู้รับการถ่ายทอดจะมีการสื่อสารสองทาง

ระหว่างกัน เพราะกิจกรรมที่มีการสื่อสารทางเดียวมักเป็นกิจกรรมที่ไม่ซับซ้อนมากนัก ทำให้สมาชิกเกิดความเข้าใจมากขึ้น

กิจกรรมเหล่านี้มักเป็นกิจกรรมที่เป็นกรถ่ายทอดตำนาน ซึ่งจะทำให้สมาชิกเกิดความเข้าใจในตำนานมากขึ้น รวมทั้งเกิดความเพลิดเพลินขณะรับกรถ่ายทอด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ธนันท์ เศรษฐพันธ์ (2535) ที่ศึกษาเรื่องการเล่าเรื่องผีปู้และย่า โดยพบว่าชาวบ้านใช้เรื่องเล่าเพื่ออ้างถึงประวัติหรือตำนานของผีปู้และย่าและพิธีกรรมเลี้ยงผีปู้และย่าสะ รวมทั้งยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของนิทราพร ทิพา (2539) ที่ทำการวิเคราะห์เนื้อหาเพลงพื้นบ้านหมอลำที่สะท้อนความเชื่อ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี โดยพบว่าเนื้อหาเพลงพื้นบ้านหมอลำประกอบด้วยสาระต่าง ๆ สามารถจัดกลุ่มหมวดหมู่เรียงจากมากไปหาน้อย คือ การดำเนินชีวิต ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ความรู้ต่าง ๆ

สิ่งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของจุมพล รอดคำดี ที่ให้ความหมายของการสื่อสารว่า หมายถึง พฤติกรรมกรติดต่อสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ โดยอาศัยกระบวนการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้สึกนึกคิด เจตคติ ตลอดจนประสบการณ์ระหว่างกันและกัน เพื่อให้เกิดผลตอบสนองบางประการ ที่ตรงกับเป้าหมายที่วางไว้ คือ การเข้าใจร่วมกัน ความร่วมมือ ความตกลงเห็นพ้องต้องกัน ความผสมผสาน ความประนีประนอม เป็นต้น อันจะนำมาซึ่งความคงอยู่และการพัฒนาของสังคมมนุษย์

5.2.3 กระบวนการสื่อสารสำหรับการธำรงรักษาและเผยแพร่ประเพณีที่มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพ

จากการศึกษาพบว่า การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจะเกิดขึ้นได้หากองค์ประกอบของการสื่อสารมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกัน และเหมาะสมกับสถานการณ์ หากจำแนกตามรูปแบบการสื่อสาร จะเห็นว่าลักษณะการสื่อสารที่ใช้ในการถ่ายทอดประเพณีจะมีลักษณะไม่เป็นทางการ และมีการสื่อสารสองทาง ซึ่งการสื่อสารสองทางได้เปิดโอกาสให้สมาชิกได้ทำความเข้าใจอย่างชัดเจน สอดคล้องกับแนวคิดของฮาโรลด์ เจ ลีวิตต์ (Harold J. Leavitt, 1964 : 143-144) ที่ทำการเปรียบเทียบระหว่างกรสื่อสารทางเดียวและการสื่อสารสองทางว่ากรสื่อสารสองทางมีความถูกต้องมากกว่ากรสื่อสารทางเดียว และยังสามารถสร้างความมั่นใจแก่ผู้รับสารมากกว่ากรสื่อสารทางเดียว นอกจากนี้ แนวคิดของเบอร์โล (Berlo, 1960) ที่กล่าวเกี่ยวกับการสื่อสารสองทางว่ากรสื่อสารที่ได้ตอบกัน

ตลอดเวลานั้น ทำให้ผู้ส่งสารทราบผลของการสื่อสารว่าบรรลุวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสารหรือไม่ ซึ่งผู้ส่งสารสามารถที่จะใช้การสื่อสารกลับเพื่อปรับปรุงแก้ไขและคงไว้ซึ่งเนื้อหาสาระในการสื่อสารของตน ส่งผลให้การสื่อสารที่เกิดขึ้นมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะผู้ส่งสารและผู้รับสารมีความเสมอภาคกันในการติดต่อสื่อสาร ซึ่งจะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

การสื่อสารในประเพณีรับบัวสามารถใช้การสื่อสารแบบทางเดียวได้บ้าง แต่ไม่มากเพราะการสื่อสารทางเดียวไม่สามารถสร้างความรู้ ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมได้มากพอ สอดคล้องกับแนวคิดของ Singhal และ Rogers ที่กล่าวถึงการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมว่าบทบาทของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนไปตามความเจริญเติบโตของสังคม จากการสื่อสารแบบเดิมที่มีลักษณะจากบนสู่ล่าง ที่เป็นการสื่อสารทางเดียวและถูกวางแผนมาจากส่วนกลางมาเป็นการแบบล่างขึ้นบนและการสื่อสารในระนาบและเป็นการสื่อสารที่วางแผนมาจากท้องถิ่นเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน

ลักษณะการสื่อสารที่ใช้ควรเป็นลักษณะที่ไม่เป็นทางการ เพราะการสื่อสารที่ไม่เป็นทางการทำให้สมาชิกสามารถสื่อสารในขณะที่มีการถ่ายทอดความรู้ได้ง่าย สามารถเข้าใจและปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างถูกต้อง ภาษาที่ใช้ควรมีทั้งแบบวัจนภาษาและอวัจนภาษา เนื่องจากในบางกิจกรรม อวัจนภาษาคือท่าทางที่แสดงถึงความสนุกสนาน สามารถกระตุ้นให้สมาชิกเกิดความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรม อีกทั้งเกิดความรู้พื้นฐานในกิจกรรม เมื่อเข้าร่วมกิจกรรมในครั้งต่อไปจึงสามารถรับการถ่ายทอดได้ง่าย

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. การมีส่วนร่วมในการจัดเตรียมงานประเพณียังไม่ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายที่มีความสำคัญต่อการสืบทอดประเพณี โดยจำกัดอยู่เพียงแค่เจ้าหน้าที่จัดงานเท่านั้น ควรสนับสนุนให้มีการสื่อสารในกลุ่มเยาวชนและกลุ่มชาวบ้าน ด้วยการเพิ่มโอกาสและบทบาทการมีส่วนร่วมและการแสดงความคิดเห็น เพื่อให้ได้รับข้อมูลที่หลากหลายจากความคิดเห็นของสมาชิกที่แตกต่างกัน ซึ่งส่งผลต่อการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การที่สมาชิกมีส่วนร่วมในการสื่อสาร ยังทำให้สมาชิกรู้สึกว่าคุณมีส่วนร่วมในกิจกรรม และส่งผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรม ทำให้เกิดการสืบ

ทอดงานประเพณีรับบัวที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ในการส่งเสริมและ พัฒนาการจัดงานประเพณีรับบัว และงานประเพณีอื่นๆ

2. ผู้นำในการจัดงานประเพณีควรมีบุคลิก ลักษณะที่ดีและเข้มแข็ง ดังนี้ ต้องมีภาพลักษณ์ที่ดี เพื่อให้สมาชิกในชุมชนเกิดความประทับใจ เกิดความเชื่อถือ ให้ความศรัทธาและสามารถควบคุมให้ สมาชิกประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในกฎเกณฑ์ของกลุ่มได้ เป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยใช้การสื่อสาร แบบสองทางแบบสมดุล โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกได้สนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน เน้นการสร้าง มนุษยสัมพันธ์ภายในกลุ่ม เพราะการสื่อสารเช่นนี้จะก่อให้เกิดความเท่าเทียมกัน ส่งผลให้สมาชิกใน กลุ่มมีความกระตือรือร้นในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ก่อให้เกิดทางเลือกในการปฏิบัติงานจาก หลายมุมมอง ส่งผลให้การตัดสินใจเลือกแนวทางปฏิบัติมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3. ในการจัดกิจกรรมการประกวดเรือประเภทต่างๆ ในประเพณีรับบัว เช่น ประเภทเรือสวยงาม เรือประเภทตลกขบขัน เป็นต้น เป็นการประกวดที่มีการชิงรางวัลเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังนั้น จึงไม่ควร อนุญาตให้มีการจ้างหรือซื้อเรือที่เกิดขึ้นจากการทำโดยฝีมือของบุคคลภายนอกชุมชน ควรเน้นการมี ส่วนร่วมของสมาชิกในการจัดทำ เพราะหากสมาชิกในชุมชนไม่ได้ลงมือปฏิบัติจริง การถ่ายทอด ความรู้ก็จะไม่เกิดขึ้น ดังนั้น จึงควรจัดตั้งผู้ชำนาญภายในชุมชนเป็นคณะที่ปรึกษาในการทำกิจกรรม ของแต่ละกลุ่ม โดยควรจะมีผู้นำ หรือ ผู้รู้ ที่เป็นศิลปินในด้านนั้น ๆ เช่น ผู้รู้ในการจัดขบวนเรือ และ ผู้รู้ในการตกแต่งเรือประกวด เป็นแกนนำ นอกจากนั้น การจัดงานด้านต่าง ๆ ควรให้มีการค้นหาผู้ ที่มีความสามารถในการถ่ายทอด ฝึกอบรม เพื่อให้เกิดความเป็นศิลปะ และช่วยส่งเสริมให้เกิดการ สืบสานวัฒนธรรม

4. ในการจัดประกวดหนุ่มสาวรับบัว นอกจากคุณสมบัติทางหน้าตา อายุ และบุคลิกภาพ แล้ว ควรมีการกำหนดคุณสมบัติในการประกวดเกี่ยวกับมารยาทของผู้เข้าประกวด เช่น มีมารยาท งาน มีวัฒนธรรมที่ดีงาม แต่งกายสุภาพเรียบร้อย วาจาสุภาพ เป็นต้น เพราะถือได้ว่าหนุ่มสาวที่ได้ รับรางวัลเป็นตัวแทนของงานประเพณี และควรจัดกิจกรรมการประกวดหรือกิจกรรมอื่นที่แสดงถึง วัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของความเป็นไทยเพิ่มเติมในงาน ซึ่งควรเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกชุมชน ได้มีโอกาสเข้าร่วมในการประกวดหรือการแข่งขันในกิจกรรมที่จัดขึ้น โดยผู้นำอำเภอหรือผู้นำจัดงาน ต้องมีการประสานงาน การสื่อสารประชาสัมพันธ์การจัดงาน กับผู้นำในอำเภออื่นๆ ในเขตจังหวัด สมุทรปราการ และจังหวัดที่มีพื้นที่บริเวณใกล้เคียง เพื่อก่อให้เกิดการประชาสัมพันธ์แบบกว้างขวาง

สร้างความรู้สึกร่วมกันในการสืบสานประเพณีไปสู่สมาชิกในชุมชนและประชาชนในพื้นที่บริเวณใกล้เคียง

5. ควรจัดให้มีการแถลงข่าวงานประเพณีรับบัว และจัดให้มีการนำสื่อมวลชนแขนงต่างๆ ลงพื้นที่จริงที่มีการจัดเตรียมงานก่อนวันจัดงาน เป็นการประชาสัมพันธ์งานประเพณีในวงกว้าง โดยการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อแขนงต่างๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หรือหนังสือพิมพ์ จะสามารถดึงดูดความสนใจสมาชิกในชุมชนและประชาชนทั่วไปให้เข้ามามีส่วนร่วมในงาน

6. ควรมีการประสานงานกับบริษัทนำเที่ยว หรือ Tourist Agency ให้มีการนำเที่ยวงานประเพณีรับบัว โดยเน้นนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ซึ่งนับเป็นช่องทางที่สร้างรายได้ให้แก่สมาชิกในชุมชน และเป็นประโยชน์ต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยตรง อีกทั้งยังเป็นแบบอย่างในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณี แสดงถึงศักยภาพแห่งวัฒนธรรมไทยให้ชาวต่างชาติได้สัมผัสและพบเห็น ทำให้สมาชิกในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในมรดกทางวัฒนธรรมของตน ก่อให้เกิดการอนุรักษ์สืบทอดประเพณีอันดีงามต่อไป

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. จากการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมในการสื่อสารของสมาชิกมีส่วนสำคัญทั้งในการวางแผนปฏิบัติงานและการสืบทอดประเพณี จึงควรศึกษาว่ามีปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีรับบัวของสมาชิกในชุมชน เพื่อนำข้อมูลไปสนับสนุนการเลือกใช้รูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสม เพื่อการมีส่วนร่วมในการสื่อสารของสมาชิกในชุมชนต่อไป

2. นอกจากกระบวนการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและบทบาทของผู้นำเป็นสำคัญแล้ว ควรศึกษาปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งเสริมให้ประเพณีรับบัวดำรงอยู่ได้ อาทิ การมีส่วนร่วมและบทบาทของผู้นำการท่องเที่ยวระดับประเทศ เพื่อเป็นแนวทางในการสืบทอดประเพณีอื่นๆ ต่อไป

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กาญจนา แก้วเทพ. สื่อเพื่อชุมชน การประมวลองค์ความรู้. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาการสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

กาญจนา แก้วเทพ. มองสื่อใหม่ มองสังคมใหม่. กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอ็ดมัน เพรส โปรดักส์, 2543.

ดวงกมล วรรณนิตย์. บทบาทผู้นำและการผสมผสานทางวัฒนธรรม : ศึกษากรณีชุมชนกะเหรี่ยงในจังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมศึกษา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540

ถิรนนท์ อนวัชศิริวงศ์. การสื่อสารในกลุ่ม. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

ธิดาพร มีกิ่งทอง. ปัจจัยประชากร รูปแบบการสื่อสารกับความเหนียวแน่นในการปฏิบัติงานของตำรวจจราจรสังกัดกองบังคับการตำรวจจราจร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542

นพรัตน์ มุณีรัตน์. การสื่อสารในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนคีรีวง อ.ลานสกา จ. นครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541

นริศรา นงนุช. รูปแบบการสื่อสารการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนมอญเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544

นาอีม๊ะ นิยะ. รูปแบบการสื่อสารและการยอมรับบทบาทของสตรีมุสลิมในการบริหารจัดการ สหกรณ์
ออมทรัพย์อิสลามบ้านสุโขทัย อ.เมือง จ.ปัตตานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาค
วิชาการประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541

นิทรภาพร ทิพา. การวิเคราะห์เพลงพื้นบ้านหมอลำเพื่อการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2539

นียบพรรณ วรณศิริ. สังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2535

ปรมะ สตะเวทิน. หลักนิเทศศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ภาพพิมพ์, 2540

พัฒน์ บุญรัตน์พันธ์. การสร้างหลังชุมชนโดยขบวนการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทย
วัฒนาพานิช, 2517

พระครูปลัด เสริม ฐิตเปโม. หลวงพ่อดโต พระไตรปิฎก ฉบับฉบับทุกข์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์
ช.แสงงามการพิมพ์, 2538

พระครูคุณิทธิธรรมสุนทร. ประวัติหลวงพ่อดโต สมุทราการ : โรงพิมพ์ ช.แสงงามการพิมพ์, 2540

พวงชมพู ไชยอาลา. การสื่อสารเพื่อสืบทอดประเพณีบุญบั้งไฟในชุมชนชนบท. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543

เวทินี สตะเวทิน. การสื่อสารในการจัดการประชาคมบางลำพู. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาค
วิชาการประชาสัมพันธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542

สมชัย ใจดี. ประเพณีและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2538

เสถียร เขยประดับ. การสื่อสารและการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2538

อมรา พงศาพิชญ์. วัฒนธรรมศาสตร์และชาติพันธุ์. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2538

ภาษาอังกฤษ

Davis , Keith. Human Behavior or Work-Human Relations and Organizational Behavior, New
York : McGraw Hill Book Company, 1972.

Lumsden, Gay. Communicating in Groups and Teams : Sharing Leadership. 2nd ed.
Belmont, California: Wadsworth Publishing, 1977.

Rogers, Everett M. Communication Strategies for Family Planning. New York : The free Pree,
1973.

Singhal, A; and Sathapitanonda, P. "The Role of Development Communication : Lessons
Learned from the Critique of the Dominant, Dependency, and Alternative Paradigm",
Journal of Development Communication7 (1996): 10-25

Wilmot, w.w. Dyadic Communication. 3rd.ed. New York : Random House, 1987.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

ตัวอย่างประเด็นในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ตัวอย่างคำถามสำหรับกลุ่มผู้นำอำเภอ

1. ท่านรู้จักงานประเพณีรับบัวมากน้อยเพียงใด กรุณาเล่าให้ฟัง
2. ท่านสังเกตเห็นความสำคัญของประเพณีรับบัวมากน้อยเพียงใด มีความสำคัญอย่างไร
3. ประเพณีรับบัวสมควรได้รับการสืบทอดหรืออนุรักษ์ไว้หรือไม่ และมีกระบวนการสืบทอด หรือกลยุทธิ์ในการอนุรักษ์อย่างไร
4. ขอความกรุณาเล่าให้ฟังถึงกระบวนการสืบทอดประเพณีรับบัว การสื่อสารกับชาวบ้านเพื่อการมีส่วนร่วมในการสืบทอดประเพณีรับบัว
5. ท่านคิดว่าตัวเองมีบทบาทมากน้อยเพียงใดในการสื่อสารเพื่อธำรงรักษาประเพณีรับบัว
6. ปัญหาที่ท่านพบในการสื่อสารให้ชาวบ้านทราบเกี่ยวกับประเพณีรับบัว
7. ท่านสื่อสารให้ชาวบ้านทราบเกี่ยวกับประเพณีรับบัวผ่านสื่อใด อย่างไร (ความถี่เท่าใด)
8. ท่านคิดว่าชาวบ้านในพื้นที่ของท่านมีการตอบสนองอย่างไรเกี่ยวกับประเพณีรับบัว
9. ในการสื่อสารของท่าน ถ้าชาวบ้านมีปัญหาเกี่ยวกับสารของท่าน ท่านสามารถไขข้อข้องใจทันทีหรือไม่
10. ในการสื่อสารของท่าน ท่านสื่อสารโดยตรงกับชาวบ้านหรือไม่ ถ้าไม่ ท่านสื่อสารผ่านตัวกลางแบบใด อย่างไร
11. ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีรับบัวอย่างไร
12. ท่านมีรูปแบบการประชาสัมพันธ์ประเพณีรับบัวอย่างไรที่จะทำให้คนเห็นความสำคัญ ได้รู้จักและเผยแพร่ประเพณีต่อไปเพื่อสามารถสืบทอดประเพณีนี้ได้
13. ใครบ้างที่มีบทบาทสำคัญต่อการรักษาประเพณีรับบัว

ตัวอย่างคำถามสำหรับสมาชิกในอำเภอ

1. ท่านรู้จักประเพณีรับบัวหรือไม่ เป็นอย่างไร กรุณาเล่าให้ฟัง
2. ท่านสังเกตเห็นความสำคัญของประเพณีรับบัวหรือไม่ อย่างไร จำเป็นจะต้องรักษาไว้เพื่อสืบทอดต่อให้ลูกหลานหรือไม่

3. ท่านคิดว่าตัวเองมีบทบาทมากน้อยเพียงใดในการสื่อสารเพื่อธำรงรักษาประเพณีรับบัว
4. ท่านรับทราบข่าวสารเกี่ยวกับประเพณีรับบัวผ่านสื่อใด อย่างไร
5. ท่านมีปัญหายุ่งยากเกี่ยวกับการรับข่าวสารเกี่ยวกับประเพณีรับบัวหรือไม่ อย่างไร
6. ท่านคิดว่าชาวบ้านในพื้นที่ของท่านมีทัศนคติอย่างไรเกี่ยวกับประเพณีรับบัว
7. ในการสื่อสารของท่าน ถ้าท่านมีปัญหายุ่งยากเกี่ยวกับสารที่ท่านได้รับ ท่านสามารถสอบถามได้ทันทีหรือไม่
8. ในการรับสารของท่าน ท่านรับสารโดยตรงจากผู้ส่งสารหรือไม่ ถ้าไม่ ท่านรับสารผ่านตัวกลางแบบใด อย่างไร
9. ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีรับบัวอย่างไร
10. ท่านมีรูปแบบการประชาสัมพันธ์ประเพณีรับบัวอย่างไรที่จะทำให้คนเห็นความสำคัญ ได้รู้จักและเผยแพร่ประเพณีต่อไปเพื่อสามารถสืบทอดประเพณีนี้ไว้
11. ใครบ้างที่มีบทบาทสำคัญต่อการรักษาประเพณีรับบัว

ตัวอย่างคำถามสำหรับหน่วยงานภายนอก

1. ท่านรู้จักงานประเพณีรับบัวมากน้อยเพียงใด กรุณาเล่าให้ฟังได้หรือไม่
2. ท่านเล็งเห็นความสำคัญของประเพณีรับบัวหรือไม่ อย่างไร
3. ใครบ้างที่มีบทบาทสำคัญต่อการรักษาประเพณีรับบัว
4. ท่านคิดว่าตัวเองมีบทบาทมากน้อยเพียงใดในการธำรงรักษาและสืบทอดประเพณีรับบัว
5. ในการสืบทอดประเพณีรับบัวมีกระบวนการ / กลยุทธ์อย่างไร หรือทำกันอย่างไร
6. ท่านพบปัญหาใดบ้างในบทบาทช่วยส่งเสริมประเพณีรับบัวของท่าน
7. ท่านมีทัศนคติอย่างไรต่อประเพณีรับบัว
8. ท่านคิดว่าชาวบ้านในพื้นที่ที่มีทัศนคติอย่างไรเกี่ยวกับประเพณีรับบัว
9. ในการสื่อสารของท่าน ถ้าท่านมีปัญหายุ่งยากเกี่ยวกับสารที่ท่านได้รับหรือส่ง ท่านสามารถสอบถามได้ทันทีหรือไม่ อย่างไร
10. ในการสื่อ/รับสารของท่าน ท่านรับ/ส่งสารโดยตรงจากผู้ส่งสารหรือไม่ ถ้าไม่ ท่านรับ/ส่งสารผ่านตัวกลางแบบใด อย่างไร
11. ท่านคิดว่ากาสื่อสารที่ดีสามารถส่งผลกระทบไปยังการธำรงรักษาประเพณีรับบัวหรือไม่ อย่างไร
12. ท่านมีรูปแบบการประชาสัมพันธ์ประเพณีรับบัวอย่างไรที่จะทำให้คนเห็นความสำคัญ ได้รู้จักและเผยแพร่ประเพณีต่อไปเพื่อสามารถสืบทอดประเพณีนี้ไว้

ตัวอย่างคำถามสำหรับบุคคลนอกพื้นที่ ที่เคยมาเที่ยวงานรับบัว

1. ท่านรู้จักหรือเข้าใจว่าประเพณีรับบัวคืออะไร สำคัญอย่างไร ท่านมีความประทับใจสิ่งใด ในงานประเพณีรับบัวหรือไม่
2. ท่านคิดว่าตัวเองมีบทบาทมากน้อยเพียงใดในการสื่อสารเพื่ออนุรักษ์รักษาประเพณีรับบัว
3. ท่านรับทราบข่าวสารเกี่ยวกับประเพณีรับบัวผ่านสื่อใด อย่างไร
4. ท่านมีปัญหาเกี่ยวกับการรับข่าวสารเกี่ยวกับประเพณีรับบัวหรือไม่ อย่างไร
5. ท่านคิดว่าชาวบ้านในพื้นที่ของท่านมีทัศนคติอย่างไรเกี่ยวกับประเพณีรับบัว
6. ในการสื่อสารของท่าน ถ้าท่านมีปัญหาเกี่ยวกับสารที่ท่านได้รับ ท่านสามารถสอบถามได้ทันทีหรือไม่ และมีวิธีการแสวงหาคำตอบได้อย่างไร
7. ในการรับสารของท่าน ท่านรับสารโดยตรงจากผู้ส่งสารหรือไม่ ถ้าไม่ ท่านรับสารผ่านตัวกลางแบบใด อย่างไร
8. ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีรับบัวอย่างไร
9. ท่านมีรูปแบบการประชาสัมพันธ์ประเพณีรับบัวอย่างไรที่จะทำให้คนเห็นความสำคัญ ได้รู้จักและเผยแพร่ประเพณีต่อไปเพื่อสามารถสืบทอดประเพณีนี้ได้
10. ใครบ้างที่มีบทบาทสำคัญต่อการรักษาประเพณีรับบัว

ภาคผนวก ข

ข้อมูลทั่วไปของอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

1.ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอบางพลีเป็นอำเภอเก่าแก่อำเภอหนึ่งของจังหวัดสมุทรปราการ ตั้งอยู่ทางทิศเหนือ ริมคลองสำโรงเขตตำบลบางพลีใหญ่ หมู่ที่ 8 ระยะทางจากที่ว่าการอำเภอถึงจังหวัดสมุทรปราการ ประมาณ 18 กิโลเมตร การคมนาคมสะดวกเพราะมีทางหลวงแผ่นดิน 3 สาย คือ ถนนเทพารักษ์ ถนนบางนา-ตราด และถนนวัดกิ่งแก้ว มีเนื้อที่ประมาณ 210.06 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อเขตพระโขนงและเขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ
ทิศใต้	ติดต่อเขตอำเภอเมืองสมุทรปราการ
ทิศตะวันออก	ติดต่อเขตอำเภอบางบ่อ
ทิศตะวันตก	ติดต่อเขตอำเภอเมือง สมุทรปราการ และเขตพระโขนงกรุงเทพฯ

2.จำนวนพื้นที่และประชากร

อำเภอบางพลีมีพื้นที่ทั้งหมด 210.06 ตารางกิโลเมตร มีประชากร 167,765 คน (สำรวจเมื่อ สิงหาคม 2545) เป็นชาย 80,262 คน หญิง 87,503 คน และมีครัวเรือนทั้งสิ้น 70,419 ครัวเรือน

3.การแบ่งเขตการปกครอง

อำเภอบางพลีแบ่งพื้นที่ในการปกครองออกเป็น 6 ตำบล 83 หมู่บ้าน ศูนย์เยาวชน 6 ศูนย์ (ตำบลละ 1 ศูนย์) สุขาภิบาล 1 แห่ง คือ สุขาภิบาลตำบลบางพลีใหญ่

4.สภาพพื้นที่

พื้นที่ของอำเภอบางพลี เป็นที่ราบลุ่ม กว้างใหญ่ ดินอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำนา ทำสวน มีคลองอยู่ทั่วไป เดิมประชาชนใช้พื้นที่ในการเกษตรได้ดี ปัจจุบันพื้นที่การเกษตรน้อยลงมาก เนื่องจากมีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่มากมาย พื้นที่ส่วนใหญ่จึงเปลี่ยนเป็นสิ่งก่อสร้างขนาดใหญ่ เช่น

โรงงานอุตสาหกรรม อาคารพาณิชย์ อาคารบ้านพักอาศัย นอกจากนี้ยังมีการตัดถนน ซอยต่างๆ เพื่อให้การคมนาคมสะดวกและรวดเร็ว ทำให้ลำคลองหลายแห่งตื้นเขินและไม่เหมาะในการใช้ประโยชน์ต่อไป

5.การประกอบอาชีพ

ประชากรในอำเภอบางพลี แต่เดิมมีอาชีพทำนาเป็นหลัก เนื่องจากพื้นที่อุดมสมบูรณ์ มีน้ำพอเหมาะ การปลูกข้าวให้ผลผลิตสูง แต่ในปัจจุบันนี้มีโรงงานอุตสาหกรรมตั้งอยู่ในพื้นที่มากมาย ประชากรจึงมีโอกาสเลือกประกอบอาชีพได้ตามความต้องการ อาทิ การทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม การค้าขาย การทำนา ทำสวนผลไม้ การเลี้ยงสัตว์ ตลอดจนอาชีพบริการและรับราชการ เป็นต้น

6.การศึกษา

ประชากรในอำเภอบางพลี มีโอกาสได้รับการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับปริญญาโท เนื่องจากในอำเภอบางพลีมีสถานศึกษาพอเพียงและมีคุณภาพ ดังนี้

- โรงเรียนของกรมสามัญศึกษา รับนักเรียนชาย-หญิง ตั้งแต่ชั้น ม.1 – ม.6 จำนวน 5 โรงเรียน
- โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ รับนักเรียนตั้งแต่ชั้น ป.1 – ป.6 และมี โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา เปิดสอนถึง ม.3 จำนวน 5 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 37 โรงเรียน กระจายกันอยู่ทั่วไปทุกตำบลและหมู่บ้านเพื่อให้การศึกษาแก่นักเรียนโดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน
- โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล – ป.6 จำนวน 9 โรงเรียน ระดับอนุปริญญา 2 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 11 โรงเรียน

และในปีการศึกษา 2536 มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ได้เปิดทำการสอนนักศึกษาในระดับปริญญาตรีและปริญญาโทด้วย นับว่าสภาพการศึกษาของอำเภอบางพลี มีความเจริญก้าวหน้าอำเภอหนึ่ง

7. การศาสนา

ประชากรอำเภอบางพลีประมาณ 90% นับถือศาสนาพุทธ ที่เหลือนับถือศาสนาคริสต์และ อิสลาม โดยมีวัดทั้งหมด 22 วัด เป็นวัดมหานิกายทั้งสิ้น ศาสนาอิสลามมีมัสยิด 4 แห่ง ส่วนศาสนาคริสต์ไม่มีศาสนสถาน โดย ทั่วไปวัดในอำเภอบางพลีมีความพร้อมสมบูรณ์มากทั้งในด้านเสนาสนะถาวรถาวรวัดต่างๆ ภายในวัด รวมทั้งอำเภอบางพลีมีพระเกจิอาจารย์ที่เป็นที่เลื่อมใส ศรัทธาของชาวจังหวัดสมุทรปราการ และจังหวัดใกล้เคียงตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน นั่นคือ หลวงพ่อเผือกวัดกิ่งแก้ว นอกจากนี้ยังมีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพสักการะของชาวอำเภอบางพลีและบุคคลทั่วไป เช่น หลวงพ่อโตวัดบางพลีใหญ่ใน หลวงพ่อขาววัดเสารังกลาง และหลวงพ่อบางวัดบางโกลนนอก เป็นต้น

8. การสาธารณูปโภค

- ไฟฟ้า มีเข้าถึงทุกตำบลหมู่บ้าน
- น้ำประปา มีใช้ทุกตำบล หมู่บ้าน บางหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลชุมชน น้ำประปายังเข้าไปไม่ถึง ก็ใช้น้ำบาดาลที่โรงงานชุดเจาะ หรือชุดเจาะกันเองในหมู่บ้าน ขณะนี้การประปานครหลวงกำลังขยายเขตบริการเพื่อให้ ทั่วถึงทุกท้องที่
- โทรศัพท์ มีใช้สะดวกเช่นเดียวกับในกรุงเทพมหานคร ไม่ต้องใช้รหัสทางไกล
- โรงพยาบาลและสถานีอนามัย รวมทั้งสิ้น 19 แห่ง คลินิก 22 แห่ง ร้านขายยา 13 แห่ง

9. สภาพทางเศรษฐกิจ

ฐานะความเป็นอยู่ของประชากรในอำเภอบางพลี อยู่ในระดับปานกลางเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากมีอาชีพต่างๆ รองรับอยู่หลายอาชีพ ประชากรในอำเภอบางพลีมีความเป็นอยู่ที่อุดมสมบูรณ์ เมื่อประมาณสภาพเศรษฐกิจแล้ว จะมีประชากรที่มีรายได้สูงประมาณร้อยละ 70 และรายได้น้อยร้อยละ

10

10. สถานที่ท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจ

1. วัดบางพลีใหญ่ใน (วัดหลวงพ่โต)

2. วัดบางพลีใหญ่กลาง (วัดพระนอน)
3. ทิวทัศน์ริมคลองสำโรง
4. ปึงตะไก่อ้

11.การรักษาความปลอดภัย

อำเภอบางพลีมีสถานีตำรวจ 2 แห่ง คือ

1. สถานีตำรวจภูธรอำเภอบางพลี ตั้งอยู่ใกล้ที่ว่าการอำเภอบางพลี
2. สถานีตำรวจภูธรตำบลศีรชะจรเข้ใหญ่ ตั้งอยู่ที่ตำบลศีรชะจรเข้ใหญ่

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ค

ข้อสันนิษฐานฐานความเป็นมาของงานประเพณีรับบัว

พบประวัติความเป็นมาทั้งสิ้น 3 ประการ

ประการที่ 1

ในสมัยก่อนในแถบอำเภอบางพลี มีประชากรอาศัยอยู่ ๓ พวกคือ คนไทย รามัญ และลาว แต่พวกเขาจะมีหัวหน้าคอยควบคุมดูแลและทำมาหากินในอาชีพต่างๆกัน ซึ่งชาวรามัญในสมัยนั้นจะชุกบ่อเลี้ยงปลาเป็นอาชีพ ต่อมา ต่างก็ปรึกษาหารือกันว่าสมควรจะช่วยกันหักล้างถางพงให้กว้างขวางยิ่งขึ้นเพื่อทำไร่ทำสวนต่อไป บริเวณนี้แต่ก่อนเต็มไปด้วยป่าพงอ้อ พงแขมและไม้หนานาชนิดขึ้นเต็มไปหมด ฝั่งทางตอนใต้ของลำคลองสำโรงก็เต็มไปด้วยป่าแสม น้ำก็เป็นน้ำเค็ม ซึ่งเต็มไปด้วยอันตรายจากสัตว์ร้ายหนานาชนิด ทางฝั่งตอนเหนือก็เต็มไปด้วยบึงขนาดใหญ่ ภายในบึงแต่ละบึงก็อุดมสมบูรณ์ไปด้วยบัวหลวงมากมาย พวกคนไทย รามัญและลาว ก็พยายามหักล้างถางพงเรื่อยมาจนถึงทางแยก ๓ ทางคือ ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือเป็นคลองสลุด ทางเหนือเป็นคลองชวดลากข้าว และทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือเป็นคลองลาดกระบัง คนทั้ง ๓ พวกก็ตกลงกันว่าควรจะแยกย้ายกันทำมาหากินคนละทางจะดีกว่าเพื่อที่จะได้รู้ภูมิประเทศว่าด้านไหนจะทำมาหากินได้คล่องดีกว่ากัน เมื่อตกลงดังนั้นแล้วจึงแยกทางกันไปทำมาหากิน โดยพวกลาวไปทางคลองสลุด ไทยไปทางคลองชวดลากข้าว พวกรามัญไปทางคลองลาดกระบัง พวกรามัญทำมาหากินอยู่ประมาณ ๒-๓ ปี ก็ไม่ได้ผลเพราะนกหนู ชุกชุมรบกวนพืชผลต่างๆจนเสียหายมากมาย เมื่อทำมาหากินไม่ได้ผลพวกรามัญก็ปรึกษาเตรียมตัวอพยพกลับถิ่นเดิมที่ปากลัด (พระประแดง) เริ่มอพยพกันในตอนเช้ามีเดือน ๑๑ ขึ้น ๑๔ ค่ำ ก่อนไปก็ได้ไปเก็บดอกบัวในบึงบริเวณนี้มากมาย คนไทยที่คุ้นเคยกับพวกรามัญก็ได้ถามว่าเก็บดอกบัวไปทำไมมากมายเพียงนี้พวกรามัญก็บอกว่าจะเอาไปบูชาพระคาถาพัน (เทศน์มหาชาติ) ที่ปากลัด และได้ส่งเสียกับคนไทยที่รักและสนิทสนมชิดชอบว่าในปีต่อมาเมื่อถึงเดือน ๑๑ ขึ้น ๑๔ ค่ำ ให้ช่วยเก็บดอกบัวรวบรวมไว้ที่วัดหลวงพ่อโตนี้ด้วยพวกตนจะมารับ ด้วยนิสัยคนไทยนั้นชอบโอบอ้อมอารีรักพวกพ้องจึงตอบตกลง จากนั้นพวกชาวรามัญก็นมัสการหลวงพ่อโตพร้อมทั้งขอน้ำมนต์หลวงพ่อโตไปเพื่อเป็นสิริมงคลและลากลับถิ่นฐานเดิมที่ปากลัดและนำดอกบัวไปบูชาพระคาถาพันปีต่อมาพอถึงกำหนดเดือน ๑๑ ขึ้น ๑๔ ค่ำ คนไทยบางพลีก็รวบรวมดอกบัวไว้ที่วัดบางพลีใหญ่ตามคำขอร้องของชาวรามัญ พวกชาวรามัญก็จะมารับดอกบัวทุกปี การมาจะมาในเวลากลางคืน มาโดยเรือขนาดจ ๕๐-๖๐ คน จะมาถึงวัดประมาณตี ๑-๔ ของทุกครั้งที่มาและมีการตีฆ้องร้องเพลงตลอดทางอย่างสนุก

สนาน พร้อมทั้งมีการละเล่นต่างๆในเรือ ผู้ที่คอยต้อนรับก็พลอยสนุกสนานไปด้วยไมตรีจิตอันดียิ่ง คนไทยได้ทำอาหารคาวหวานต่างๆเลี้ยงรับรองโดยใช้ศาลาวัดเป็นที่เลี้ยงอาหารกันเมื่ออิมหน้าสำราญแล้วก็นำดอกบัวไปมนัสการหลวงพ่อดุ จากนั้นก็นำดอกบัวกลับไปบูชาพระคาถาพันที่ปากลัด

ประการที่ 2

ชาวมัจฉาที่ปากลัด (พระประแดง) มาทำนาอยู่ที่อำเภอบางพลี (ตำบลบางแก้ว) ซึ่งมีเรื่องเล่ากันว่าเป็นชาวมัจฉาที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย พร้อมกับเจ้าพระยามหาโยธา (เจ่ง คชเสนีย์) ในสมัยกรุงธนบุรี การอพยพของชาวมัจฉาครั้งนี้เนื่องจากพระเจ้ามังระ คิดจะมาตีกรุงธนบุรี จึงเกณฑ์พวกมัจฉาซึ่งเป็นเมืองขึ้นของพม่ามาช่วยรบ ชาวมัจฉานั้นได้รับการกดขี่ข่มเหงจิตใจถูกฆ่าลูกเมีย ชาวมัจฉาจึงกบฏต่อพม่าโดยรวมตัวกันไปตีพม่าแต่สู้พม่าไม่ได้ ก็หนีมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารบารมีต่อพระเจ้าตากสินมหาราชและได้นำเอาปีพาทย์มัจฉาเข้ามาด้วยเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๑๗ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้พวกมัจฉาไปตั้งภูมิลำเนาที่ปากเกล็ด แขวงนนทบุรี และปากโคก แขวงปทุมธานี ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงโปรดเกล้าฯให้ย้ายครอบครัวชาวมัจฉาและพระยาเจ่ง มาอยู่ที่นครเขื่อนขันธ์ (พระประแดง) ในปี พ.ศ. ๒๓๖๗ และต่อมาชาวมัจฉาได้ทำความดีความชอบได้รับพระราชทานที่นาที่บางพลี จึงเป็นเหตุให้ชาวมัจฉามาทำนาที่บางพลี ชาวมัจฉานั้นจะมาเฉพาะฤดูทำนา เมื่อเสร็จสิ้นการทำนาก็จะกลับไปปากลัด เมื่อออกพรรษาชาวปากลัดที่มีเชื้อสายมัจฉาส่วนใหญ่เป็นผู้เคร่งครัดในพระพุทธศาสนาก็จะกลับไปทำบุญที่วัดบ้านของตน เมื่อกลับก็จะไปเก็บดอกบัวที่ตำบลบางพลีใหญ่ซึ่งมีมากมายในสมัยนั้นไปประกอบเป็น "ดอกไม้ธูปเทียน" ในการทำบุญที่มีการเทศน์คาถาพันส่งท้ายพรรษา ครั้งแรกก็เก็บกันเองต่อมาชาวอำเภอบางพลีเห็นว่าชาวมัจฉามาเก็บดอกบัวทุกปี ในปีต่อๆมาก็เก็บดอกบัวเตรียมไว้ให้ตามนิสัยคนไทยที่ชอบเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ระยะเวลาแรกก็ส่งให้กับมือมีการไหว้ขอบคุณ ต่อมาเกิดความคุ้นเคยถ้าใกล้ก็ส่งมือต่อมือ ถ้าไกลก็โยนให้จึงเรียกว่า "รับบัว โยนบัว"

ประการที่ 3

เดิมทีเดียวที่ตำบลบางพลีใหญ่ในเป็นตำบลที่มีดอกบัวมาก อำเภอบางพลีที่อยู่ใกล้เคียงเช่น อำเภอมืองสมุทรปราการ อำเภอบางพลี และอำเภอบางพลีที่อยู่ใกล้เคียง เมื่อถึงวาระต้องบำเพ็ญกุศลในเทศกาลออกพรรษาก็มาเก็บดอกบัวที่นี่ เพราะถือว่าดอกบัวเป็นดอกไม้ทางพระพุทธศาสนา เช่น พระพุทธเจ้าเวลาประทับนั่งยี่น เดิน จะมีดอกบัวรองรับเสมอ อีกประการหนึ่งในเรื่องพระมาลัยได้กล่าวว่ามีชายเข็ญใจคนหนึ่งได้ถวายดอกบัวแก่พระมาลัย ยังไปเกิดเป็นเทพบุตรได้ ดังนั้นในสมัย

โบราณคนจึงนิยมถวายดอกบัวแก่พระในวันออกพรรษาถือว่าได้บุญกุศลแรงมาก ถึงกับลงทุนนอนค้าง
ข้างแรมยังตำบลงี้เพื่อเก็บดอกบัว ในสมัยแรกๆ คงเที่ยวหาเก็บกันเองแต่ในสมัยต่อมาชาวบางพลีก็จะ
เตรียมเก็บไว้เพื่อเป็นการทำกุศลร่วมกันเท่านั้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ง

ประวัติอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการและประวัติคลองสำโรง

ประวัติอำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ

อำเภอบางพลีเป็นอำเภอที่เก่าแก่ที่จัดตั้งขึ้นมาเมื่อ พ.ศ.2438 ชุมชนดั้งเดิมประกอบด้วยชาวไทย ลาว รามัญและจีน จากตำนานที่เล่าขานต่อกันมาเกี่ยวกับชื่ออำเภอ “บางพลี” นั้น เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์เป็นสองนัย คือ

1.เมื่อ พ.ศ.2041 ในสมัยรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ได้โปรดเกล้าฯ ให้ขุดลอกคลองสำโรงขึ้น และได้พบเทวรูปสำริด 2 องค์ ที่คลองทับนางมีจารึกชื่อว่า “พญาแสนตา” และ “มหาสังขกร” จึงได้มีการทำพิธีบัตร์พลีบวงสรวงสังเวद्यเทวรูปนั้นว่าบัตร์พลี นานๆเข้าเลยเรียกเพี้ยนเป็น บางพลี

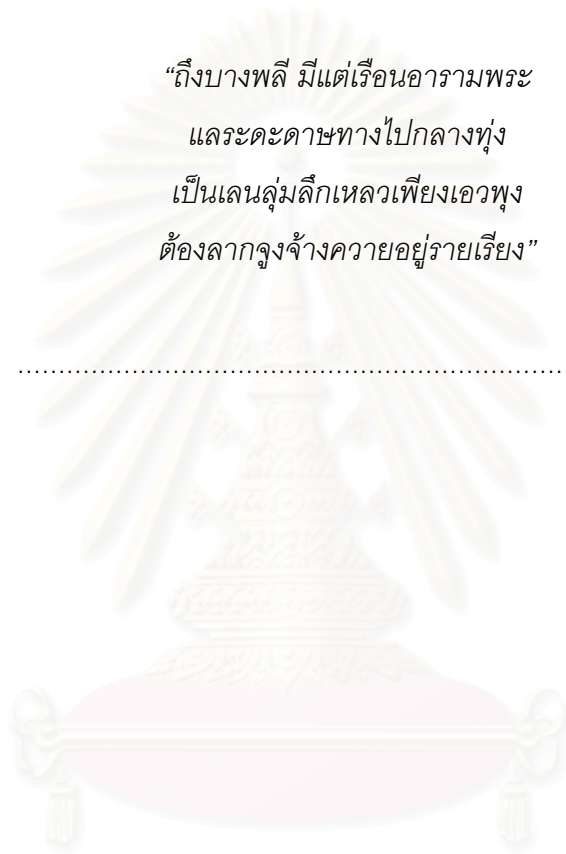
2.เมื่อ พ.ศ.2136 สมเด็จพระนเรศวรมหาราชได้ยกทัพขับไล่ข้าศึกมาทางทิศตะวันออกของ กรุงศรีอยุธยา จนมาถึงตำบลหนึ่ง พระองค์สั่งให้หยุดทัพพักไพร่พล และได้ทรงทำพิธีพลีกรรมบวงสรวงหาฤกษ์ยามตามตำรับพิชัยสงคราม พร้อมทั้งตั้งจิตอธิษฐาน ขอให้พระองค์มีชัยชนะอย่างเด็ดขาด สถานที่ที่พระองค์ทรงกระทำพิธีพลีกรรมบวงสรวงนี้ จึงได้ชื่อว่า “บางพลี”

ประวัติคลองสำโรง

อำเภอบางพลีมีสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มจึงมีคู คลอง หนอง บึง มากมาย รวม 132 แห่ง ในบรรดา ลำคลองที่มีอยู่ คลองสำโรงจัดว่ามีความยาวมากกว่าคลองอื่นๆ (ประมาณ 54.650 กิโลเมตร) นอกจากนี้ คลองสำโรงจัดว่ามีประวัติความเป็นมาน่าสนใจ กล่าวคือ ตามอักษรรูขอมภูมิศาสตร์ไทย เล่ม 3 หน้า 916 บันทึกไว้ว่า เมื่อ พ.ศ.2041 ในรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 ได้โปรดเกล้าฯ ให้ขุดลอกคลองสำโรงขึ้น เป็นคลองที่เชื่อมระหว่างแม่น้ำเจ้าพระยากับแม่น้ำบางปะกง ผ่านไปตามท้องทุ่ง สองฝั่งคลองเป็นทุ่งหญ้าสูง ในฤดูน้ำน้ำจะท่วมทุ่งอยู่ประมาณ 6 เดือน (ก.ค.- ธ.ค.) ในคลองจึงชุกชุมไปด้วยปลา กุ้งหอย และนก การเดินเรือในคลองใช้การแจวและแล่นใบ แต่ในฤดูน้ำแล้ง น้ำแห้ง ไม่สามารถเดินเรือได้สะดวกตลอดทั้งลำคลอง โดยเฉพาะบริเวณตำบล บางพลี จะต้องใช้ควายลากเรือจากบางพลี ไปส่งถึงบางโหลง จึงจะเดินเรือต่อไปได้ ดังนั้นในฤดูแล้ง จะมีชาวบ้านมาตั้งทับ เอาควาย

มารับจ้างลากเรือมากมาย นอกจากนี้คลองสำโรงยังเป็น เส้นทางสำคัญในการศึกสงครามด้วย คือ ในราว พ.ศ.2136 สมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงยกทัพไปตีเขมร ทรงใช้คลองสำโรงเป็น เส้นทางส่ง กำลังบำรุงทางน้ำโดยจัดตั้งตำบลขนส่งไว้ที่บางพลี ในช่วงฤดูแล้ง จัดให้มีควายสำหรับลากเรือ ระหว่างบางพลีกับบางไฉลง และใน พ.ศ.2350 สุนทรภู่ กวีเอกของไทย ได้เดินทางมาตามคลองสำโรง เพื่อไปหาพ่อที่เมืองแกลง เมื่อท่านมาถึงบางพลี ได้แต่งกลอนไว้ว่า

“ถึงบางพลี มีแต่เรืออารามพระ
และระดะดาฯทางไปกลางทุ่ง
เป็นเลนลุ่มลึกเหลวเพียงเอวพุง
ต้องลากจูงจ้างควายอยู่รายเรียง”

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก จ
ภาพงานประเพณีรับบัว นมัสการหลวงพ่อดโต

ขบวนเรือสวยงาม ในงานประเพณีรับบัว

หลวงพ่อดโต ศูนย์รวมจิตใจของชาวอำเภอบางพลี

สถาบันวิ
จุฬาลงกรณ์

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวศิริดา พงษ์ภมร เกิดวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ.2520 จบการศึกษาระดับปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ คณะบริหารธุรกิจ สาขาการจัดการโฆษณา ปีการศึกษา 2543 และเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2546 และสำเร็จการศึกษาในปีการศึกษา 2547

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย